

Margareta Aradzyoni,
Iryna Ungurian, Oleksandra Kozorog,
Nela Lebidź, Walentyna Potapowa

KULTURA DOBREGO SĄSIEDZTWA

5

klas

**Margareta Aradżyoni,
Iryna Ungurian, Oleksandra Kozorog,
Nela Lebidź, Walentyna Potapowa**

KULTURA DOBREGO SĄSIEDZTWA

Podręcznik zintegrowanego kursu dla 5. klasy
ogólnokształcącej szkoły średniej

Zalecany przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy

Київ
Видавничий центр «Академія»
2023

УДК 17*кл5(075.3)

К90

Перекладено за виданням:

Культура добросусідства : підруч. для 5 класу
закладів загальної середньої освіти / М. А. Араджионі, І. К. Унгурян,
О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова. – Київ : Видавничий дім «Освіта»,
2023. – 128 с. : іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 р. № 140
у редакції наказу від 30.03.2022 № 277)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

К90 **Культура добросусідства** : підруч. для 5 кл. з навч.
польською мовою закл. заг. серед. осв. / М. А. Араджионі,
І. К. Унгурян, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова ; пер.
Р. Лебедь. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2023. –
128 с. : іл.

ISBN 978-966-580-713-1 (польс.)

УДК 17*кл5(075.3)

ISBN 978-966-580-713-1 (польс.)

ISBN 978-966-983-351-8 (укр.)

© Араджионі М. А., Унгурян І. К.,
Козорог О. Г., Лебідь Н. К.,
Потапова В. І., 2023

© Видавничий дім «Освіта», 2023

© Лебедь Р., переклад польською
мовою, 2023

SPIS TREŚCI

WSTĘP	6
Zapoznanie się z przedmiotem „Kultura dobrego sąsiedztwa”	6
Rozdział 1. Ja dorastam!	12
<i>Temat 1.</i> Jestem nastolatkiem!	12
<i>Temat 2.</i> Ja i moje osobiste granice. Prawo do wyrażania swojej osobowości	16
<i>Temat 3.</i> Moje mocne strony. Zawody wykonywane współcześnie i w przyszłości	23
<i>Temat 4.</i> Ja i mój czas	28
Rozdział 2. Ja i moja rodzina!	35
<i>Temat 1.</i> Rodzina, krewni, ród	35
<i>Temat 2.</i> Wartości osobiste, rodzinne i uniwersalne	40
<i>Temat 3.</i> Relacje pokoleniowe: stosunek do starszych, młodszych, rówieśników	44
Rozdział 3. Jestem częścią społeczeństwa	50
<i>Temat 1.</i> Wszyscy jesteśmy różni, a w czym jesteśmy podobni?	50
<i>Temat 2.</i> Jak pomóc sobie i innym	58
<i>Temat 3.</i> Efektywna komunikacja porozumiewania się	65
<i>Temat 4.</i> Co to jest konflikt?	74
Rozdział 4. Różni, ale równi!	82
<i>Temat 1.</i> Ulubione potrawy. Zdrowe odżywianie	82
<i>Temat 2.</i> Osobliwości etycznej etykiety w rodzinach kolegów z klasy i sąsiadów	89
<i>Temat 3.</i> Etykieta europejska: historia i nowoczesność	97
<i>Temat 4.</i> Stereotypy dotyczące płci w różnych kulturach	105
PODSUMUJMY RAZEM	112
Podsumowanie roku szkolnego – wiadomości z przedmiotu „Kultura dobrego sąsiedztwa”	112
Materiał dodatkowy	116

Droga piątoklasistko, drogi piątoklasisto!

Serdecznie gratulujemy rozpoczęcia nowego etapu w twoim życiu – nauki w szkole podstawowej!

Trzymasz w ręku podręcznik do przedmiotu „Kultura dobrego sąsiedztwa”. Ktoś już go zna z przedszkola albo ze szkoły początkowej, a ktoś spotka się z nim po raz pierwszy. Pomogą ci poznawać tematy „Kultury dobrego sąsiedztwa” – twoi rówieśnicy – jest ich ośmioro – dziewczyny i chłopcy z różnych zakątków naszego kraju.

Podczas pracy z podręcznikiem zapoznasz się z nimi, poznasz ich rodziny, ich zainteresowania, dowiesz się z jakimi wyzwaniami spotykają się w swoim życiu i jak z nimi sobie radzą.

Zorientujesz się, że każdy temat umieszczony w podręczniku stworzy okazję, aby nauczyć się czegoś nowego i ciekawego o życiu swoich rówieśników. I już pod koniec piątej klasy będziesz mógł wybrać kogoś spośród bohaterów, którzy najbardziej ci się spodobali.

Może w ich osobistych historiach zobaczysz siebie, swoją rodzinę i kraj, w którym mieszkasz, a to pomoże ci lepiej zrozumieć siebie i ludzi, którzy cię otaczają, nauczyć się współpracować i komunikować z różnymi ludźmi nie tylko w przestrzeni wirtualnej, ale także w prawdziwym życiu.

Ciekawe informacje i przydatne wskazówki od autora podręcznika i twoich rówieśników, a także różnorodne działania i ćwiczenia praktyczne pomogą ci przyswoić nowe wiadomości. Ich zróżnicowanie w podręczniku jest wyróżnione specjalnymi oznaczeniami:

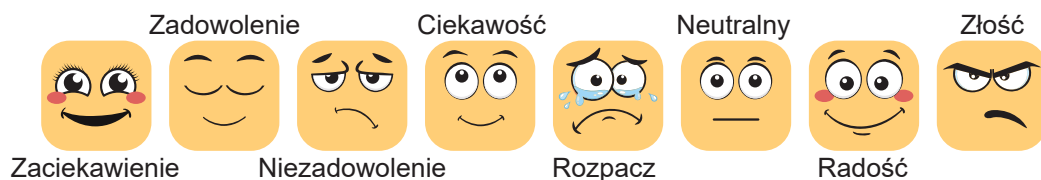
- – Opracuj informację.
- – Zbadaj, połącz, wybierz, znajdź.
- – Pomyśl, rozważ.
- – Opowiedz, omów, zapytaj.
- – Praca grupowa, zróbcie razem.

Milej i fascynującej podróży po stronach naszego podręcznika!

Autorzy

WSTĘP

Cześć! Cieszymy się, że cię widzimy! Nam nie jest obojętnie, z jakim nastrojem przyjdiesz na zajęcia z przedmiotu „Kultura dobrego sąsiedztwa”. Dlatego wybierz jedną lub kilka ikon tych emocji, które odczuwasz w danej chwili. Jeśli nie możesz zdecydować się na emocje – wybierz stan „neutralny”. Prosimy cię o to na początku i na końcu każdej lekcji.

Zapoznanie się z przedmiotem „Kultura dobrego sąsiedztwa”

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zapoznasz się z przedmiotem „Kultura dobrego sąsiedztwa”;
- poznasz naszych bohaterów;
- pomyślisz nad tym, czego warto się nauczyć, aby być dobrym sąsiadem;
- zastanowisz się nad tym, co chcesz osiągnąć w ciągu tego roku.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

- 1 Poznajmy się! Przeczytaj historie swoich rówieśników o tym, gdzie oni się urodzili i gdzie teraz mieszkają.

Na mapie Ukrainy znajdź miejscowości, regiony lub obwody, które nazwali nasi poznaní rówieśnicy, a także miejsce, gdzie ty mieszkasz. Odpowiedz na pytania:

- ▶ Jakie obszary znajdują się w sąsiedztwie twojego zamieszkania?
- ▶ O jakim zakątku naszego kraju chciałbyś / chciałybyś dowiedzieć się więcej i znaleźć tam nowych przyjaciół?

Cześć!
Jestem Sławek, mieszkam na osiedlu miejskiego typu na południe od Dniepra.

Witam! Jestem Ksenia. Mieszkam w Kijowie.

Życzę dobrego zdrowia! Jestem Bogdan, urodziłem się w Charkowie, ale teraz mieszkam z rodziną we Lwowie.

Cześć! Jestem Zofia z Obwodu Donieckiego, mieszkam w Mariupolu.

Dzień dobry!
Jestem Lila, urodziłam się w Czerniowcach, ale teraz mieszkam pod Odessą.

Witam wszystkich! Jestem Mariczka, mieszkam w wiosce na północy Obwodu Tarnopolskiego.

Miło was widzieć!
Jestem Daniel, mieszkam w Trościance, a gdzie dokładnie – na Słobożańszczyźnie lub inaczej na Podolu – zrozumiesz, kiedy skończysz czytać podręcznik.

Cześć!
Jestem Sasza, urodziłem się w Jałcie (w Ukrainie są dwie!), a teraz mieszkam w Użhorodzie.

2 Przeczytaj.

Obok ciebie i twojej rodziny mieszkają inni ludzie. Nazywa się ich sąsiadami. A w szkole też masz sąsiadów – to są te osoby, z którymi zwykle się spotykasz, uczycie się razem; jesteście obok siebie: to uczniowie, nauczyciele i pracownicy szkoły.

Omów w parach odpowiedzi na przedstawione pytania.

- ▶ Jacy, twoim zdaniem, powinni być dobrzy sąsiedzi?
- ▶ Dlaczego musisz nauczyć się być dobrym sąsiadem / dobrą sąsiadką?
- ▶ Czego można się dowiedzieć podczas nauki przedmiotu „Kultura dobrego sąsiedztwa”?

3 Rozszyfruj rebus i poznaj zakończenie zdania.

Kultura dobrego sąsiedztwa to ...

1=M

4=Ź

4=M

4 Przeczytaj akrostych D. Kononenki.

Dobroć – to najlepsza rzecz, co jest na tym świecie,
Otwarcie i duszę, i serce zawsze ogrzewa,
Bezinteresowność jest zawsze doceniana w słowach
i w uczynkach,

Radość w życiu każdego z nas uskrzydla.

Oświeć się miłością do bliźniego, zostań jego przyjacielem,
Sam pal się, a nie tlij. Nie kłam, nie hańb, nie obrażaj.

Uzyskaj w spadku najcenniejsze od swojego ojca i mamy,
Serce otwórz dla ludzi, bądź uczciwy, o każdej porze
dnia i cały czas.

I pamiętaj o swoich przyjaciółach, nie zostawiaj ich
w biedzie czy w żalu,

Dobroć w przyjaźni to szczerą jedność,
szczyt braterstwa świętych.

Słowo ciepłe i delikatne, mądre, uczciwe i piękne,

Ty je przenieś jak nadzieję w swoim życiu.

Wiara w wielką przyjaźń niech oświeca cię w życiu,

Ogrzewa ciepłem dobroci i zawsze uskrzydla.

- ▶ Nazwij słowa, które są zaszyfrowane w wierszu.
- ▶ Opowiedz, czego nowego dowiedziałeś się / dowiedziałaś się o przedmiocie „Kultura dobrego sąsiedztwa” po przeczytaniu wiersza?
- ▶ Jaka fraza lub linijka tego akrostychu ci się spodobała lub odpowiadała najbardziej? Wyjaśnij dlaczego.
- ▶ Jak przedmiot „Kultura dobrego sąsiedztwa” może ci pomóc zostać dobrym sąsiadem / sąsiadką?

5

Zastanów się, czego ogólnie oczekujesz od nauki w piątej klasie.

Mariczka

Mam tyle do zrobienia w tym roku! Marzę o zawodzie projektantki odzieży, a ostatnio dowiedziałam się, że powinnam nie tylko dobrze rysować i rozumieć się na technologii, co uwielbiam, ale także dobrze umieć matematykę, którą niezbyt lubię. Muszę więc więcej czasu poświęcić i pogłębić swoją wiedzę z tych przedmiotów. Jeszcze muszę pomagać mamie w pracach domowych, uszyć moim lalkom nowe ubrania, osiągnąć siódmy poziom w nowej grze... Nie mam pojęcia – jak to wszystko zdążyć zrobić?

Sasza

Masz rację, Mariczka! Ja też mam dużo pomysłów: chcę uczęszczać do Koła Historyczno -Archeologicznego, planuję nauczyć się wygłaszania przemówień przed publicznością, chcę częściej spotykać się i rozmawiać z przyjaciółmi, wreszcie pragnę pokonać w szachy mój komputer!

Lila

Przyjaciele, myślę, że mogę wam pomóc. Mojej mamie, byłej nauczycielce, a obecnie przedsiębiorcy, aby wszystko wykonać na czas pomaga planowanie podstawowych zadań, które wykonuje każdego miesiąca. Ona mnie nauczyła korzystać z tabliczki planowania ważnych spraw. Spójrzcie niżej, a jeśli wam się spodoba – wykorzystujcie! Ale jeśli nie – wymyślcie swoją. Ważne jest, aby wszystkie punkty były jasne, dokładnie zapisane pod względem określenia czasu, aby można było stale śledzić postępy lub niepowodzenie. Jestem pewna, że wam się uda!

Bogdan

Dziękuję Lila, dałaś wspaniałą propozycję! Wydaje mi się, że teraz jest łatwiej posługiwać się odpowiednimi komputerowymi programami do planowania swoich spraw niż pisać na papierze. Jest ich wiele – w Google można wybrać taki, jaki się nam podoba!

Tabela planowania ważnych spraw

Cel/zadanie	Plan działania dla osiągnięcia/realizacji wytyczonego celu	Termin wykonywanie punktów planu	Trudności lub powodzenie podczas wykonywania zadania	Data wykonania

6 Przeczytaj aforyzmy o marzeniach, pragnieniach i celach. Powiedz, który z nich najbardziej ci się spodobał i dlaczego.

- Pragnienie jest tym, czego chcesz i co możesz. Marzenie jest tym, co możesz, jeśli chcesz.
- Diament to kawałek węgla, któremu udało się zrealizować swoje marzenia.
- Marzenia się spełniają wtedy, gdy silne pragnienie przemienia je w konkretne działania.
- Silni ludzie stawiają sobie marzenie za cel, a słabi – sprawiają, że cel jest marzeniem.
- Nie ma nieosiągalnych celów, jest wysoki procent lenistwa, brak pomysłowości i zapis wymówek.

• SŁOWNICZEK •

Aforyzm – krótkie, trafne wyrażenie z głęboką i oryginalną, uogólnioną treścią, która wielokrotnie jest odtwarzana przez innych ludzi.

7 Przeczytaj wschodnią przypowieść „Umiejętność zachowania się”. Jak ją rozumiałeś/ rozumiałaś?

Pewien naród miał tajemniczą przepowiednię: ten, który zerwie biały kwiatek na górze, będzie szczęśliwy. Góra, na której rósł kwiatek, była zaczarowana – ona ciągle drżała i nikt nie mógł na niej utrzymać się. Ale za każdym razem podczas świąt ktoś próbował dostać się na jej szczyt.

Pewnego dnia trzech przyjaciele również postanowili pójść po kwiat szczęścia. Poszli po radę do mędrca. On im powiedział: „Upadniesz siedem razy – podnieś się osiem razy”. Poszło trzech chłopców na górę, z różnych stron.

Po godzinie wrócił pierwszy – cały posiniaczony. Powiedział, że mędrzec się mylił -upadł siedem razy i podniósł się, ale młody człowiek zobaczył, że przeszedł tylko jedną czwartą drogi i postanowił wrócić.

Drugi młodzieniec przyszedł po dwóch godzinach także cały pobity, z żalem powiedział, że nawet po podniesieniu się ósmy raz, zobaczył, że nie pokonał nawet trzeciej części drogi, więc wrócił.

Trzeci młodzieniec przyszedł po całym dniu wędrówki z kwiatem w rękach i bez ran. Jego przyjaciele byli bardzo zaskoczeni i zapytali: „Niemożliwe, że nie upadłeś?” – „Upadłem – odpowiedział on. – Może sto razy, może więcej – nie liczyłem”. „A dlaczego na tobie nie ma siniaków?” – jeszcze bardziej zdziwili się przyjaciele.

„Zanim poszedłem na górę, nauczyłem się padać” – roześmiał się młodzieniec. Wysłuchał ich rozmowy mędrzec i powiedział: „Ten chłopiec nauczył się nie padać, ale podnosić się, dlatego on osiągnie każdy cel w swoim życiu!”

(Według O. Lopatiny i M. Skrebcowej)¹

8 Powiedz, jak zwykle postępujesz, jeśli coś ci się nie udaje zrobić.

Podaj przykłady ze swojego życia szkolnego, kiedy ci się udało osiągnąć cel.

PODSUMUJMY RAZEM

Bardzo jesteśmy ciekawi, czy spodobały się wam te zajęcia lekcyjne. Pokażcie na „skali emocji „, z jakim nastrojem je kończycie.

Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Proponujemy wam zademonstrowanie poziomu opanowania tego tematu. Aby to zrobić, pokażcie nauczycielowi / nauczycielce na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście. Jeśli jesteście tylko na początku drogi – wybierzcie wysokość 100 lub 200 metrów, jeśli czujecie się, że osiągnęliście znaczne wysokości – wybierzcie 1000, 1200 metrów, a nawet więcej! Nie zapomnijcie tego zrobić na koniec każdej lekcji z naszego podręcznika.

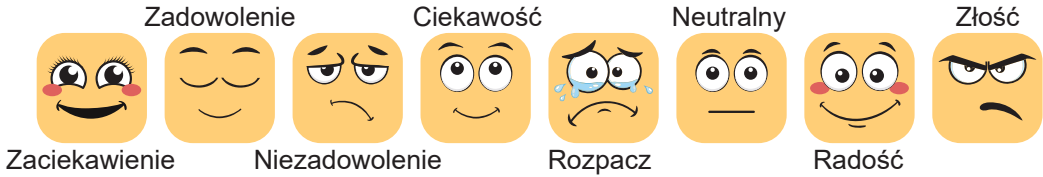
Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

¹ Lopatina o., Skrebcowa M. „Przypowieści dla dzieci i dorosłych”. – X. : 4 Mamas, BG -128 s.

Rozdział 1. JA DORASTAM!

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 1. Jestem nastolatkiem!

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- spróbujesz dowiedzieć się, jakie zmiany zaszły w tobie;
- dowiesz się, jak zmieni się twoje szkolne życie w ciągu nauki w klasie 5;
- uzgodnisz zasady współdziałania z koleżankami i kolegami z klasy.

Przypomnij sobie, co już wiesz na ten temat.
Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

SŁOWNICZEK

Nastolatki to osoby w wieku przejściowym od dzieciństwa do młodości. Zgodnie z terminologią ONZ w dziedzinie zaludnienia, nastolatkami nazywamy młodzież w wieku od 10 do 19 lat.

1

Wyobraź sobie, że przegładasz się teraz w dużym lustrze.

Przypomnij sobie, jak przyszedłeś / przyszedłaś do szkoły w pierwszej klasie. Porównaj się w pierwszej klasie i w piętej. Co od tego czasu zmieniło się?

Cześć przyjaciele!
Pamiętacie moment, kiedy
zaczynaliśmy się przyjaźnić, Sofijka zaproponowała
wypełnienie ankiety „o mnie”. To było trudne, ale
interesujące. Dowiedziałem się wtedy dużo o
sobie i o was.

Tak, pamiętam!
Najpierw wypełnialiśmy ją
samodzielnie, a potem podzieliliśmy się
odpowiedziami na niektóre niezbyt osobiste pytania z
przyjaciółmi i dziewczynami. Szczególnie zdziwiłem
się, że Ksenia świetnie gra w piłkę
nożną, i że razem z nią jesteśmy fanami
i kibicujemy tej samej drużynie!

A mnie zaskoczył Bogdan, który marzy o
zawodzie inżyniera biomedycznego i już nawet
umie programować. I jeszcze Daniel, który czyta rap
i tańczy!

Dowiedziałam się, że Sasza
i Sofia, tak jak ja, mają koty. Teraz wymieniamy
się wskazówkami, jak lepiej dbać o domowych
ulubieńców!

Mam wiele wspólnego z Lilą.
Oboje dbamy o ekologię i pomagamy zwierzętom!
Cóż, może zaproponujemy wypełnić taką ankietę
naszym nowym przyjaciołom i koleżankom.

2 Przeczytaj pytania z ankiety „O mnie”. Zastanów się nad nimi i zapisz swoje odpowiedzi.

- 1 Czym się interesujesz?
- 2 Jakie jest twoje usposobienie?
- 3 Co umiesz robić najlepiej?
- 4 Po co masz się uczyć?
- 5 Jak zwykle spędzasz wolny czas?
- 6 Jaki jest twój stosunek do samego siebie?
- 7 Co cię niepokoi?
- 8 Z czego się cieszysz lub co sprawia ci przyjemność?
- 9 Czego ci brakuje?
- 10 Jaki jest twój stosunek do otaczających cię ludzi?
- 11 Kto jest twoim bohaterem /twoją bohaterką (konkretni ludzie lub postacie z książek lub filmów, które są dla Ciebie przykładem)?
- 12 O czym marzysz?

3 Stwórz na podstawie odpowiedzi na pytania z ankiety „O mnie” niewielką historię o sobie i opowiedz ją w parach.

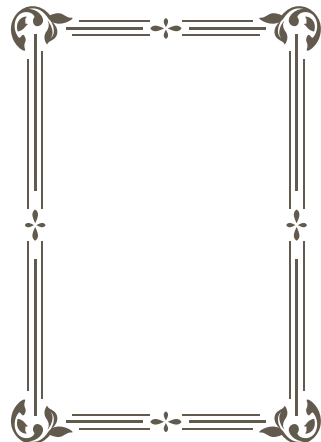
Pamiętaj, że o rzeczach zbyt osobistych dla ciebie możesz nie opowiadać.

Zwróć uwagę na wspólne i odmienne momenty w waszych historiach.

4 Wykorzystaj swoją fantazję i stwórz portret wymyślonego chłopca czy dziewczynki, z którym / z którą na pewno chciałbyś się uczyć w jednej klasie. Pomoże Ci w tym lista pytań.

- ▶ Jaki powinien być charakter / temperament?
- ▶ Jak ma wyglądać?
- ▶ Co powinien/powinna umieć robić?
- ▶ Jaki powinien/powinna mieć stosunek do nauki?
- ▶ Czym powinien/powinna się interesować?
- ▶ Jak powinien/powinna spędzać wolny czas?
- ▶ Jak powinien/powinna cię traktować?

5 Porównaj swoje odpowiedzi w ankiecie o sobie z cechami, które podobają ci się w wymyślonym przykładzie.

- ▶ Co wspólnego i odmiennego ty zobaczyłeś/zobaczyłaś?
- ▶ Co cenisz i co najbardziej pociąga cię w innych ludziach?

Zastanów się, czy byłoby ciekawie nawiązać kontakt z inną osobą, która jest bardzo podobna do ciebie.

6 Udziel odpowiedzi na pytania.

- ▶ Jak zmieniło się twoje nauczanie w piątej klasie w porównaniu ze szkołą początkową?
- ▶ Kiedy czujesz się komfortowo w klasie?
- ▶ Po co potrzebny jest regulamin pracy w klasie?

7 W grupach stwórzcie model zręcznej i komfortowej przestrzeni do nauki.

- Na kartce papieru narysujcie ramkę, jak dla fotografii 13 x 18 cm.
- Narysujcie w niej, jak wy widzicie swoją klasę.
- Na środku rysunku napiszcie, jakie wartości lub działania pomogą wam stworzyć komfortową atmosferę w zespole.
- Za ramką z rysunkiem napiszcie te cechy lub działania które są niepożądane, będą przeszkadzać dobrej atmosferze w klasie.
- Na podstawie rysunku omówcie, opracujcie i zaprezentujcie listę wartości albo działań człowieka, które pomagają (przeszkadzają) we współpracy i stworzeniu właściwej komfortowej atmosfery w zespole.

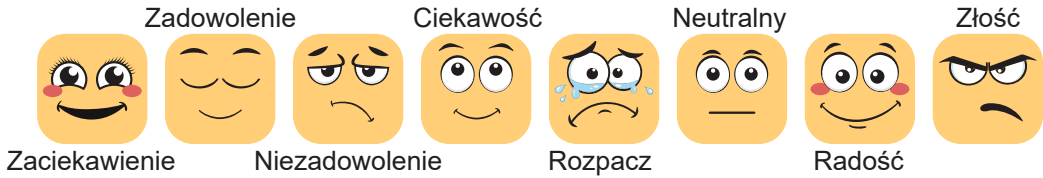
PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście. Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 2. Ja i moje osobiste granice.

Prawo do wyrażania swojej osobowości

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się, jakie są granice osobiste i jakie one mogą być;
- zastanów się, dlaczego ważne jest poszanowanie granic innych ludzi;
- określ, jak bronić swoich osobistych granic, wyrażając siebie i nie naruszając granic innych ludzi.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

1 Przyjrzyj się rysunkom i omów je.

- ▶ Co oddziela jedno terytorium od drugiego? Dlaczego potrzebne jest ogrodzenie?
- ▶ Co się stanie, jeśli przekroczysz granicę terytorium prywatnego?
- ▶ Jak dostać się na teren bez przekraczania granic?
- ▶ Czy istnieje podobna „granica” u człowieka?
- ▶ Co oddziela jedną osobę od drugiej?

2 Przeanalizuj schemat „Rodzaje granic osobistych”.

Granice osobiste – są granicą, która oddziela jedną osobę od drugiej

Granice fizyczne – cielesne granice człowieka (jego ciało, skóra, zapach), dystans, na jaki jest gotowy pozwalać innym. Ważne jest, aby pamiętać, że „twoje ciało jest twoją wartością” i nie pozwalać na dotykanie siebie, jeśli tego nie chcesz.

Granice terytorialne – przestrzeń fizyczna, która otacza człowieka. Może to być własny pokój, stół, prywatny kącik. Jeśli ta przestrzeń należy do ciebie i jest zagospodarowana przez ciebie, to inni ludzie nie mogą korzystać z niej bez pozwolenia.

Granice czasowe – czas i sposób, w jaki dana osoba się nim rozporządza, czy pozwala innym ludziom tracić swój czas, jeśli tego nie chce lub zostało uzgodnione coś innego

Granice społeczne – zależą od zasad i przepisów, które działają w społeczeństwie dlatego przy współdziałaniu w określonej społeczności ludzie zachowują się różnie

Granice osobowości – osobiste upodobania, wartości, zainteresowania, hobby, pragnienia, potrzeby, cele

3 Ustal zgodność między rodzajami granic osobistych i przykładami ich naruszenia.

1

Granice terytorialne

a

Przyjść do teatru w sportowym dresie;

2

Granice fizyczne

b

Spóźnić się na spotkanie, o którym uzgodniono wcześniej;

3

Granice czasowe

c

Wejść do pokoju bez zgody jego gospodarza/gospodyni

4

Granice społeczne

d

Wyśmiewać hobby człowieka

5

Granice osobowości

e

Obejmować, gdy druga osoba tego nie chce

Jeśli ufamy człowiekowi, to nasze osobiste granice stają się wobec niego bardziej **elastyczne** i pozwalamy danej osobie zbliżyć się do siebie. A jeśli jest odwrotnie, budujemy **twarde granice** i próbujemy zrozumieć, kto stoi przed nami, zanim pozwolimy się zbliżyć do siebie.

Dlatego granice osobiste mogą być twarde lub elastyczne.

Bogdan

Cześć Ksenia! Miło mi powitać cię w Kijowie! Jestem teraz w kawiarni, gdzie umówiliśmy się spotkać. Jednak w menu nie ma tu nic dla wegetarianina, a ja nie chciałbym być głodny. Proponuję zmienić miejsce.

Ksenia

Dziękuję, że powiadomiłeś mnie o swojej diecie i upodobaniach. Ważna jest otwartość w rozmowie dotycząca naszych potrzeb, aby zarówno ty, jak i ja czuliśmy się komfortowo. Więc zmienimy miejsce! Co ciekawe, że teraz spotkaliśmy się z podobną sytuacją o której wspomniała nasza nauczycielka, kiedy w klasie, zastanawialiśmy się, co to są granice osobowości.

Sofijka

Przyjaciele, a czy zdarzyło się wam, że czuliście, że wasze granice osobiste zostały naruszone? Co wtedy robiliście? Mnie, na przykład bywa bardzo smutno, gdy nie mogę dostać się do jakiegoś miejsca, które mi się spodobało, bo można do niego dotrzeć tylko po schodach i nie ma innej możliwości. Jednak zawsze mogę poprosić o pomoc otaczające mnie osoby.

Ksenia

Mój brat ma 5 lat. Ostatnio on często wchodził do mojego pokoju, kiedy mnie tam nie było, dotykał rzeczy. Na początku gniewałam się, kłóciłam się z nim o to, ale nie pomagało – wszystko się powtarzało. Nie niszczył rzeczy, po prostu się nimi bawił. Zrozumiałam, że on tak robi, bo tęskni za mną. Dlatego postanowiłam już nie kłócić się, ale działać inaczej. Rano razem z bratem wybieramy coś, co można wziąć na dzień do gry, a umawiamy się, że inne rzeczy nie może dotykać.

Sławek

A mnie rozdrażniło, gdy kolega z klasy poprosił mnie, żebym za niego wykonał test online. Cieszę się, że odważyłem się wtedy powiedzieć „nie”.

4 Odpowiedz na pytania.

- ▶ O jakim rodzaju naruszenia granic osobistych chodzi w dialogu nastolatków?
- ▶ Co zrobili nastolatki, aby chronić swoje osobiste granice?
- ▶ Co jeszcze można by zrobić na miejscu Bogdana, Sofii, Kseni, Sławika?
- ▶ Przypomnij sobie, czy w twoim życiu były chwile, kiedy twoje osobiste granice zostały naruszone. Jak wychodziłeś / wychodziłaś z tych sytuacji?
- ▶ Kto ci w tym momencie pomógł?
- ▶ Jakie zachowania pomagały negocjować z innymi, a które wręcz przeciwnie przeszkadzały?

SŁOWNICZEK

Konstruktywne zachowanie – zachowanie sprzyjające efektywnym wzajemnym stosunkom między ludźmi, a destrukcyjne zakłóca takie zachowanie i uniemożliwia ludziom negocjowanie.

PRZYDATNE WSKAZÓWKI

- Naucz się zauważać, kiedy ktoś przekracza twoje granice.
- Sprawdź, czy to, co jest dopuszczalne w komunikacji dla ciebie, pasuje innej osobie. Przecież ona też ma swoje granice.
- Zastanów się, czy ta osoba świadomie naruszyła twoje osobiste granice czy nie wiedziała, że ci się to nie podoba. Spróbuj to odczuć.
- Mów o tym, co odczuwasz i co powinieneś zmienić w danej sytuacji.
- Powiedz „NIE”, jeśli się z czymś nie zgadzasz. Pamiętaj, że nie jesteś zobowiązany / zobowiązana objaśniać swoją decyzję, jeśli nie chcesz.

Każdy ma prawo do przedstawiania (samo wyrażania) siebie.

Formy i sposoby wyrażania siebie

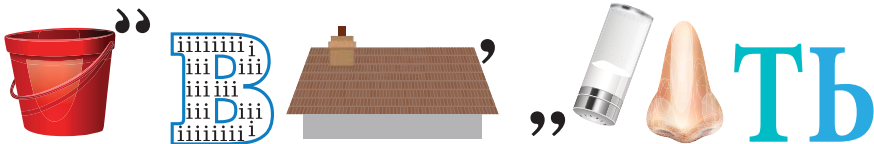
Forma zewnętrzna – kiedy człowiek manifestuje swoją indywidualność poprzez wygląd (styl odzieży, akcesoria, włosy, makijaż itp.)

Forma aktywności – kiedy człowiek realizuje się w swojej karierze zawodowej lub na studiach i znajduje w tym prawdziwą przyjemność

Forma twórcza – to zajęcie się muzyką, śpiewem, tańcem, pisaniem wierszy i opowiadań, rysowaniem, rzeźbieniem, haftowaniem itp., w czym człowiek wyraża swoją indywidualność

5

Rozwiąż rebus. Jaki związek ma to słowo z tematem lekcji?

O, super!
Podoba mi się ten temat granic! Więc
mogę przedstawić swoją osobowość tak,
jak chcę i nie mam nic do
wyjaśnienia!

Więc, jeśli przyjdę
do szkoły w dżinsach, a nie w ustalonym
mundurku, to będzie ok?

Więc mogę głośno włączyć muzykę
w swoim pokoju podczas pracy z
tkaninami?!

I prace domowe można
nie robić – bo one mi przeszkadzają w
wykonywaniu ulubionego zajęcia?!

A jeśli zrobią uwagę,
to można powiedzieć, że naruszają
osobiste granice!

Coś mi się wydaje,
że my źle zrozumieliśmy. Ano,
będziemy czytać dalej.

Bardzo ważne jest, aby każda osoba znalazła swój sposób na samo wyrażenie. Masz prawo do samo wyrażenia siebie, do swobodnych wypowiedzi i masz prawo na swoje osobiste granice. Jest to określone w Konwencji o Prawach Dziecka (art. 12). Jednak każda osoba, która wyraża swoją opinię i cieszy się wolnością wyrażania opinii jest również zobowiązana do poszanowania praw innych ludzi i do pamiętania o ich osobistych granicach.

Dlatego nasze osobiste granice mogą podlegać zewnętrznym regułom, prawom, obowiązkom, które przyjmujemy, a także ustaleniom, z którymi się zgadzamy. Odpowiedzialność za życie i zdrowie młodzieży ponoszą rodzice lub osoby, które je zastępują, więc to oni podejmują większość decyzji. Możesz jednak z nimi dyskutować i koordynować to, co uważasz za ważne dla siebie.

Jeśli jesteś teraz w roli ucznia / uczennicy, to odpowiednio wzięłeś/wzięłaś na siebie zobowiązania do przestrzegania pewnych zasad – przychodzenia do szkoły, odrabiania lekcji, a nawet ubierania się w sposób określony w statucie szkoły. Tylko jednocześnie masz prawo do wyrażania własnego stanowiska i wpływać na życie klasy i szkoły, na przykład poprzez Samorząd Szkolny.

Naprawdę, to nie jest takie proste, jak się początkowo wydawało...

Więc kiedy głośno włączam muzykę, nie tylko wyrażam siebie, ale także naruszam osobiste granice mojej mamy i sąsiadów oraz zasady współżycia?

Okazuje się, że tak.

Zgoda. Będziemy musieli się zastanowić, jak pogodzić nasze pragnienia z innymi, to znaczy, jak wyrażać siebie i nie naruszać granic innych ludzi.

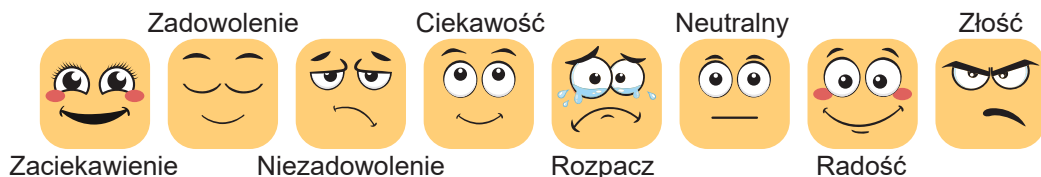
PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 3. Moje mocne strony. Zawody wykonywane współcześnie i w przyszłości

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się, jak wykorzystać swoje mocne strony, zainteresowania i upodobania w zawodzie;
- zastanowisz się nad tym, co należy dziś zrobić dla pomyślnej przyszłości.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Cześć, Sofijko. Jak tam życie?
Co robisz?

Cześć! Kończę dopisywanie wiadomości dla własnego blogu.

Wspaniale. Więc planujesz zostać blogerem, czy to tylko twoje hobby?

Wszystko zaczęło się jako hobby. Ale bardzo mi się to podoba, a poza tym czytają moje notatki. Dlatego marzę o zawodzie dziennikarki lub pisarki, a może zostanę gwiazdą YouTube. Jeszcze się nie zdecydowałam. A ty jak?

Mnie od dziecka podoba się tworzyć coś własnymi rękoma, jakieś rzeczy, coś demontować i naprawiać...

Świetnie! A kim ty marzysz zostać, gdy dorośniesz?

Myślę jeszcze, ale chyba mechanikiem samochodowym lub inżynierem.

1 Rozwiąż rebusy.

2 Odpowiedz na pytania.

- ▶ Jakie jest twoje hobby?
- ▶ Co lubisz robić w wolnym czasie?
- ▶ Czy hobby może stać się zawodem? Jeśli znasz takie przykłady z życia twojej rodziny, opowiedz o nich.
- ▶ Co należy zrobić, aby hobby stało się zawodem?

CIEKAWE

Pisanie esejów o Harrym Potterze było pierwotnie dla JK Rowlinga jako hobby.

Anthony Schweiger w trzeciej klasie zainteresował się pszczelarstwem, a później jego hobby stało się dochodowym biznesem.

Joe Maddalena od dzieciństwa kolekcjonował autografy różnych ludzi, znaczki, komiksy itp. Później zaczął sprzedawać je kolekcjonerom, a następnie otworzył własny biznes – Aukcja Profiles in History.

3 Obejrzyjcie rysunki.

Zastanówcie się, w jakich zawodach ludzie pracowali, abyś mógł / mogła dostać te rzeczy. Porozmawiajcie o tym ze swoimi koleżankami i kolegami z klasy.

Daniel

Sławek i Zofia spotkali się i rozmawiali o swoich hobby i przyszłych zawodach. A ja jeszcze nie zdecydowałem się, kim chcę być w przyszłości. Moi rodzice są prywatnymi przedsiębiorcami. Jednak nie jestem pewien, że chcę pracować w rodzinnym biznesie. Zawodów jest wiele, nie wiem który wybrać, żeby był ciekawy, żeby przynosił korzyści i przyjemność, żeby można było dobrze zarabiać.

Sasza

A mój tata uprawia winogrona! Z zachwytem opowiada, jak rośnie winorośl, a jej grona napętniają się sokiem. Natomiast wyrabianie wina według mojego ojca jest wielką sztuką, która wymaga talentu i dużej wiedzy odnośnie tej uprawy.

Mariczka

A moja mama – pracuje na fermie. Często mówi, że ludzie, dzięki jej pracy zawsze mają produkty spożywcze, dlatego zawód rolnika jest bardzo ważny.

Ksenia

A mój ojciec jest budowniczym. Zawsze ma dużo zamówień i dobrze zarabia.

Bogdan

A mój tata jest chirurgiem. Pomaga chorym ludziom wracać do zdrowia. Oczywiście ten zawód jest bardzo trudny, odpowiedzialny, jednak będzie zawsze potrzebny ludziom. A mama – pracuje jako wojskowy pilot śmigłowca. Obecnie coraz więcej kobiet służy w wojsku tak samo jak mężczyźni, bo bardzo ważnym zawodem jest obrona ojczyzny.

4

A jakie zawody ty znasz?

Wybierz jeden zawód, o którym wiesz najwięcej. W grupach lub w parach powiedz o nim zgodnie z planem.

- 1 Nazwa zawodu.
- 2 Z jakimi innymi zawodami jest powiązany?
- 3 Z kim lub czym pracują przedstawiciele / przedstawicielki tego zawodu?
- 4 Jaki jest rezultat tej pracy?
- 5 Czy ten zawód będzie potrzebny za 10-20 lat?
- 6 Jaka wiedzę i umiejętności musisz zdobyć już teraz, aby w przyszłości odnieść sukces w tym zawodzie?

- 5 Porozmawiaj z koleżankami i kolegami z klasy, jakie zawody mogą pojawić się w przyszłości.

Ksenia

Wczoraj mój trener piłki nożnej powiedział, że moje mocne strony to wytrwałość i odczucie gry zespołowej! A jakie wy macie mocne strony, moi przyjaciele?

Daniel

Uwielbiam rysować i wymyślam fajne komiksy. Moje koleżanki i koledzy z klasy często proszą mnie o stworzenie dla nich ciekawych rysunków w postaci komiksów.

Lila

Moją mocną stroną jest umiejętność nawiązywania kontaktów z różnymi ludźmi. Udaje mi się pomóc pogodzić moich kolegów i koleżanki z klasy. Jak myślicie, w jakim zawodzie ta umiejętność może mi pomóc?

- 6 Zapoznaj się z listą niektórych mocnych stron ludzi (patrz załącznik 2, s. 118-119) lub za pomocą kodu QR.

<http://surl.li/bacoh>

Zastanów się, jakie masz mocne strony. Nie ograniczaj się do proponowanej listy-szukaj i dodawaj do niej własne pomysły.

Napisz o swoich mocnych stronach i jak mogą ci pomóc w przyszłości, korzystając z szablonu na s. 27.

Wypełnij proponowany szablon w zeszyte lub na osobnym arkuszu.

Moim zdaniem moje mocne strony to _____

_____ pomogą mi w przyszłości zostać _____.

Trzy główne powody, dla których tak uważam:

1. _____

2. _____

3. _____

Ludzie, którzy mnie dobrze znają, myślą, że ja _____
_____, a to dopomoże mi w przyszłości.

7 W grupach zbudujcie łańcuch mocnych stron uczennic i uczniów twojej klasy.

- Przygotujcie paski kolorowego papieru w rozmiarze 21 x 1,5 cm.
- Każdy uczeń / każda uczennica wybiera jedną swoją mocną stronę i zapisuje ją na pasku.
- Po kolei sklejaćcie po jednym pasku w wyglądzie koła, aby powstał różnokolorowy łańcuch.
- Zróbcie wspólne zdjęcie z łańcuszkiem. Zawieście w klasie wykonany łańcuszek.

PODSUMUJMY RAZEM

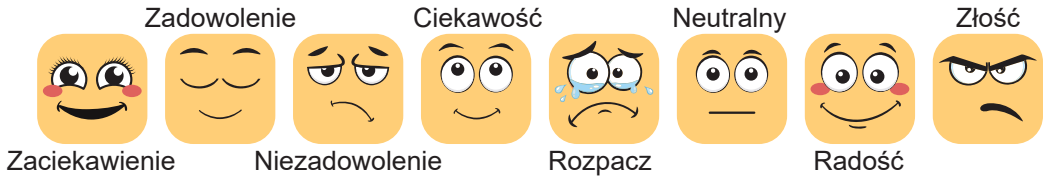
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 4. Ja i mój czas

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zrozumiesz swój stosunek do czasu i to, w jaki sposób go wykorzystujesz;
- dowiesz się, co dokładnie przeszkadza ci w efektywnym wykorzystaniu czasu;
- zastanowisz się nad tym, jak postrzeganie i stosunek do czasu w różnych kulturach może pomóc w komunikacji i współpracy z innymi ludźmi.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

1 Przeczytajcie wypowiedzi. Objasnijcie je.

1

Aby zrozumieć wartość jednej milisekundy, zapytaj srebrnego medalistę Igrzysk Olimpijskich.

2

Aby zrozumieć wartość jednej sekundy, zapytaj przechodnia, przed którym właśnie upadł niebezpieczny soplek.

3

Aby zrozumieć wartość jednej chwili, zapytaj osobę, która się spóźniła na pociąg.

Zastanów się, kogo i w jakiej sytuacji możesz zapytać o wartość jednej godziny, dnia, tygodnia lub roku.

Jeśli w twoim życiu zdarzały się sytuacje, w których ty dobrze odczułeś i rozumiałeś / rozumiałaś znaczenie lub brak czasu, podziel się tymi spostrzeżeniami. Powiedz również, jak ty osobiście odnosisz się do swojego czasu.

Cześć, przyjaciele. Miło się z wami spotkać! Wreszcie mogę porozmawiać z wami.

Cześć! Gdzie ty przepadłeś?

Ostatnio znalazłem nową grę komputerową i tak ona zaintrygowała mnie, że nie zauważyłem upływu czasu.

Tak to się dzieje. Czas jest bardzo cenną rzeczą, jednak upływa bardzo szybko.

Uważam, że czas warto poświęcić tylko na ważne rzeczy. Więc cieszę się, że zdecydowałeś się poświęcić trochę czasu na rozmowę z nami.

I mi też zawsze brakuje czasu na coś ważnego, to lekcje nocą trzeba dokończyć, to z przyjaciółmi nie mam kiedy się spotkać.

Oj, a pamiętacie, jak kiedyś Lila była zadowolona, że uporządkowała swoje sprawy i wszystko zdążyła zrobić?

Tak – tak, pamiętam. Rozmawialiśmy wtedy o ważnych celach i planowaniu.

Rzeczywiście można się nauczyć zarządzać swoim czasem. Po angielsku ta nauka nazywa się time management.

Świetnie! Twoje rady ostatnim razem bardzo mi pomogły. Chciałbym się dowiedzieć trochę więcej na ten temat zarządzania czasem – time management.

SŁOWNICZEK

Time management – czyli zarządzanie czasem to system, który ma na celu pogodzenie swoich działań z czasem. Pomaga zaplanować jasny harmonogram pracy, nauki, odpoczynku na dzień, tydzień, miesiąc, rok lub całe życie. W wyniku optymalizacji działania, wykorzystanie czasu będzie bardziej skuteczne.

Sasha

Och, to time management – to o prowadzeniu kalendarza z planem?

Lila

Nie tylko. Time management – zarządzanie czasem dotyczy nie tylko organizacji godzin pracy, ale także aranżacji miejsca pracy, komunikacji i wielu innych rzeczy, które mogą mieć wpływ na jakość wykorzystania czasu.

Daniel

A ja zawsze uważałem, że wykorzystywanie czasu jest łatwe i nie wymaga specjalnej nauki i umiejętności.

Mariczka

Wiele ludzi tak uważa. Ale kiedy zaczynają zdawać sobie sprawę, że im ciągle brakuje czasu, myślą wtedy, że może trzeba zmienić swoje nawyki. Zwłaszcza, gdy chcą osiągnąć więcej celów. Na przykład, jak my z wami.

Daniel

Wydaje mi się, że zaczynam zdawać sobie sprawę, że bardzo ważne jest, aby uporządkować swoje życie. To jak z plecakiem – im bardziej akuratanie układasz i porządkujesz rzeczy, tym więcej ich możesz pomieścić. Z planowaniem jest podobnie – im lepiej uporządkujesz swoje życie, tym więcej zdążysz zrobić i czasu wolnego pozostaje więcej.

Lila

To jest prawda. Ale zanim nauczysz się time managementu – zarządzania czasem, warto zrozumieć i przekonać się, czy wiesz, jak wykorzystywać czas.

2 Opowiedzcie, jak wykorzystujecie swój czas. Czy posługujecie się papierowym harmonogramem lub programem elektronicznym, czy taki sposób pomaga wam zaplanować zajęcia i czas?

3 Połączcie części ukraińskich przysłów o czasie. Wyjaśnijcie ich treść.

1 Dbaj o czas,

a nie podgonisz i nie zatrzymasz.

2 Straconego czasu

b czas za pieniądze nie kupisz.

3 Czas – nie koń:

c i koniem nie dogonisz

PRZYDATNE WSKAZÓWKI

Sean Covey, znany irlandzki pisarz, orator, biznesmen, autor książek o podwyższeniu efektywności wykorzystania czasu. W swojej książce „7 nawyków wysoce efektywnych nastolatków” umieścił ważne wskazówki dotyczące kształtowania niezbędnych nawyków. Jeśli jesteście zainteresowani – przeczytajcie.

Nawyk 1. Jesteś kierowcą, a nie pasażerem.

Ważne jest, uświadomić sobie, że właśnie to ty jesteś odpowiedzialny za swój czas i jego wykorzystanie, i to ty powinieneś nim kierować i zarządzać.

Nawyk 2. Zdecyduj, gdzie masz jechać i narysuj sobie trasę, jak się tam dostać.

Im lepiej zrozumiesz, dokąd chcesz się poruszać, jakie cele i zadania masz osiągnąć, tym szybszy i lepszy będzie ruch w tym kierunku i tym szybciej osiągniesz wyznaczony cel.

Nawyk 3. Idź naprzód! I nie pozwól, aby przeszkody zbiły cię z drogi.

Samo planowanie nie wystarczy. Trzeba koniecznie podejmować konkretne kroki w wyznaczonym kierunku, realizować sporządzony plan, stale go doskonalić i poprawiać rezultaty.

Nawyk 4. Najpierw – to co jest pierwszoplanowe.

Trzeba umieć ustalać priorytety i tak zarządzać swoim czasem, aby pierwszoplanowe było pierwsze, a nie ostatnie w kolejce.

3

Sporządź „mapę dnia” w swoim notatniku za pomocą szablonu.

- W kolumnie „czas” zapisz czas od momentu, w którym się obudziłeś/obudziłaś się rano i zakończ, kiedy położyłeś się /położyłaś się spać.
- Obok podanego czasu zanotuj czynności, które w tym czasie się wydarzyły. Na przykład poranne zabiegi higieniczne, zajęcia w szkole, hobby, odpoczynek, praca domowa, kontakty z przyjaciółmi itp.
- W końcu dnia określ, w jakiej mierze skutecznie wykorzystałeś/ wykorzystyłaś czas na tą, czy inną działalność. W ten sposób ty możesz znaleźć te „dziury”, dokąd „wycieka „twój czas.
- Zastanów się, co i jak możesz poprawić następnego dnia.

Możesz skorzystać z proponowanej tabliczki lub zrób to w cyfrowych aplikacjach, które są oferowane w Internecie.

Karta dnia

Czas	Działalność	Ilość czasu	Efektywność

Daniel

Słucham was, przyjaciele, i myślę, co mam zrobić z czasem, kiedy koledzy i koleżanki z klasy nieustannie zwracają się do mnie z różnymi prośbami – czy mogę pomóc w matematyce, czy w fizyce?

Mariczka

I mi trudno zaplanować czas – to koleżanka przyjdzie porozmawiać, potem kot ma nastrój do zabawy, no i w Instagramie „zawisnę”.

Sofijka

Tak, przyjaciele, to duży problem! Nazywa się to „pożeraczami” czasu lub greckim słowem chronofagami.

Lila

Tak, chronofagi kradną nasz czas – to zarówno nawyki, jak i gadżety, a niektórzy ludzie spędzają czas na pustym gadaniu. A ile w tym czasie możesz zrobić coś przydatnego i potrzebnego!

- 4 Przeanalizujcie, jak mija wasz dzień. Opowiedzcie, na jakie mniej ważne rzeczy najczęściej wytracacie czas.
- 5 W grupach zróbcie listę głównych „chronofagów”. Opracujcie notatkę z poradami dotyczącymi kontrolowania takich „chronofagów” i zachowania swego czasu.

Sasza

Posłuchajcie, spróbujemy śledzić czas, gdzieś go oszczędzać, nadążając za wszystkim i robić wszystko na czas. Ale przecież ludzie z różnymi tradycjami kulturowymi inaczej postrzegają czas i traktują go. Na przykład krewni mojej mamy-Tatarzy krymscy, inaczej odnoszą się do czasu, niż krewni ojca – Węgrzy. Byłem bardzo zaskoczony, kiedy poszliśmy na ślub krymsko – tatarski prawie godzinę później niż powiedziano w zaproszeniu. Mama powiedziała, że taki jest zwyczaj, bo jeśli przyjedziemy wcześniej, będzie to niegrzecznie.

Lila

Krewni mojej mamy to Wietnamczycy, a babcia opowiadała, że jej rodzina w Ukrainie długo przyzwyczajała się do tego, że na spotkanie nie możesz się spóźnić. A tata mi mówił, że w Rumunii spotkania „między swoimi”, nawet pracowników, mogą zaczynać się pół godziny później niż planowano. Ale na przykład, w Niemczech spóźnianie się na spotkania biznesowe jest uważane za niedopuszczalne – Niemcy bardzo cenią punktualność.

Daniel

O to chodzi! Bardzo ciekawe – nigdy nie zwracałem na to uwagi i nie zastanawiałem się nad tym. Więc, jeśli Liliana mnie zaprosi w gości, czy powinienem się spóźnić?

Lila

Ciekawe pytanie, Danielu! Nie zwracałam na to uwagi, ale teraz, kiedy zapytałeś, przypominałam sobie, że nasi przyjaciele zawsze odwiedzali nas z opóźnieniem 20-30 minut, a rodzice uważali to za normę. W rodzinie niemieckiej lub angielskiej byłoby z tego niezadowoleni.

Mariczka

W rzeczywistości w wielu ukraińskich rodzinach zwyczajowo przychodzi się 5-15 minut później niż według zaproszenia powinni przyjść.

Daniel

Dobrze, że o tym jest mowa. Teraz będę śledzić, jak ludzie w moim otoczeniu odnoszą się do czasu i punktualności, aby nie zaszkodziło to wzajemnemu zrozumieniu z przedstawicielami innych kultur. Och! To tak samo jest z przestrzeganiem pewnych czasowych granic – moich i innych – o których rozmawialiśmy na poprzednich zajęciach.

6 Zapoznajcie się z sytuacjami.

Sytuacja 1. Wasza koleżanka otrzymała możliwość w ciągu trzech miesięcy studiować w Wielkiej Brytanii dzięki międzynarodowemu programowi. Wiadomo, że będzie mieszkać w angielskiej rodzinie. Przygotujcie dla niej trzy wskazówki dotyczące czasu i punktualności, które przydadzą się jej podczas nauki za granicą.

Sytuacja 2. Twój krewny – rolnik chce nawiązać kontakty handlowe z przedstawicielami firmy z Egiptu. Przygotujcie dla niego trzy wskazówki – zalecenia co do czasu, które pomogą mu podczas prowadzenia negocjacji.

- ▶ Zaproponujcie zalecenia dotyczące prawidłowego wykorzystania czasu, które mogą się przydać. Wyjaśnij swój wybór. Skorzystaj z materiałów „Przydatne wskazówki” (zobacz załącznik 3, s. 120) lub przejdź do kodu QR.

<http://surl.li/bacoi>

PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

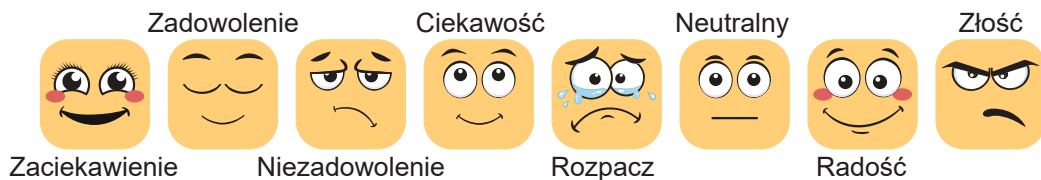
Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Rozdział 2. JA I MOJA RODZINA!

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 1. Rodzina, krewni, ród

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- określisz swoją osobistą rolę w rodzinie;
- dowiesz się, jaką chciałbyś / chciałabyś widzieć swoją rodzinę;
- dowiesz się, jakie są prawa i obowiązki rodziców lub osób, co ich zastępują, i dzieci;
- zastanowisz się, jak połączyć własne potrzeby, pragnienia, zainteresowania w kręgu rodzinnym.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Sławek

Cześć, przyjaciele! Niestety nie będę mógł jutro przyjść na spotkanie towarzyskie naszej grupy, bo mam duże rodzinne święto – złote wesele moich dziadków. Na tej uroczystości będą wszyscy krewni, a nasza rodzina jest bardzo duża!

Ksenia

Złote wesele? Ciekawe! A co to jest złote wesele? Dlaczego u dziadków? Przecież oni są starszymi ludźmi!

Sławek

To wesele jest wtedy, kiedy para przeżyła ze sobą razem 50 lat! A złote, ponieważ oni przez pół wieku kochali jeden drugiego, wychowywali dzieci, opiekowali się wnukami. Moja babcia mówi, że nie ma nic cenniejszego niż rodzina wzmocniona wypróbowaniem losu, nabytą cierpliwością, lojalnością i miłością!

Daniel

Tak długo razem! A moi rodzice niestety się rozwiedli, a mama drugi raz wyszła za mąż. Ale ja kontaktuję się z moim tatą, jego nową rodziną, z babcią i dziadkiem. A u mojego taty urodziła się córeczka – moja siostra. Jest malutka i ja lubię się nią opiekować.

Mariczka

A moi dziadkowie – rodzice mojej mamy – mieszkają w Warszawie. Rzadko się widzimy, ale ciągle rozmawiamy online. Bardzo się cieszę, gdy oni przyjeżdżają do nas w odwiedziny lub jesteśmy u nich. Przecież tam mam jeszcze ciocię, wujka i kuzynów. Wesołych rodzinnych uroczystości, Sławku!

- 1 Utwórz drzewo genealogiczne dla słowa rodzina i zapisz je w zeszycie przedmiotowym.

- 2 Odpowiedz na pytania.

- ▶ Dlaczego potrzebna jest rodzina?
- ▶ Jak dokładnie rodzina pomaga i wspiera nas?
- ▶ Czy Twoja rodzina ma jakieś tradycje lub zasady?

- 3 Napisz w zeszycie krótką historię o swojej rodzinie, przedstawiając imiona swoich krewnych lub osób, które je zastępują, i odpowiedz na pytania.

W mojej rodzinie śmieje się najgłośniej niż wszyscy... , więcej czasu spędza w pracy... , zawsze pomaga wszystkim... , przygotuje... , sprząta... . dba o innych... , lubi dawać prezenty... . uważa się za głowę rodziny... .

Co ty sam/sama robisz dla swoich bliskich? O czym wy wszyscy marzycie razem w rodzinie?

Co chciałbyś / chciałybyś zrobić, aby twoja rodzina była bardziej zjednoczona i szczęśliwa?

- ▶ Jakie pytania skłoniły cię do zamyślenia lub zaniepokoiły cię?
- ▶ Jakie wnioski wyciągnąłeś/wyciągnęłaś, kiedy napisałeś / napisałaś opowiadanie?

- 4 Zastanówcie się nad pytaniami i przedyskutujcie je z koleżankami i kolegami z klasy.

- ▶ Jakie są trzy główne cechy, które odróżniają dzieci od dorosłych?
- ▶ Kiedy, jak myślisz, człowiek staje się dorosły?
- ▶ Jakie wydarzenia w życiu pomagają ludziom wy dorosnąć?

- 5 W małych grupach wybierzcie jedną z dwóch ról – rodzice lub dzieci – i jedną z czterech sytuacji. Zaimprovizujcie krótkie sceny o tym, jak wy chcielibyście, żeby się zachowali:

Rodzice lub osoby zastępujące ich, gdy:

- 1 dziecko jest kapryśne, ponieważ chce zabawkę lub smakołyki;
- 2 dziecko zaczęło się źle uczyć;
- 3 dzieci w rodzinie pokłóciły się między sobą;
- 4 dziecko spotkało jakieś dobre wydarzenie, lub przyszło do domu z nagrodą – osiągnęło sukces.

Dzieci, jeśli:

- 1 rodzice są przepracowani;
- 2 ktoś z rodziny nie czuje się dobrze;
- 3 dzieci w rodzinie czegoś między sobą nie podzieliły;
- 4 rodzice są zajęci swoim hobby.

Po każdej scenie przeprowadźcie małą dyskusję.

- ▶ Czy w danej scenie uwzględniono potrzeby i pragnienia członków rodziny?
- ▶ Czy udało się konstruktywnie rozwiązać problem?

SŁOWNICZEK

Ród, krewni – połączenie ludzi wywodzących się ze wspólnego przodka lub są małżeństwem, niezależnie od tego, czy wszyscy mają to samo nazwisko.

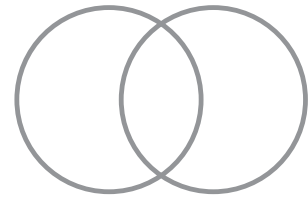
- 6 Przeczytajcie. Wyjaśnijcie własnymi słowami, czym jest rodzina.

„Rodzina jest podstawową i główną jednostką społeczeństwa.

Rodzinę tworzą osoby mieszkające wspólnie, związane wspólnym bytem, mają wzajemne prawa i obowiązki. Dziecko należy do rodziny swoich rodziców i nawet wtedy, gdy wspólnie z nimi nie mieszka „(art. 3. Kodeks Rodzinny Ukrainy).

- 7 W parach porównajcie pojęcia „ród, krewni” i „rodzina”.
 Użyjcie do tego diagramu Venna.
 Określcie wspólne i odmienne cechy.

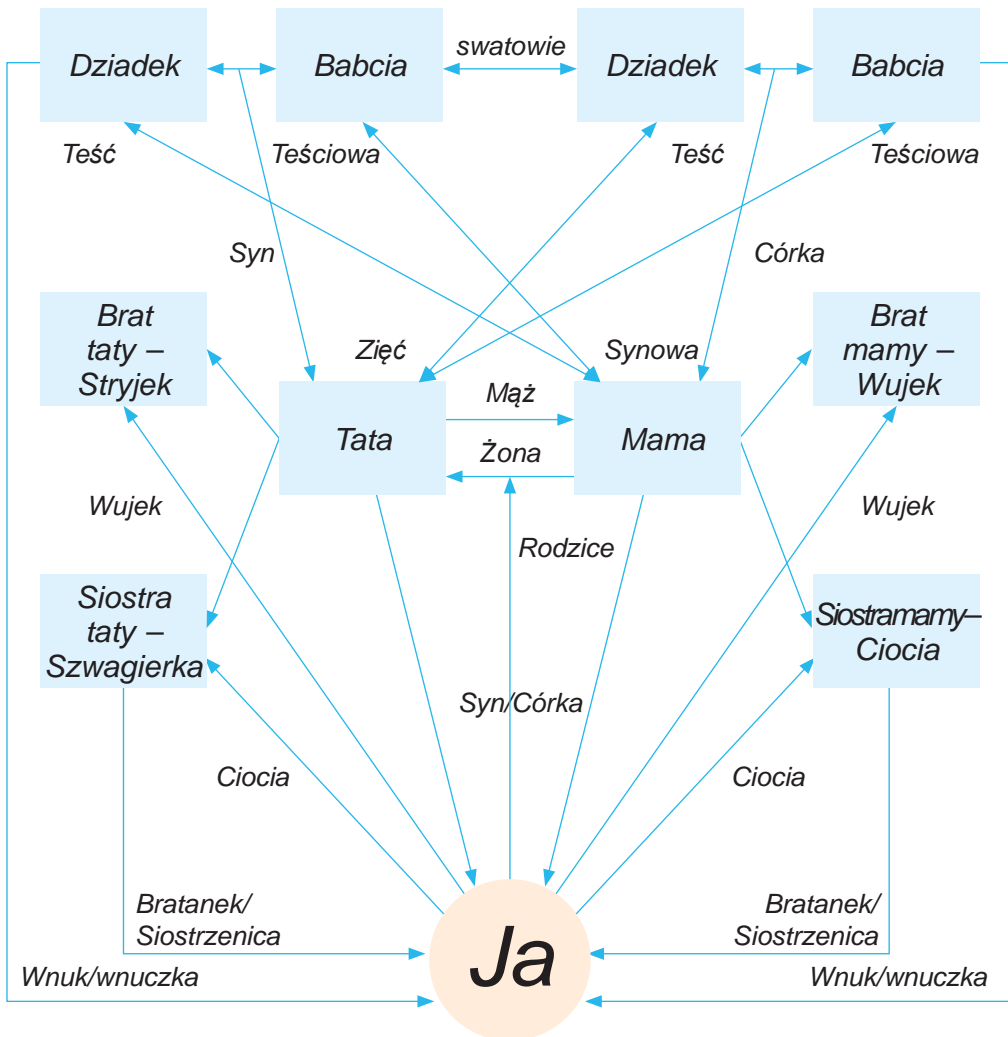

- 8 Obejrzyj schemat „Alfabet rodzinny”. Zapamiętaj, jak nazywają się krewni.

Przypomnij sobie o imionach krewnych, których znasz i możesz dopasować do nazw w alfabecie rodzinnym.

Jeśli twoim językiem ojczystym nie jest ukraiński lub znasz gwarę / dialekt, powiedz koleżankom i kolegom z klasy, jak w twojej kulturze zwyczajowo nazywa się krewnych.

Alfabet rodzinny

- 9 W grupach zapoznaj się z fragmentami dokumentów (patrz załączniki 4, 5, s. 121-123) lub przejdź do kodów QR.

Wyciąg z Kodeksu rodzinnego Ukrainy, który określa prawa i obowiązki członków rodziny

<http://surl.li/bacok>

Krótką listą Konwencji ONZ o Prawach Dziecka, w której określone są prawa, z jakich można korzystać do 18 roku życia

<http://surl.li/bacoo>

- ▶ Podaj przykłady praw dziecka, które gwarantuje Państwo Ukraina.
- ▶ Odpowiedz na jedno z proponowanych pytań (do wyboru), opierając się na podane dokumenty.

- 1 Czy zgadzasz się, że dziecko w rodzinie ma nie tylko prawa, ale i obowiązki? Wyjaśnij swoją opinię.
- 2 Dlaczego prawa i obowiązki w rodzinie powinny być wzajemne?
- 3 Jaka powinna być atmosfera i wzajemne stosunki w rodzinie, aby wspierać twój rozwój?

- 10 Zastanów się i zapisz swoje refleksje w osobistym dzienniku lub napisz esej na jeden z tematów:

- 1 Co wartościowego ja zrobiłem / zrobiłam dzisiaj dla siebie i dla mojej rodziny?
- 2 Co chciałbym / chciałybym zrobić, aby moja rodzina była bardziej zjednoczona i szczęśliwa?
- 3 Jak rozumiem wypowiedzi: „Duża rodzina – wielka Ukraina”, „Silna rodzina – silna Ukraina”?

PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

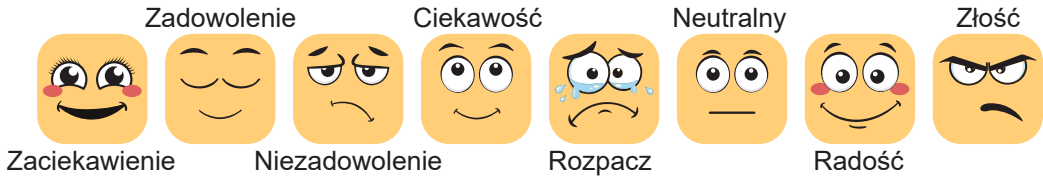
Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 2. Wartości osobiste, rodzinne i uniwersalne

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się jakie są wartości;
- zastanowisz się, jak i dlaczego zmieniają się wartości;
- zastanowisz się, czy człowiek może żyć bez wartości.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

*Cześć! Dawno cię nie widziałam!
Jak się macie?*

*Cześć!
Dobrze. Jeździłem z rodziną posprzątać
dom mojej prababci. Tam tyle było ciekawych rzeczy!
Sprzątaaliśmy strych, znaleźliśmy jej starą
skrzynię.*

*Oho!
Znaleźliście skarby?*

*Raczej nie –
były tam stare ręczniki, pożółkłe zdjęcia,
coś z ubrań. Ale mama i tata bardzo się rozczulili nad
tym. Powiedzieli, że to wielka wartość. Byłem
bardzo zdumiony.*

*Wydaje mi
się, że rzeczy ważne, przydatne,
potrzebne, znaczące, ludzie zwykle nazywają
wartościami.*

- 1 Przeczytajcie tekst. Przypomnijcie sobie, jak w dzieciństwie podczas rozmów w przyjacielskim gronie chwaliłeś się / chwaliłaś się swoimi „skarbami” i ważnymi wydarzeniami w twoim życiu.

Według dzieci, a czasem niektórych dorosłych, cenny przedmiot lub zjawisko to coś, czego w danej chwili nie ma ktoś inny. Ale ta sama rzecz dla różnych ludzi może mieć różną wartość.

Spróbujcie to udowodnić na przykładach ze swojego życia.

- 2 Przeczytajcie przypowieść.

Pewnego dnia trzech podróżników podeszło do domu pewnego gospodarza i zapukało. Właściciel otworzył drzwi i zapytał: „Kim jesteście?”. Podróżnicy odpowiedzieli: „Jesteśmy – Zdrowiem, Miłością i Bogactwem. Pozwól nam u ciebie przenocować”. „Szkoda, bo mam w domu do spania tylko jedno wolne miejsce. Pójdę, porozmawiam z rodziną, – odpowiedział właściciel.

Jego chora matka powiedziała: „Synu, wpuść zdrowie”. Żona powiedziała: „człowieku, wpuść bogactwo”. Córka powiedziała: „Ojczy, wpuść miłość”. Póki oni naradzali się, podróżnicy poszli do innego domu...

- ▶ Dlaczego członkowie rodziny zapraszali do swego domu, według upodobania różnych podróżnych ?
- ▶ Jak ty byś postąpił/postąpiła? Wyjaśnij dlaczego.

- 3 Rozwiążcie rebus.

Wyjaśnijcie, czy słowo – odgadnięte jest dla was wartościowym i znaczącym.

- 4 Przerysujcie tabelę do zeszytu i wypełnijcie ją. Zapiszcie po 5-7 słów w każdej kolumnie.

To, co jest cenne i znaczące osobiście dla Ciebie tutaj i teraz	To, co było ważne, kiedy ty chodziłeś /chodziłaś do przedszkola lub do pierwszej klasy.

Porównajcie słowa w kolumnach.

- ▶ Czy jest jakaś różnica między wartościami, które zapisałeś /zapiisałaś?
- ▶ Zastanów się, co dokładnie się zmieniło i dlaczego.

5 W grupach zapoznajcie się z ukraińskimi przysłowiami o rodzinie (patrz załącznik 6, s. 124) lub przypomnijcie sobie przysłowia o rodzinie innych narodów; lub przeczytaj wiersz Natalii Pogrebniak „Ciepło rodzinne „(patrz załącznik 7, s. 125).

- Wypisz te znaczące rzeczy i wartości, o których w nich jest mowa.
  - Zrób spis najważniejszych wartości rodzinnych i zaprezentuj je innym grupom.
- ↔
- Zastanów się, które z tych wartości są również ważne i znaczące w twojej własnej rodzinie.

6 Przeczytajcie.

Słowa: wartość, cena, cenić używamy nie tylko w odniesieniu do rzeczy. Na przykład w przysłowiu „Doceniasz rodzinne strony dopiero wtedy, gdy jesteś na obczyźnie „mówi się o znaczeniu Ojczyzny dla każdego człowieka. Ta wartość dotyczy wszystkich ludzi bez wyjątku, dlatego można ją nazwać uniwersalną w życiu każdego człowieka.

7 Jakie inne uniwersalne wartości znasz? Co ty zobaczyłeś/zobaczyłaś wspólnego i wyjątkowego w uniwersalnych, osobistych i rodzinnych wartościach?

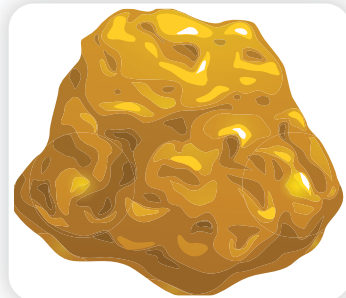
8 Przeczytaj Wschodnią przypowieść.

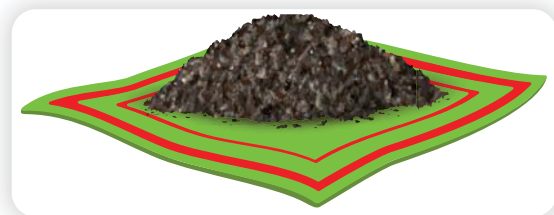

Co jest najcenniejsze ze wszystkiego.

Zawołał kiedyś król swoich trzech synów i poprosił ich: „znajdźcie mi najcenniejsze, co jest między Niebem a Ziemią”. Synowie pokłonili się Ojcu i ruszyli w drogę. Wkrótce wrócili do domu. Zwołał król mędrców, aby zobaczyli, co oni przynieśli.

Najstarszy syn przyniósł sztabkę złota i powiedział: „najcenniejszą rzeczą na Ziemi jest złoto. Bez niego każdy król jest bezsilny, z nim każdy człowiek może stać się królem”. Środkowy syn przyniósł garść ziemi i powiedział: „najcenniejsze co jest u ludzi, to ziemia. Daje nam jedzenie, na niej budujemy mieszkania. Bez ziemi król nie jest królem, ale każdy człowiek, który ma dużo ziemi, może stać się królem”. Najmłodszy syn przyniósł szklanekę wody i powiedział: „bez tej cieczy nie ma życia na

Ziemi. Człowiek bez jedzenia może przeżyć kilka tygodni, ale bez wody – tylko kilka dni”.

Długo wszyscy myśleli, który z synów ma rację, ale nie mogli zdecydować. Wtedy wstał jeden z mędrców i powiedział do króla: „na próżno królu posyłałeś swoich synów tak daleko. Król potrzebuje złota, ale tylko człowiek może je zdobyć i przetworzyć. Ziemia daje nam wszystko, ale tylko człowiek może sadzić nasiona i zbierać plony. Woda jest bezcenna dla życia, ale tylko człowiek może ją wydobyć z głębokości ziemi. Król nie może być królem bez ludzi, nawet jeśli będzie władał niezliczonym bogactwem. Człowiek – właśnie on jest najcenniejszy między Niebem a Ziemią”.

- ▶ Dlaczego synowie mieli różne opinie na temat tego, co jest najcenniejsze?
- ▶ Kto Twoim zdaniem miał rację?
- ▶ Która argumentacja najbardziej Ci się spodobała i dlaczego?
- ▶ Czy masz inne pomysły na to, co jest najcenniejsze na świecie? Zbuduj swoją odpowiedź według schematu: „uważam, że najcenniejsze na świecie jest... , bo... , na przykład...”

9

Ułóżcie razem spis wartości swojej klasy (3-5 słów) na podstawie omówionych wcześniej na lekcji osobistych i uniwersalnych wartości, opracujcie w ramkę i powieście w klasie.

PODSUMUJMY RAZEM

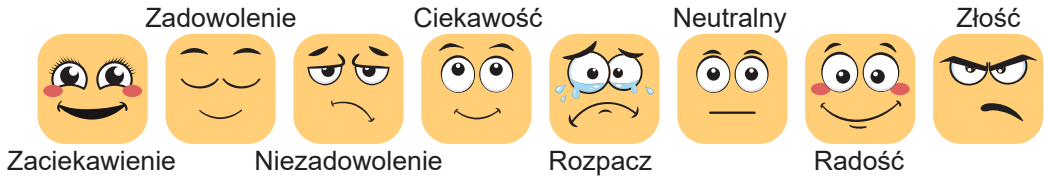
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 3. Relacje pokoleniowe: stosunek do starszych, młodszych, rówieśników

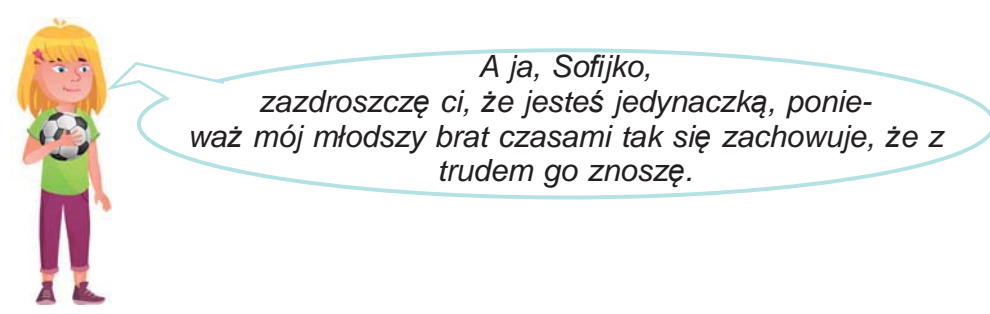
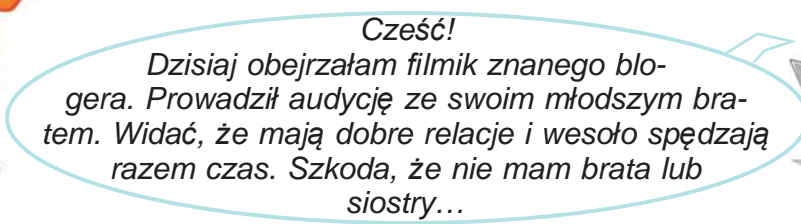
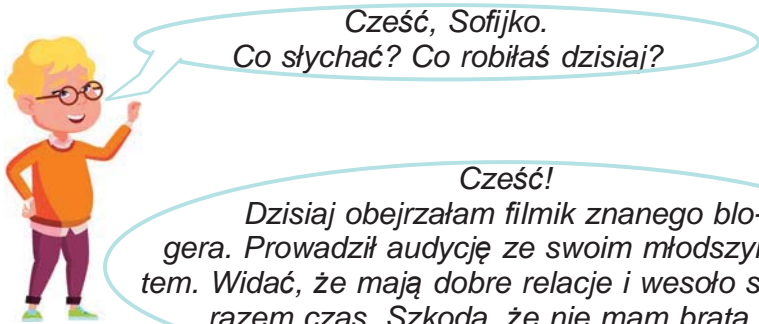
CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zastanowisz się, jak należy traktować starszych, młodszych, rówieśników;
- dowiesz się, czym różni się życie dorosłego od życia dzieci;
- zastanowisz się, jak bezpiecznie zachować się wobec nieznanym na ulicy.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Czasami też
kłócę się z moją małą siostrzyczką.
Jednak nie wyobrażam sobie życia bez jej psot i
uśmiechu.

Sofijko, nie
smuć się! Przecież masz nas! I w ogóle
masz wspaniałą rodzinę! Bardzo mi się podobają
opowieści o twojej greckiej babci.

Tak, moja
babcia – to złoto! W ogóle w naszej
rodzinie odnosimy się do osób starszych z wielkim
szacunkiem. A u was?

1 Opowiedz, jaki w twojej rodzinie jest stosunek do osób starszych, do młodszych i do starszych braci / sióstr.

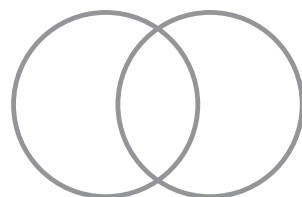
2 Połączcie się w małe grupy.

przydzielcie role: odpowiedzialny(-a) za materiały- otrzymuje je; sekretarz (-ka) – prowadzi wpisy; projektant (-ka) – rysuje, wycina itp.; strażnik (-ka) czasu – pilnuje czasu; prelegent (-ka) – ogłasza wyniki.

- Stwórzcie wymyślone portrety/ profile dzieci w wieku 6-7 lat i osoby starszej, odpowiadając na pytania umieszczone niżej.
- Porównajcie je i wypełnijcie diagram Venna, wydzielając ogólne i osobliwe wartości.

- ▶ Jak należy traktować osobę starszą? Dlaczego? Jak należy traktować dziecko? Dlaczego?
- ▶ Czego im nie można robić i dlaczego?
- ▶ Jaką pracę one mogą wykonywać?
- ▶ Jak one spędzają wolny czas?
- ▶ W jaki sposób wypoczywają?
- ▶ Gdzie lubią chodzić?
- ▶ Kiedy są najszczęśliwsze?

3 Przeczytajcie pierwszą część bajki „Kwiatowa polana”. Zastanówcie się, dlaczego kwiaty się pokłóciły.

Na jednej polanie kwiatowej na skraju lasu rosły kwiaty, które potrafiły mówić. I nazywano je Stokrotkami i Barwinkami. Kwiaty zawsze przyjaźniły się: rosły razem i bawiły się, pomagały sobie nawzajem.

Ale pewnego razu zdarzyło się nieszczęście. Wszystko zaczęło się od drobnostki. Jednemu z Barwinków wydawała się zabawna sytuacja jak Stokrotka mruży oczy w słońcu i niechcący roześmiał się. Ale Stokrotce zrobiło się nieprzyjemnie, że się z niej śmieją. Ona obraziła się i wszystkie jej płatki z oburzenia poczerwieniały. Jej przyjaciółki też się obraziły z powodu takiego nietakownego zachowania i postanowiły rozpocząć wojnę przeciwko Barwinkom. One pryncypialnie przestały bawić się z Barwinkami, przedrzeźniały ich i żartowały z nich. Barwinki w odpowiedzi zaczęły je drażnić: chwyciły Stokrotki za płatki i wesoło krzyczały: „Kocha! Nie kocha!”, aż w końcu je rozgniewały.

Wieczorem przyjaciele pokłócili się tak, że poprosili dobrą Wróżkę Kwiatową, żeby przeniosła je w różne strony Polany Kwiatowej. „Tutaj teraz nikt nie popycha się i nie szturcha!” – uspokoiły się Stokrotki. „Och, nie słyhać przekomarzania się!” – przyjemnie zdziwiły się Barwinki. „Teraz zaczniesz spokojne życie!” – wszyscy pomyśleli.

- ▶ Czy podobne sytuacje zdarzają się między twoimi rówieśnikami?
- ▶ Co zrobiłbyś / zrobiłabyś ty, gdybyś się znalazł / znalazła w podobnej sytuacji?
- ▶ Jak myślisz, co będzie dalej?

4 Przeczytajcie drugą część bajki. Jak myślicie, czy kwiaty mogą pogodzić się?

I tak nadszedł pierwszy poranek tego życia. Stokrotki były trochę smutne bez zwykłego towarzystwa, więc same, jedna przed drugą popisywały się swoimi płatkami. Wychwalały się, a nawet posprzeczały się. Kto ma ładniejsze płatki? Na kogo

¹ Na podstawie bajki Eleny Khukhlaevoi.

usiadł najpiękniejszy motylek? Która z nich jest wyższa? Kto jest najmądrzejszy? Te pytania nie dawały Stokrotkom spokoju, ale nie znalazły odpowiedzi i obraziły się jedna na drugą. Zaczęły przypominać sobie, jak ciekawe były dla nich rozmowy z Barwinkami i jeszcze bardziej zasmuciły się.

Barwinki nie radziły sobie lepiej. Z zabaw, które znały, Barwinki najbardziej lubiły siłować się – mierzyć się siłą. Tak siłowały się, że aż się pobiły. Początkowo było wesoło, a potem – oj, jak boleśnie! I zaczęły przypominać sobie, jakie Stokrotki są mądre i jak świetnie się z nimi bawiły, dopóki się nie pokłóciły.

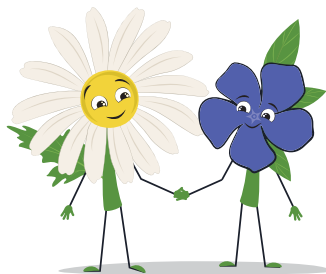
Nadeszła noc. Zrobiło się ciemno i przerażająco. Przemieściły się Stokrotki do sąsiadów – zawilców, ale oni przywitali je chłodno. Uważali się za piękniejszych i szlachetniejszych od zwykłych Stokrotek. Natomiast Barwinki zbliżyły się do pobliskiego grzywacza, ale on ostrzegł je, że jest bardzo toksyczny i może im zaszkodzić.

Nadszedł poranek i był bardzo nieprzyjemny ze strony nowych sąsiadów. Dlatego Stokrotki i Barwinki zaczęły zastanawiać się – jak im znowu żyć razem w pokoju i harmonii.

- ▶ Co byś doradził / doradziła kwiatom w takiej sytuacji?
- ▶ Czy chciałbyś uczyć się w klasie, w której są tylko chłopcy lub tylko dziewczyny?

5 Przeczytajcie trzecią część bajki. Opowiedzcie, co pozwoliło kwiatom naprawić swoje relacje.

W końcu Barwinki zdecydowały wrócić do Stokrotek. One powiedziały im, że było to naprawdę nieporozumienie i przeprosiły, że nie wyjaśniono wszystkiego od razu. „Jak dobrze, że wróciliście!” – zawołały Stokrotki. „My nie miałyśmy racji!” – chórem powiedziały kwiaty.

Nadszedł rozejm i kwiaty uśmiechnęły się z ulgą. Od tego czasu zawsze były w przyjaźni. A jeśli ktoś z nich obrazi się? Wtedy można to rozwiązać, jeśli będą ze sobą rozmawiać i dążyć do pokoju i zgody.

- ▶ Co dopomoże im w przyjaźni i we współpracy w zespole?
- ▶ Podaj przykłady przyjaźni, współpracy rówieśników w waszym otoczeniu.

Ksenia

Wspaniale jest, gdy historie, które nie zaczynają się dobrze, ale dobrze się kończą. Jak tutaj w bajce. Pewnego dnia byłam bardzo smutna, ponieważ moja koleżanka z klasy przyszła do szkoły smutna i z siniakami.

Sasza

Co się z nią stało? Gdzie się posiniaczyła?

Ksenia

Nie chciała powiedzieć, tylko powiedziała, że to z powodu kłótni w domu. Nauczycielka wyjaśniła jednak, że w naszym kraju działa ustawa o zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy domowej. Dlatego każdy, kto znajdzie się w takiej sytuacji, powinien zadzwonić pod numer 15-47 na bezpłatną krajową „infolinię”- pomocy ofiarom przemocy domowej.

Sasza

I co, dostała pomoc?

Ksenia

Tak, oczywiście. Z dziewczyną rozmawiał psycholog, społeczny pracownik, a policja odwiedziła jej rodzinę. Teraz jest bezpieczna.

Sasza

Moich znajomych rówieśników również spotkała przygoda. Oni zapoznali się na ulicy ze starszymi chłopakami i poszli razem z nimi, niby grać w gry komputerowe. Ale po drodze nowi znajomi okradli ich i pobili. Teraz są bardzo ostrożni co do zawierania znajomości na ulicy.

6 Rozwiążcie rebus. Ułóżcie zdania z odgadniętymi słowami.

1

2

7 Przeczytajcie dane sytuacje i zastanówcie się.

- ▶ Czy spotkania z nieznanymi są zawsze niebezpieczne?
- ▶ Co nastolatek zrobił /zrobiła źle?
- ▶ Jak on/ona powinni postępować w tej sytuacji?
- ▶ Gdybyś był / była świadkiem tej sytuacji, co byś zrobił /zrobiła?

Sytuacja 1. Wasylko szedł ulicą, gdy nagle obok niego zatrzymał się luksusowy samochód. Miła kobieta przy kierownicy zapytała chłopca, jak dojechać do budynku na sąsiedniej ulicy. Wasylko pokazał drogę, ale kobieta poprosiła go, aby pojechał z nią i osobiście pokazał tę ulicę. Auto było bardzo ładne, a pani przy kierownicy taka uprzejma, że chłopak się zgodził. Ledwo wsiadł do samochodu, drzwi zostały zablokowane i auto ruszyło w drugą stronę...

Sytuacja 2. Jana musiała po szkole wrócić do domu, żeby zostawić rzeczy i pójść na spotkanie z przyjaciółmi. Gdy weszła do korytarza, zobaczyła, że winda już przyjechała, a nieznanomy wszedł do kabiny. Dziewczynka pośpiesznie wskoczyła i za nią drzwi zatrzasnęły się. Gdy winda ruszyła, mężczyzna zepchnął Janę w kąt i zaczął żądać, żeby zdjęła złote kolczyki...

8 Utwórzcie razem infografiki

„Jak powinieneś się zachowywać podczas spotkania z nieznanymi na ulicy”

PODSUMUJMY RAZEM

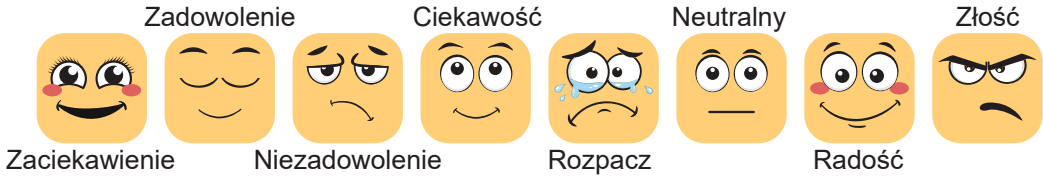
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Rozdział 3. JESTEM CZĘŚCIĄ SPOŁECZEŃSTWA

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 1. Wszyscy jesteŃmy r3źni, a w czym jesteŃmy podobni?

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zrozumiesz, co masz wsp3lne z innymi ludźmi i w czym jest twoja wyjątkowość;
- zamyślisz się nad tym, na czym polega wartość ludzkiej różnorodności;
- dowiesz się, jak zrozumienie drugiej osoby pomaga w konstruktywnej komunikacji i współpracy.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

- 1 Przeczytajcie wypowiedź poety Wasilija Simonenki. Wytlumaczcie, jak ją rozumiecie.

My – to nie jest mnóstwo jednakowych „ja”,
ale wiele r3źnych wszechświatów.

Ksenia

Cześć przyjaciele! Tęskniłam za wami, bo chciałam się podzielić swoimi myślami. Ostatnio zastanawiałam się: dlaczego podczas zawierania znajomości z r3źnymi ludźmi nazywam siebie inaczej? Na przykład krewnym mówię, że jestem córką lub siostrzenicą lub wnuczką takiego czy takiej osoby. W szkole mówię, że jestem uczennicą pewnej klasy, na sali sportowej – że jestem graczem czy cheerleaderką drużyny piłkarskiej.

Sofia

A ja znam odpowiedź na twoje pytanie. Jesteś jak wszechświat, bardzo zróżnicowana. I różne twoje strony pokazują się w zależności od sytuacji. Dzieje się to tak, gdy chcesz wyróżnić się i podkreślić swoje ja, lub odwrotnie, pokazywać, że coś cię łączy z innymi.

Sasza

Rzeczywiście ciekawy temat. Przypomniałem sobie, że kiedy przeprowadziliśmy się do Zakarpacia, wtedy mówiłem wszystkim, że jestem Krymczaninem. A kiedy podróżowaliśmy za granicę do krewnych taty, tam ja przedstawiałem się, że jestem Ukraińcem.

Lila

Jestem dumna, że pochodzę z Odessy. I również jestem bardzo szczęśliwa, że wśród moich krewnych są ludzie różnych kultur – bułgarskiej, wietnamskiej, cygańskiej, rumuńskiej! Wyobraź sobie, ile miejsc mogę odwiedzić i wszędzie czuję się jak swoja!

Sasza

A co ty mówisz, jeśli pytają o twoje pochodzenie?

Lila

To dość osobiste pytanie i mogę na nie nie odpowiadać. Pamiętasz o granicach? Ale znajomym to powiem. Ja nie jestem jeszcze pewna, z którą z tych kultur się identyfikuję najwięcej. Jednak kiedy to nastąpi, będę mówić, że jestem Ukrainką, takiego jestem pochodzenia lub wywodzę się z takich korzeni.

Daniel

Proponuję sprawdzić, jak sami siebie postrzegamy i jak nas postrzegają inni, co jest dla nas wspólne i co będzie inne.

• **SŁOWNICZEK** •

Tożsamość to świadomość i przeżycie osoby, która należy do określonej grupy ludzi lub społeczności.

Osobistą identycznością lub identycznością nazywamy własne ja człowieka jako jednostki, całość jego wyobrażeń o sobie i otaczającym świecie.

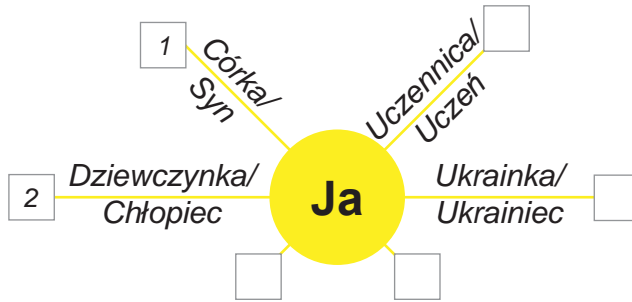
2 Narysujcie słońce w zeszycie, w środku jakiego napiszecie „Ja”.

Zastanówcie się i napiszcie na promieniach 5 -7 słów – rzeczowników, które odpowiadzą wam na pytanie „kim jesteście?”. To mogą być wasze role w rodzinie i w grupie rówieśniczek i rówieśników, płeć, wiekowa grupa, narodowość, hobby, podstawowe zajęcia itp. Na jednym promieniu napiszcie tylko jedną cechę. Napisane na słońcu cechy będą odzwierciedlać waszą tożsamość. Ich spis może być podobny do tego, co napisali wasi koledzy i koleżanki z klasy. Jednak znaczenie i każda z tych cech może się różnić.

Aby się upewnić, umieść cyfrę 1 w pobliżu promienia, na którym jest napisana osobiście dla siebie najważniejsza cecha charakteru. I każdą kolejną cyfrą oznacz wszystkie coraz mniej znaczące cechy.

Na przykład:

3 W grupach porównajcie zdjęcia zrobionych przez was słończek. Opowiedzcie jeden drugiemu o sobie i omówcie te cechy.

- ▶ Czego nowego dowiedzieliście się o sobie?
- ▶ Z jakimi cechami się urodziliście ?
- ▶ Jakie identyczności wybraliście sami?
- ▶ Jak łatwo lub trudno było określić, które cechy są dla was najważniejsze?
- ▶ Co wspólnego i odmiennego znaleźliście w swoich osobistych spisach cech identyczności i ich znaczenia?

Mariczka

Ciekawy wynik! U wszystkich zbiegło się, że jesteśmy uczniami lub uczennicami, przyjaciółmi, obywatelami i obywatelkami Ukrainy. Ale jednocześnie jacy jesteśmy różni! Wśród nas są blogerka, kibice, eko aktywiści, raper! Dobrze, gdy istnieje wiele podobieństw, ale jak fajnie jest dowiedzieć się czegoś wyjątkowego o każdej osobie, kiedy nie wszyscy są tacy sami!

Bogdan

Mariczka, popieram cię! Ale chcę powiedzieć, że niektórzy ludzie nie akceptują różnic i uważają je za zagrożenie lub coś nieprzyjemnego. Wiesz, że mój tata jest Afrykaninem z Wybrzeża Kości Słoniowej, ale urodziłem się tutaj i uważam się za Ukraińca. Jednak ze względu na kolor mojej skóry niektórzy ludzie traktują mnie jak obcokrajowca. A czasem mówią przekleństwa, bo myślą, że nie rozumiem języka ukraińskiego. Bardzo mnie to smuci i obraża...

Sasza

Bogdanie, dziękuję że podzieliłeś się z nami swoimi odczuciami, współczuję. Czułem też coś podobnego, kiedy moja babcia przyjechała do nas – krymska Tatarka. Jest muzulmanką i lubi nosić specjalną odzież i chustkę – to hidżab. Kiedy spacerowaliśmy z nią po mieście, widziałem nie tylko przyjazne, ale także zdziwione spojrzenia, a ktoś patrzył się z zachowaniem ostrożności lub strachu. To bardzo nieprzyjemnie.

Sofia

Ja też spotykałam się z odmiennym nastawieniem do osób niepełnosprawnych. Myślę, że każda osoba może znaleźć się w sytuacji, w której będzie w mniejszości i pod jakimś względem będzie się odróżniać od większości otaczających ją ludzi. Tak się czuł też mój tata, kiedy jeździł do Polski do pracy. Również wewnątrzni migranci, którzy z powodu wojny opuścili swoje domy i zostali zmuszeni do ponownej odbudowy swojego życia w różnych zakątkach Ukrainy. Tak więc każdy z nas może potrzebować akceptacji i równego, tolerancyjnego traktowania.

- 4 Powiedzcie, jak rozumiecie, czym jest tolerancja i tolerancyjny stosunek do innych. Zakończcie zdanie:

Tolerancja jest...

- 5 Przeczytajcie fragment Deklaracji Zasad Tolerancji, która została przyjęta przez Generalną Konferencję UNESCO 16 listopada 1995 r.

Artykuł 1. Pojęcie tolerancji.

1. 1. Tolerancja oznacza szacunek, akceptację i zrozumienie bogatej różnorodności kultur naszego świata, form wyrażania

siebie, samego wyjawienia ludzkiej osobowości. Kształtowaniu tolerancji sprzyja wiedza, otwartość, komunikacja i wolność myśli, sumienia i przekonań. Tolerancja to jedność w różnorodności. Jest to nie tylko obowiązek moralny, ale także potrzeba polityczna i prawna. Tolerancja jest tym, co umożliwi osiągnięcie pokoju, sprzyja przejściu od kultury wojny do kultury pokoju.

1. 2. Tolerancja to nie ustępstwo, pobłażliwość czy wyrozumiałość. Tolerancja jest przede wszystkim aktywną pozycją, która powstaje na podstawie uznania uniwersalnych praw i podstawowej wolności człowieka. Tolerancja w żadnym wypadku nie może być usprawiedliwieniem dla naruszania tych podstawowych wartości. Tolerancję powinien wykazywać każdy człowiek, we wspólnocie i państwie.

1. 4. Wyjawienie tolerancji, która jest zgodna z poszanowaniem dla praw człowieka, nie oznacza tolerancji wobec niesprawiedliwości społecznej, porzucenia własnych czy poddania się cudzym przekonaniom. Oznacza to, że każdy może się dotrzymywać swoich przekonań i uznawać to samo prawo dla innych. To oznacza zrozumienie, że ludzie z natury różnią się wyglądem, pozycją społeczną, językiem, zachowaniem i mają prawo żyć w pokoju i zachować swoją indywidualność. Oznacza to również, że poglądy jednego człowieka nie mogą być narzucane innym.

Ja dzisiaj zrozumiałam, że każdy człowiek ma swój unikalny zestaw cech, rys i osobliwości.

I każdy człowiek ma prawo do tolerancyjnego stosunku do samego siebie. Ale jeśli chcemy by nas szanowano za to, kim jesteśmy, nam też trzeba szanować innych.

A do tego nie trzeba postrzegać osoby poprzez jakąś odrębną tożsamość, a warto się porozumiewać, poznawać głębiej, aby zrozumieć i szanować jeden drugiego.

Teraz chciałbym dowiedzieć się więcej, jaka jest nasza społeczność? Jacy ludzie w niej żyją, jaka jest ich kultura, upodobania i zaciekawienia?

Spółeczeństwo, do którego należysz, składa się z ludzi, którzy mają różne zawody, upodobania, zainteresowania, a może są różnej narodowości, religii, odnoszą się do innej kultury. Tak więc istnieją grupy socjalne albo społeczności ludzi, które można rozpoznać (zidentyfikować) na pierwszy rzut oka („widoczne”) i te, które są trudne do zidentyfikowania na pierwszy rzut oka („niewidoczne”). W szczególności do „widocznych” społeczności mogą należeć przedstawiciele określonej grupy wiekowej, osoby niepełnosprawne, przedstawiciele określonego zawodu, religii czy etno kultury (jeśli noszą określone ubrania) itp. Warto pamiętać, że „niewidocznych” społeczności w każdej wspólnocie może być sporo – czasem nawet więcej niż „widocznych”. Dlatego jeśli te społeczności są niezauważalne na pierwsze spojrzenie to nie powód aby tej grupy ludzi lub jej przedstawicieli / przedstawicielek nie zauważać, ignorować lub nietolerancyjnie odnosić się do nich.

- 6 Wybierzcie z listy społeczności te, które można uważać za „niewidzialnych”. Uzasadnijcie swój wybór.

Informatycy

wegetarianie

osoby niedowidzące

osoby – wewnątrznie przesiedlone

nauczyciele

osoby starsze

nastolatki

koneserzy muzyki klasycznej

strażacy

romowie

księża

chorzy na HIV

kobiety

pracownicy migrujący

fani piłki nożnej

mężczyźni

- 7 Wyobraźcie sobie, że społeczność, w której mieszkanie, to duże puzzle. One składają się z wielu części – ludzi, którzy tę społeczność tworzą, wzbogacają i czynią ją wyjątkową i unikalną.

- Podzielcie duży arkusz papieru na części – puzzle wielkości kartki zeszytu.
- Rozetnijcie i rozdzielcie między sobą. Na życzenie połączcie się w pary lub mini grupy, z których każda zapełni jeden puzzle.
- Pomyślcie i zapiszcie na puzzlu krótkie informacje o jakiejś społeczności w twoim środowisku lub ciekawej znajomej osobie, która swoją obecnością i działalnością wzbogaci społeczność, przyczyniając się do jej rozwoju. Podaj nazwę tej społeczności / osoby i czym ona się odróżnia, w czym jest jej osobliwość i wyjątkowość, dlaczego ona powinna być przedstawiona w tej układance.
- Następnie zaprezentujcie swoje informacje koleżankom i kolegom z klasy.
- Potem należy umieścić swój element układanki na planszy lub na dużej kartce papieru, tworząc wspólne „Puzzle gromady”.

- 8 Odpowiedzcie na pytania. Porozmawiajcie na ten temat w dużym kręgu kolegów.

- ▶ Czy człowiek może należeć tylko do jednej społeczności? Dlaczego?
- ▶ Dlaczego ważne jest, aby znaleźć wspólny język z różnymi ludźmi we wspólnotie czy w społeczności?
- ▶ O czym należy pamiętać i brać pod uwagę, aby wszyscy ludzie mieszkający w twojej socjalnej społeczności, kraju żyli w pokoju i zgodzie?

- 9 Połączcie części ukraińskich przysłów i powiedzeń o człowieku. Wyjaśnijcie ich treść.

- 1 Góra nie zejdzie się z górą, a a po sprawach oceniaj;
 2 Konie wypróbują podczas jazdy, b a człowiek miejsce;
 3 Ludzi nie sądz, c a człowiek z człowiekiem zawsze;
 4 Człowiek, który jest zamkiem d a człowieka – w rozmowie;
 5 Nie miejsce zdobi człowieka, e a sam na siebie się popatrz;
 6 Nie po wyglądzie oceniaj, f ale do każdego trzeba dopasować kluczyk.

- 10 Przeczytaj wiersz Marii Hrycan. Zastanów się, jaka jest jego główna myśl.

MY – LUDZIE

Ми всі неповторні, ми всі особливі,
 Буваем – спокійні, буваем – крикливі,
 Буваємо – добрі, буваем – не дуже,
 Ми різними створені були, мій друже.
 Нас кожного мама своя народила

I кожному світ по-своєму відкрила,
 Нам різні співали колись колисанки,
 Та ми зустрічаєм однакові ранки!
 Хоч ми дуже різні, та всі ж бо ми — люди,
 Тож будьмо людьми повсякчас і повсюди.

PODSUMUJMY RAZEM

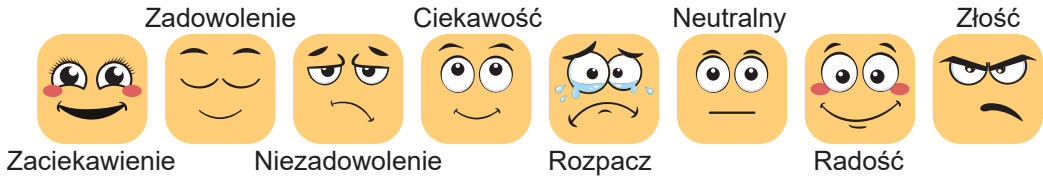
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 2. Jak pomóc sobie i innym

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się, jak możesz powiedzieć o swoich uczuciach / emocjach, nie wypowiadając ani słowa;
- określisz, kto może potrzebować twojej pomocy;
- zastanowisz się, jaką pomoc możesz udzielić innym ludziom i naszym „mniejszym” przyjaciołom.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Sławek

Cześć przyjaciele! Co u was słychać?

Sofia

Cześć! Co ci się stało? Wczoraj widziałam w Instagramie twoje zdenerwowanie, gdzie ty byłeś tak bardzo rozgniewany, ale ja tak i nie rozumiałam, o co chodzi.

Sławek

Tak, były kłopoty – pokłóciłem się ze starszą siostrą. Więc trzeba było „poluzować nerwy” i nie wiedziałem, jak to zrobić w inny sposób.

Daniel

Mój trener radził „uwolnić się” od negatywnych emocji podczas wykonywania aktywności fizycznej lub podczas sparringu. Ale nas tam uczą wykorzystywać gniew jak siłę, którą my możemy kierować sami.

Mariczka

A psycholog szkolny radził nam to robić przy pomocy krzyku lub głośnego śpiewu, ale zwyczajnie tak, aby nikomu nie przeszkadzać. Albo malować lub pisać o wszystkim, co czujesz, a potem zmiąć i porwać tę kartkę papieru i wyrzucić go do kosza, można dmuchać bańki mydlane lub balony i wypuszczać je w powietrze itp.

Sofia

Każdy ma prawo do wyrażania swoich emocji i uczuć. Dobre są takie, które nie „ukrywamy”. Ale bardzo ważne jest, aby robić to bezpiecznie, to znaczy tak, aby nie zaszkodzić sobie ani innym ludziom.

SŁOWNICZEK

Emocje to forma odpowiedzi / reakcji człowieka lub zwierzęcia na sytuację, wydarzenie lub konkretny bodziec nieodłącznie związany z żywymi istotami od urodzenia.

Uczucia to specyficzne ludzkie uogólnione przeżywania nabyte przez osobę podczas socjalizacji. W przeciwieństwie do emocji uczucia powstają w odniesieniu do czegoś lub kogoś, a nie w ogólnej sytuacji. Na przykład „boję się tej osoby» to uczucie, a „boję się» to emocja.

- 1 W parach wymyślcie pantomimę, która może odzwierciedlać emocje lub uczucia.

Zademonstrujcie, aby inni mogli rozpoznać, jakie emocje i uczucia wam towarzyszą. Przykłady uczuć i emocji możesz zobaczyć w niżej podanym spisie.

Hazard, rzeškość, obojętność, bezradność, bezsilność, spokój, ból, wdzięczność, wstręt, złość, duma, żal, popęd, energiczność, entuzjizm, litość, przerażenie, smutek, przyjemność, zazdrość, podziw, zdziwienie, złość, zainteresowanie, wściekłość, natchnienie, niezadowolone, nienawiść, niechęć, oburzenie, obrzydzenie, pogarda, przewinienie, radość, zmieszanie, rozdrażnienie, rozczarowanie, rozczulenie, wstyd, spokój, strach, niepokój, podniecenie, ciekawość, szczęście.

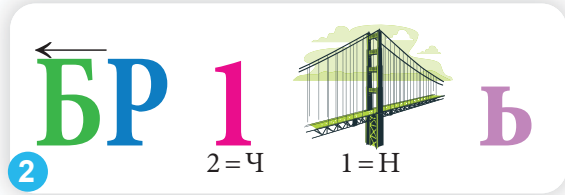
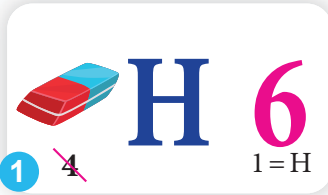

2 Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Co powodowało trudności w okazywaniu emocji lub uczuć?
- ▶ Co dokładnie pomogło odgadnąć wam, o jakie emocje / uczucia chodziło?
- ▶ Jakie uczucia odczuwacie najczęściej?
- ▶ Jak przyzwyczailście się / przyzwyczyliście się przeżywać silne emocje lub uczucia?

3 Rozwiążcie rebusy.

4 Połączcie się w cztery grupy. Wybierzcie termin, którego znaczenie będziecie omawiać i stworzycie do niego kolaż.

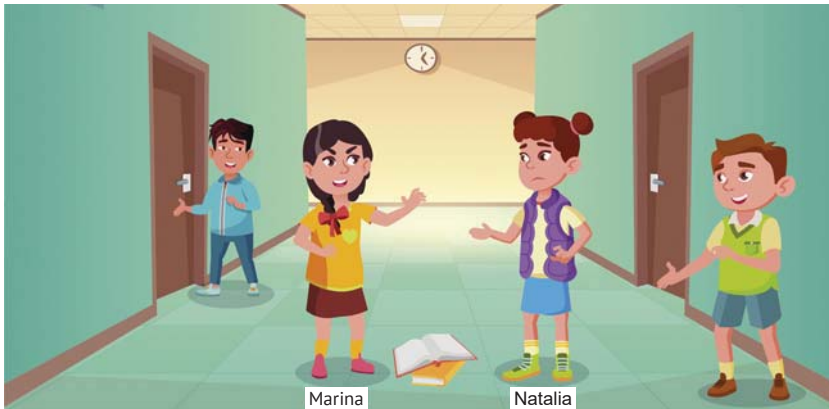

Terminy do opracowania: ludzkość, dobroczynność, empatia, czujność, współczucie.

5 Obejrzyj rysunki. Zastanów się nad pytaniami do nich.

Sytuacja 1. Marina była bardzo rozgniewana, zaczęła besztać Natalię i wytrąciła z jej rąk podręczniki.

- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Natalii, jak byś się czuł / czuła? Dlaczego?
- ▶ Co czują dzieci wokół Mariny i Natalii?
- ▶ Gdybyś zobaczył / zobaczyła podobną sytuację, co powiedziałbyś / powiedziałaś lub zrobiłbyś / zrobiłabyś?

Sytuacja 2. To pierwszy dzień Sevinch w szkole i ona nie wie, do kogo dołączyć się podczas obiadu w szkolnej stołówce.

- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Sevinch, jak byś się czuł / czuła? Co mógłbyś / mogłabyś zrobić?
- ▶ Gdybyś siedział / siedziała przy stole, co mógłbyś / mogłabyś zrobić dla Sevinch?

Sytuacja 3. Podczas wielkich wyścigów na Dzień Zdrowia Denis oskarżył Rusłana, że on kilka razy wygrał, bo był nieuczciwy.

- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Rusłana, jak byś się czuł / czuła? Co mógłbyś / mogłabyś powiedzieć?
- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Denisa, jak byś się zachowywał / zachowywała?

Sytuacja 4. Aleksy i Taras postanowili zażartować z Wiktora, który nie lubił głośnych dźwięków. Oni włączali muzykę blisko jego uszu.

- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Wiktora, jak byś się czuł / czuła w tej sytuacji?
- ▶ Gdybyś był / była na miejscu Wiktora, jak byś się zachowywał / zachowywała?
- ▶ Gdybyś był / była świadkiem tego wydarzenia, jak mógłbyś / mogłaś pomóc Wiktorowi?

6

Omówcie w parach jedną z zaproponowanych sytuacji w zadaniu 5. Wymieńcie się swoimi spostrzeżeniami podczas odpowiedzi na pytania.

- ▶ Czy ludzie (rówieśnicy/krewni/przyjaciele) zawsze mówią o swoich uczuciach i emocjach słowami?
- ▶ Jak można zrozumieć uczucia waszego rozmówcy / waszej rozmówczynie?
- ▶ Jak można wspierać człowieka?

Mariczka

Daniel, cześć. Jak tam twoja świnka? Wczoraj mówiłeś, że ona źle się czuła...

Daniel

Dzisiaj jest lepiej, dziękuję. Zabraliśmy Winni do weterynarza. A jak wasi ulubieńcy?

Mariczka

Dobrze! Kot łapie myszy w spiżarni, a pies pilnuje podwórka!

Bogdan

A moja papuga powiedziała mi dzisiaj „smacznego!” przy obiedzie.

Lila

A ja nie trzymam zwierząt w domu specjalnie. Uważam, że one muszą żyć w środowisku naturalnym. I jeszcze mnie bardzo denerwują ludzie, którzy wyrzucają na ulicę domowe zwierzęta lub je maltretują.

Bogdan

Wiem, że w naszym kraju uchwalono prawa, które chronią zwierzęta. Te ostatnie weszły w życie niedawno – w 2021 roku. Zgodnie z nimi nie wolno domowe zwierzęta bić, zabijać, zatruchiwać ani okaleczać, wykorzystywać je do fotograficznych usług, pozostawiać psy latem pod słońcem bez możliwości ukrycia się lub w samochodzie itp.

Lila

Istnieje również wiele organizacji społecznych, które pomagają i chronią także dzikie zwierzęta. Są to usługi, które pomagają bezdomnym zwierzętom – można je łatwo znaleźć przy pomocy wyszukiwarki w Internecie.

7

Przeczytajcie wiersz Larisy Levchenko. Opowiedzcie, jak sami pomagacie zwierzętom.

Jeśli pomożemy

Холодно взимку зайчатам і білці,
Песику – в будці, в сараї – корівці.
Мерзнуть у котика лапки і вуха,
Мерзне ворона в лиху завірюху.

Горю зарадити можемо ми –
В будку Шаркові настелим соломи,
Зайчику ми покладемо під кущик
Кілька морквинок, листочок капусти,

Теплу корівці поставим водичку,
Птицям насиплемо крихт в годівничку.
Як допоможемо, хлопці й дівчата, –
Виживуть взимку птахи і звірята.

8 Przeczytajcie wypowiedzi znanych osób. Objaśnijcie, jak je rozumiecie.

- Dobroć – to jedyny ubiór, który nigdy się nie zużywa.
Henry D. Thoreau, amerykański filozof
- Raz dobrem ogrzane serce – przez wiek nie ostygnie.
Taras Szewczenko, ukraiński pisarz
- Miłosierdzie – jest najprawdziwszym znakiem prawdziwej wielkości ludzi.

William Shakespeare, angielski dramaturg

Pamiętaj: małe działania są ważniejsze od wielkich zamiarów!

9 Dołączcie do jednej z trzech grup:

- 1 „Pomoc domowym zwierzętom”;
- 2 „Pomoc bezdomnym zwierzętom”;
- 3 „Pomoc dzikim zwierzętom”.

• Porozmawiajcie z koleżankami i kolegami z klasy jak pomóc zwierzętom w trudnych sytuacjach.

• W razie potrzeby skorzystajcie z zasobów internetowych.

• Ułóżcie razem notatkę – polecenie dla swoich rówieśników, biorąc pod uwagę konieczność przestrzegania zasad bezpiecznego obchodzenia się ze zwierzętami.

<http://surl.li/bacou>

10 Zastanówcie się, co oznacza dla was pomaganie innym i wypełnijcie w zeszycie przedmiotowym zaproponowany arkusz – szablon (patrz załącznik 8, s. 126).

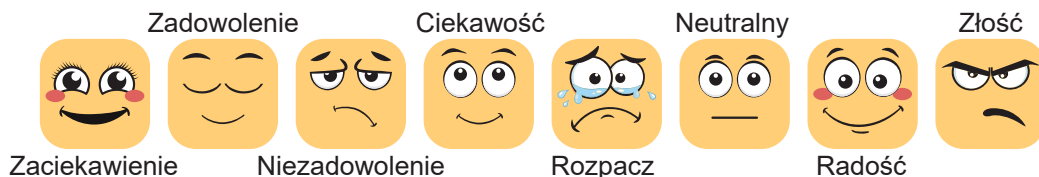
PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 3. Efektywna komunikacja porozumiewania się

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- przeanalizujesz, co jest ważne, aby komunikacja była skuteczna;
- przypomnisz sobie / dowiesz się, jakie środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej istnieją;
- zastanowisz się, dlaczego dla różnych ludzi i sytuacji dopuszczalne są różne dystancje i pozycje podczas komunikacji;
- określisz, jak wpływają emocje i osobiste preferencje na komunikację.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Lila

Cześć przyjaciele! Odwiedziła nas daleka krewna mojej babci z Wietnamu.

Daniel

Super! Dowiedz się od niej, jak nasi rówieśnicy tam spędzają wolny czas.

Lila

O, to nie będzie łatwe – ona w ogóle nic nie rozumie po ukraińsku, a ja nie znam języka wietnamskiego – tylko kilka prostych słów. Rozmawiam z nią prawie tak, jak kiedyś na zajęciach pokazaliśmy pantomimę. I wiesz, co jest dziwne? My rozumiemy jeden drugiego.

Sasza

A co wam pomaga w porozumieniu się?

Lila

Wiele mogę zrozumieć z wyrazu jej twarzy, z intonacji głosu, a także używamy gestów i różnych ruchów. I jeszcze umiejętność rozpoznawania emocji bardzo pomaga.

Sasza

Oznacza to, że aby się porozumieć wy stosujecie sposoby niewerbalnej komunikacji. Faktycznie wy wiecie, że ludzie 70% informacji uzyskują przy pomocy właśnie niewerbalnej komunikacji.

Daniel

A kiedy my rozmawiamy przez chat, jest to też niewerbalna komunikacja?

Sasza

Nie, ponieważ używamy słów, więc jest to już werbalna komunikacja, choć pisemna.

Ksenia

Czy wiesz, że istnieje opcja, gdy gesty kodują słowa?

Sasza

Co masz na myśli?

Ksenia

Mówę na migi. Moja mama może się nią posługiwać i wykorzystuje ją, gdy do szpitala przychodzą do niej ludzie z upośledzeniem słuchu. To także komunikacja niewerbalna, ale już za pomocą gestów kodujących litery i słowa.

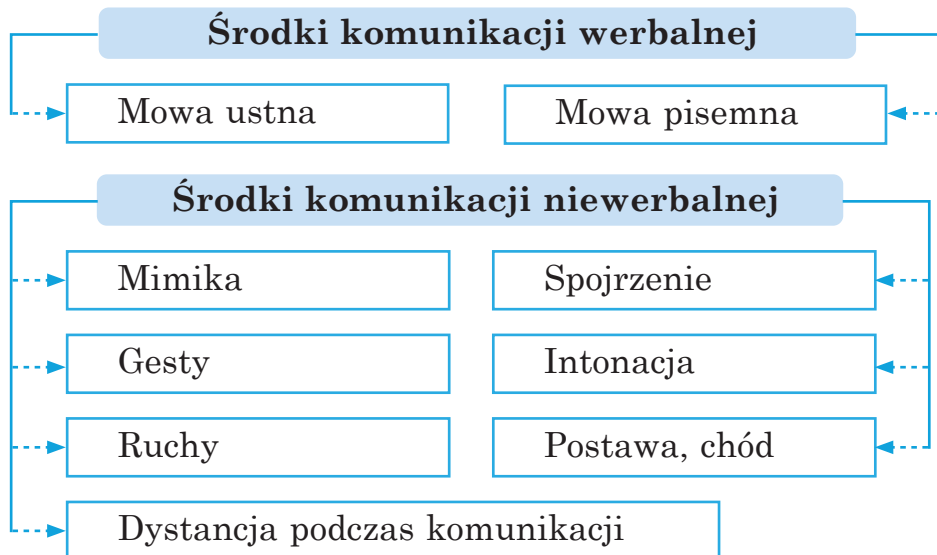

Daniel

Ciekawie byłoby dowiedzieć się więcej o werbalnej i niewerbalnej komunikacji.

Komunikacja to wzajemne kontaktowanie się ludzi, które polega na dzieleniu się myślami, wrażeniami, informacjami i budowaniu wzajemnego zrozumienia. Jeśli takie wzajemne kontaktowanie się ludzi zachodzi przy pomocy słów, jest to **komunikacja werbalna**. Bez słów – **komunikacja niewerbalna**. Ale najczęściej człowiek używa jednocześnie oba warianty.

1

Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Jak wspomniane środki komunikacji sprzyjają ustanowieniu kontaktu z drugą osobą?
- ▶ W jakich przypadkach mogą zakłócać wzajemne kontaktowanie się?

• CIEKAWE •

Niewerbalny język naszego ciała – gest – dla wielu ludzi i narodów okazuje się bardziej zrozumiały niż niektóre słowa. Spróbujcie bez słów powiadomić otoczenie: „Jestem głodny / głodna!”, „Jest mi zimno!”, „Boję się!”, „Daj!”, „Nie chcę!”. Mniej więcej takie same jak twoje ruchy, gesty i mimikę będą mieli mieszkańcy innych zakątków naszej planety. To dzięki tym uniwersalnym, czyli tym samym dla wszystkich, gestom ludzie mogą zrozumieć jeden drugiego bez słów.

Jednak różne narody mają wiele różnic w języku migowym i należy to wziąć pod uwagę podczas komunikacji, aby nie wpaść w niezręczną sytuację.

Na przykład większość ludzi na świecie po to, by bez słów powiedzieć „nie”, potrząsają głową od lewej do prawej, ale w Bułgarii ten gest oznacza „tak”.

Kiedy chcemy powiedzieć bez słów „Ok! Wszystko świetnie!”, to ściskamy palce w pięść i podnosimy kciuk. Ten gest jest dziś znany jako „polubienie”, które my umieszczamy w sieciach socjalnych, jeśli coś nam się podoba.

W wielu krajach europejskich oznacza numer 1, w Japonii – 5. W Ameryce zatrzymują samochód na drodze. Ale w Australii, Bangladeszu i niektórych krajach śródziemnomorskich ten gest jest uważany za nieprzyjemny, obraźliwym, co może prowadzić do kłótni, a nawet bójki.

W różnych kulturach można także zauważyć więcej lub mniej aktywną gestykulację, której ludzie używają podczas komunikacji. Na przykład w ciągu jednej godziny rozmowy Włosi gestykulują średnio 120 razy, Bułgarzy – 80, Estońscy i Finowie-1-3 razy. Ukraińcy gestykulują gdzieś pośrodku wśród Europejczyków.

2 Poeksperymentujcie.

Usiądźcie przed lustrem i opowiedzcie sobie jakąś historię.

- Podążajcie za swoją mimiką: jak otwieracie usta, jak często oblizujecie usta, smykacie nosem lub uszami, gestykulujecie i dotykacie twarzy rękoma itd.

- Zastanówcie się, jakim / jaką was widzą wasi rozmówcy.

- Jeśli coś wam się nie podoba we własnej mimice lub gestach – poćwiczcie, aby pozbyć się nieprzyjemnych nawyków.

PRZYDATNE WSKAZÓWKI

Aby gesty i mimika nie przeszkadzały, ale wręcz przeciwnie pomogły wam w komunikacji z innymi ludźmi, wskazane jest przestrzeganie pewnych zasad.

- Nie należy nadużywać ruchów ciała i mimiki, ponieważ silne gesty odwracają uwagę waszego rozmówcy/rozmówczyni.

- Starajcie się używać tylko tych gestów, których znaczenia jesteście pewni i dokładnie wiecie, że wasz rozmówca/ rozmówczynie tak samo rozumieją te gesty nie nadają im innego znaczenia.
- Jeśli chcecie uczynić kogoś bardziej przyjaznym dla siebie, z kim rozmawiacie, nie krzyżujcie rąk na klatce piersiowej, częściej trzymajcie je otwartymi, dłońmi do góry.

3 Obejrzyjcie rysunki i odpowiedzcie na pytania. Omówcie swoje spostrzeżenia z innymi uczniami / uczennicami w klasie.

1

2

3

4

- ▶ Dlaczego ludzie na zdjęciach przebywają w różnych odległościach?
- ▶ Kiedy ludzie czują się bardziej swobodnie i komfortowo? Dlaczego?
- ▶ Jakie emocje towarzyszą ludziom na zdjęciach? Jak to zrozumieliście / zrozumiałyście? Czy, waszym zdaniem, one pomagają w porozumieniu się, czy przeszkadzają?

Podczas komunikacji ludzie są w różnych odległościach od siebie. Nazywa się to w komunikacji dystansem.

Według klasyfikacji E. Halla odległość w komunikacji może występować w czterech rodzajach.

- **Bliska** (intymna) dystancja (do 0,5 metra) – to strefa komunikacji między bliskimi ludźmi. Wśród nich na przykład, możesz mieć rodziców lub osoby zastępujące ich, rodzeństwo, u dorosłych – mąż lub żona, ukochani ludzie. Z takimi ludźmi istnieje bliski kontakt emocjonalny.
- **Dystancja interpersonalna** (międzyosobowa) (0,5 – 1,2 m) – to strefa komunikacji w życiu codziennym z przyjaciółmi i znajomymi.
- **Socjalna dystancja** (1,2–3 m) – to strefa komunikacji z nieznajomymi lub między znajomymi, ale w oficjalnych warunkach, np. podczas święta w szkole.
- **Dystancja publiczna** (3m lub więcej) to obszar do występów mówcy (oratora) przed publicznością (audytorium).

4 Obejrzyjcie zdjęcia zadania 3. Określcie, na jakim dystansie przebywają ludzie. Dlaczego tak myślisz?

5 W parach podtrzymujcie rozmowę przez trzy minuty. Możecie rozmawiać na dowolny temat. Ale zmieniajcie pozycję co 30 sekund.

Stańcie naprzeciwko siebie, patrząc jeden na drugiego

Jedna osoba stoi, druga siedzi (za drugim razem się zmieniać)

Stójcie obok siebie, dotykając się ramionami

Stójcie plecami jedno do drugiego

W tym ćwiczeniu wypróbowałeś pięć pozycji w komunikacji – „naprzeciwko”, „na górze”, „na dole”, „obok”, „z nieobecny wzrokiem kontaktem”.

- ▶ Jakie pozycje sprzyjały komunikacji, a które ją naruszały?
- ▶ Co pomogło lub mogło pomóc w niewygodnej pozycji?

Lila

Przyjaciele, a wy nie sądzicie, że dystancje i pozycje w komunikacji są związane z granicami osobistymi, o których już mówiliśmy?

Bogdan

Dokładnie tak. Im więcej znamy człowieka i wierzymy mu, tym łatwiej nam podejść na bliższą odległość i trafić do naszej osobistej przestrzeni.

Lila

Przeźren osobista? Co masz na myśli?

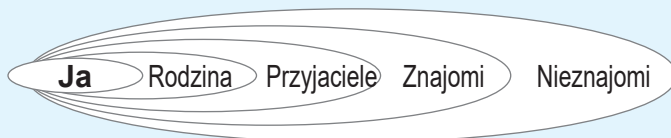

Bogdan

Przeźren osobista to przeźren wokół nas, którą uważamy za naszą i praktycznie nie wpuszczamy do niej innych ludzi. Tylko na życzenie i najbliższych. I pomagają w tym tylko osobiste granice. Teraz pokażę wam zdjęcie, które ostatnio widziałem. Ono dobrze pokazuje osobistą przeźren osoby, dystans do innych i osobiste granice.

Bogdan

Ksenia

A wiecie, myślałam jeszcze, że na dystans w komunikacji i ogólnie na jego charakter wpływają indywidualne cechy człowieka.

Lila

Dokładnie! Ktoś mówi bardzo cicho i trzeba do niego podejść bliżej, żeby go usłyszeć. Niektórzy na odwrót, bardzo głośno, emocjonalnie, gestykują.

Bogdan

Tak można powiedzieć o obcokrajowcach. Na przykład Włosi, są bardzo emocjonalni i mają „krótki” socjalny dystans – przy spotkaniu nawet mało znanej osoby, obejmują się i całują. Wręcz odwrotnie zachowują się Japończycy, są bardzo powściągliwi.

- 6 Pomyślcie i porozmawiajcie z koleżankami i kolegami z klasy, jakie jeszcze inne indywidualne cechy osoby mogą wpływać na komunikację i jak to się odbywa.

Graliśmy wczoraj w klasie w grę „Zepsuty telefon” – przekazywaliśmy jeden drugiemu wiadomość. Przy czym, początkowo były to gesty, a potem krótka historia. Czyli wykorzystaliśmy niewerbalną i werbalną komunikację.

O! I jaki był końcowy rezultat?

Właściwie bardzo się śmiałyśmy. Ponieważ w trakcie gry wiadomość się zmieniała i na końcu było zupełnie inaczej niż na początku. Zauważyliśmy, że informacje były dodawane, tracone, krzyżowały się i zmieniały.

Gdzieś już to widziałem. Bywa, że moja siostra prosi mnie o zrobienie czegoś, ja robię, a okazuje się, że ona myślała o czymś zupełnie innym.

Rzeczywiście, nie zawsze wystarcza prosto słuchać, trzeba umieć usłyszeć. A często dodajemy i wymyślamy coś swojego i z tego powodu powstaje nieporozumienie.

PRZYDATNE WSKAZÓWKI**Dla tego, aby komunikacja była skuteczna**

1. Nawiążcie kontakt z rozmówcą. Na początku przywitaniem i jeśli to możliwe, utrzymujcie kontakt wzrokowy i dystans, który jest wygodny dla was obojga.
2. Skoncentrujcie się na rozmowie i nie rozpraszać się w tym procesie.
3. Słuchajcie aktywnie: pokażcie rozmówcy, że go słuchacie, na przykład kiwając głową, wypowiadając krótkie frazy, takie jak „tak, tak”, możecie krótko powtórzyć zakończenie frazy.
4. Wyjaśnijcie informacje: zadawajcie pytania wyjaśniające, takie jak „czy dobrze zrozumiałem / zrozumiałam, usłyszałem / usłyszałam, że... ”.
5. Obserwujcie emocje, nastrój rozmówcy, jego gesty, mimikę, intonację.
6. Nie przerywajcie rozmówcy, dajcie mu możliwość wyrażenia swojej opinii do końca.
7. Szanujcie rozmówcę, nawet jeśli jego opinia nie pasuje do waszej.

7 Zróbcie krótki film, infografikę lub poster w grupach dla uczniów i uczennic młodszych klas.

Pokażcie w nim, jak skutecznie komunikować się w zależności od różnych sytuacji życiowych, w tym z uwzględnieniem ograniczeń kwarantanny.

W tym celu możecie wykorzystać materiały z naszej lekcji a jeśli jest to konieczne, dodatkowe zasoby, które znajdziecie w Internecie.

PODSUMUJMY RAZEM

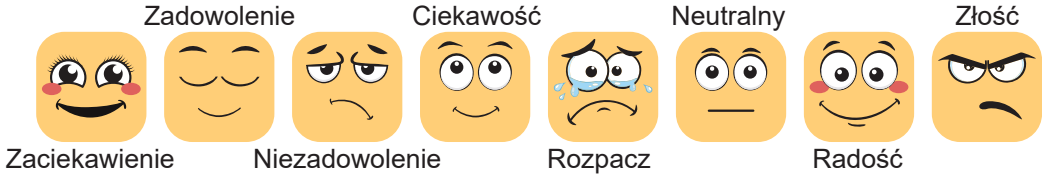
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 4. Co to jest konflikt?

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zastanowisz się nad swoim podejściem do konfliktu;
- przeanalizujesz, jakie przyczyny powodują konflikty;
- dowiesz się, jakie są rodzaje konfliktów;
- zastanowisz się, jak skutecznie można rozwiązywać konflikty.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Pamiętajcie, że niedawno mówiliśmy do was, że ludzie nie zawsze słyszą właśnie co im mówimy? Postrzegają nasze słowa na swój sposób i z tego powodu mogą powstać nieporozumienia.

Tak, mówiłem ci jeszcze, że takie sytuacje zdarzają się między mną i moją siostrą.

A takie nieporozumienia bywają u mnie, kiedy moja młodsza siostra bierze moje rzeczy bez pozwolenia, albo kiedy spóźnię się na spotkanie z przyjacielem, ponieważ grałem w grę wideo. Czasami to prowadzi do kłótni i obrazy.

Te wszystkie nieporozumienia między ludźmi można nazwać sytuacjami konfliktowymi. Jeśli są niezdecydowani konstruktywnie i na czas, to może przerodzić się w konflikt. I jak dla mnie, szkoda, że zdarzają się konflikty w naszym życiu.

A mi się wydaje, że konflikty – to dobrze, bo można dostrzec różnicę w poglądach i dojść do porozumienia.

A zapytajmy, co inni myślą o konfliktach.

SŁOWNICZEK

Konflikt (z łaciny conflictus – zderzenie) – zderzenie przeciwstawnych interesów, poglądów, ocen, wartości, co występuje między ludźmi lub społecznościami w procesie komunikacji i wspólnych działań, zwykle towarzyszą im negatywne przejawy emocjonalne.

- 1 Spójrzcie na linię i pokażcie na niej miejsce, które pasuje do waszej wizji konfliktu. Możecie poruszać się na całej długości linii.

Konflikt –
to zawsze dobrze

Jeszcze nie
zdecydowałem/nie
zdecydowałam

Konflikt –
to zawsze źle

Narysujcie linię w zeszyte i zaznaczcie na niej odpowiednie, według was, oznaczenia.

Pokażcie swoje oznaczenia koleżankom i kolegom z klasy, omówcie wyniki.

- ▶ Czy miejsca oznaczeń różnią się między uczniami w klasie?
- ▶ Czy konflikty zawsze szkodzą wzajemnym stosunkom między ludźmi?
- ▶ Co pozytywnego mogą przynieść konflikty?
- ▶ W jakich przypadkach konflikty prowadzą do rozwoju i poprawy relacji między ludźmi?

Przyczyny konfliktów

Różnice w informacjach: błędne informacje, brak informacji, wymyślanie informacji, różnica w interpretacji informacji (przekręcanie)

Różnice w celach, zainteresowaniach, potrzebach, wartościach

Niezadawalające relacje: brak wzajemnych stosunków, zniekształcone postrzeganie, nieufność itp.

Różnice w sposobie wykorzystania zasobów: nierównomierne rozdzielenie zasobów, współzależność zadań, ograniczenia czasowe

Nieskuteczna komunikacja

2 Wyznaczcie możliwe przyczyny konfliktu w każdej z zaproponowanej sytuacji. Omówcie swoje wybory z koleżankami i kolegami z klasy.

Przyczyny konfliktów

A Różnice w celach.

B Nieskuteczna komunikacja.

C Różnice w sposobie wykorzystania zasobów.

D Różnice w przekazie informacji.

E Niezadawalające wzajemne stosunki.

Sytuacja 1. Michał na przerwie usłyszał od starszego ucznia, że ich klasa w przyszłym tygodniu będzie dyżurowała w jadalni. Chłopiec wszedł do gabinetu i zaczął opowiadać innym. Kilku uczniów odpowiedziało, że właśnie przyszła dyżurna i poinformowała, że to będzie za dwa tygodnie. Doszło do sporu między Michałem a uczniami...

Sytuacja 2. Uczniowie klasy nijak nie mogą się domówić, dokąd mają iść po lekcjach. Część z nich chce iść do kina, bo tam pokazują nowy film, na podstawie którego w przyszłości powstanie gra komputerowa. Natomiast inni chcą iść do zoo, bo planują zrobić film o zwierzętach dla swojego blogu...

Sytuacja 3. Iwan na przerwie wyszedł na korytarz. Gdy wrócił, zobaczył, że Piotr i Aszot rzucają jeden na drugiego jego plecak. Robili to już wcześniej. Podbiegł do Piotra i próbował odzyskać plecak. Piotr pchnął Iwana. Rozpoczęła się walka...

Sytuacja 4. Podczas przygotowań do występu na szkolnej uroczystości doszło do sporu między Saszą i Irią. Sasza zaproponował, aby wykorzystali stół w danym numerze przedstawienia, żeby artyści mogli wygodnie siedzieć. Irena uważała, że do tego potrzebne są tylko krzesła...

Sytuacja 5. Nauczyciel poprosił Alę i Krystynę o przygotowanie prezentacji na temat zanieczyszczenia powietrza i wody. Dziewczęta nie domówiły się między sobą, kto jaki temat będzie przygotowywał. Tak się złożyło, że obie przygotowały prezentację na temat zanieczyszczenia powietrza. Między nimi pojawił się spór, kto będzie pokazywał prezentację...

Okazuje się, że konflikt może być nie tylko między dwojgiem ludzi, ale także między grupami ludzi?

Dokładnie tak. Konflikty między dwoma ludźmi nazywamy międzyosobiste, między ludźmi i grupą – osobisto grupowymi, a między grupami – międzygrupowymi.

Wszystko jest w porządku. To jedna z klasyfikacji konfliktów według gatunków. I wiem też, że konflikty są gwałtowne i bez przemocy.

Jeżeli w trakcie konfliktu ktoś jest agresywny, na przykład bije inną osobę, poniża ją, to mamy do czynienia z gwałtownym konfliktem. Podczas konfliktów bez przemocy ludzie próbują pokonywać różnice swoich poglądów poprzez negocjacje, czyli rozwiązywać konflikty konstruktywnie.

O, Sofijko, ostatnie twoje słowo związane jest jeszcze z jedną klasyfikacją rodzajów konfliktów. Konflikty są konstruktywne i destrukcyjne. W czasie destrukcyjnych konfliktów ludzie nie umieją się pogodzić, „nie słyszą” siebie nawzajem i opowiadają się tylko za swoim punktem widzenia /pozycją. Konstruktywne konflikty, wręcz przeciwnie, pozwalają zrozumieć, jak lepiej zmienić sytuację, czyli jak wspólnie podjąć wysiłek, żeby wszystkim było dobrze.

Zwykle w konstruktywnych konfliktach ludzie szczerze mówią o tym, czego potrzebują, uważnie słuchają drugiej osoby, pytają, co dla niej ważne i starają się znaleźć rozwiązanie, które zadowoliliby obie strony.

Właściwie tak jest. Takie zachowanie nazywa się konstruktywnym. Ono sprzyja rozwiązywaniu konfliktów. W przeciwieństwie do destruktywnego zachowania, które uniemożliwia rozwiązanie konfliktu.

- 3 Przeczytajcie jeszcze raz sytuację z zadania 2. Okreście, do jakich gatunków te konflikty należą: między osobiste, osobisto – grupowe, międzygrupowe.

Zastanówcie się, jakie powinno być zachowanie uczestników konfliktu i możliwości rozwiązania w każdej z sytuacji, aby konflikt można było zaliczyć do konstruktywnego.

Omówcie swój punkt widzenia z koleżankami i kolegami z klasy.

Struktura konfliktów

Strony konfliktu – osoby lub grupy osób, które wchodzi w konflikt

Przedmiotem konfliktu jest to, przez co spowodowany jest konflikt.

Temat konfliktu może mieć różne znaczenie dla stron konfliktu, np. dla kogoś będzie bardzo ważny, a dla innego wręcz przeciwnie. On może być materialny (ołówek, rower itp.) lub niematerialnym (planowanie zbliżającego się święta, czas na granie w gry wideo itp.). Przedmiot konfliktu jest zazwyczaj jasno zdefiniowany i wyrażony przez strony, ze względu na ich pozycję.

Pozycje stron – wymagania, działania ludzi subiektów w odnoszeniu jeden do drugiego. To, co uczestnicy konfliktu mówią lub demonstrują odnośnie do siebie.

Obraz sytuacji konfliktowej – to jest, jak sobie wyobrażają strony konfliktu przedmiot konfliktu, jego przyczyny. Na obraz sytuacji konfliktowej może wpływać doświadczenie wcześniejszego angażowania się w konflikty, znaczenie przedmiotu konfliktu dla jednostki, pewność siebie itp.

Motywy konfliktu – siły, które skłaniają człowieka i określają jego działania jako konfliktowe (interesy, poglądy, cele, przekonania, obawy)

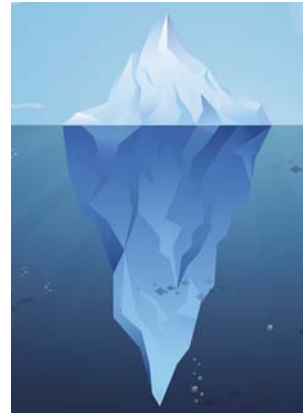

4 Często konflikt porównuje się do góry lodowej. Zastanówcie się i wyrażcie swoje pomysły, dlaczego.

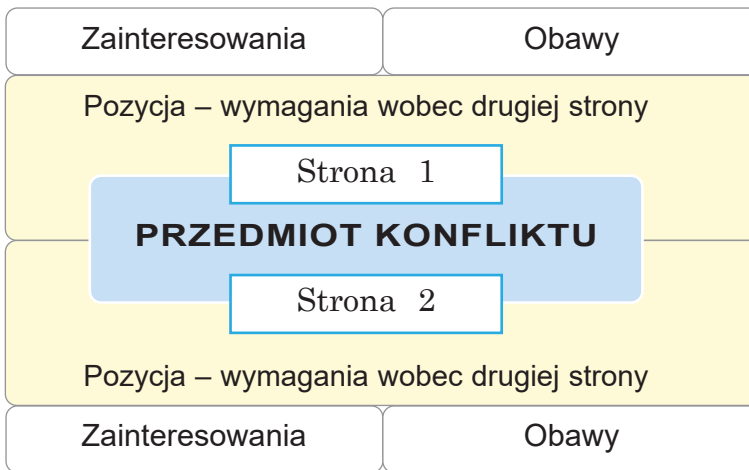
- ▶ Co możemy zaobserwować w procesie konfliktu?
- ▶ Co jest przed nami ukryte?

Zastanówcie się, które elementy ze struktury konfliktu będą w jego widocznej części, a które w ukrytej. Wyjaśnijcie swoje spostrzeżenia.

Dla analizy konfliktów można użyć metody kartografii. Pozwala ona za pomocą schematu – „mapy konfliktu” – przeanalizować treść konfliktu według jego struktury.

Poniżej przedstawiony jest schemat.

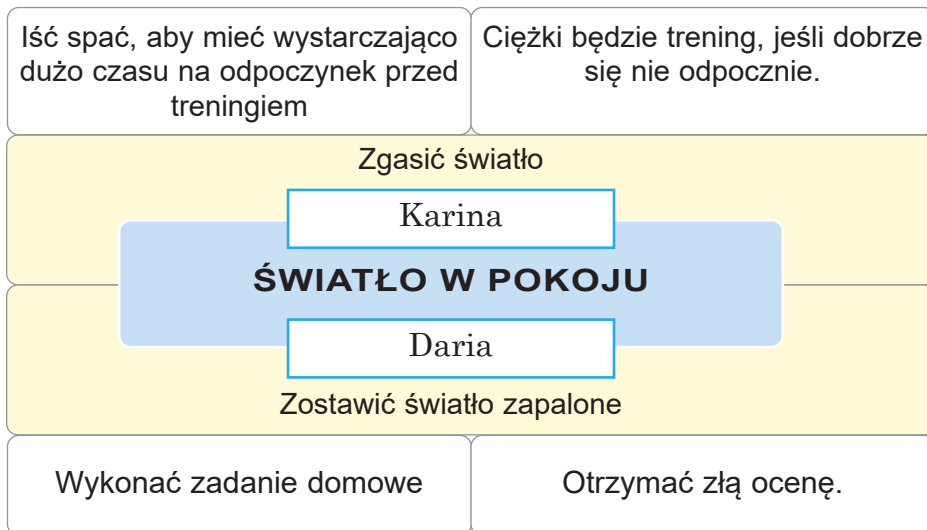
5 Przeczytajcie i omówcie sytuację oraz wypełnioną „mapę konfliktu” tej sytuacji według metody kartografii.

Dwie siostry mają wspólny pokój. Wieczór. Karina już leży w łóżku, a Daria nadal siedzi przy stole i pracuje nad projektem szkolnym. Karina prosi o wyłączenie światła, ponieważ chce spać. Daria się nie zgadza, bo jeszcze nie skończyła pracy. Ich konflikt wydaje się, że jest niemożliwy do rozwiązania. Wchodzi mama i pyta, co się dzieje. Karina mówi, że jasne światło przeszkadza jej, ponieważ próbuje zasnąć. Rano Karina idzie na trening i jeśli nie odpocznie, będzie jej ciężko. Daria mówi, że

próbuję odrobić pracę domową i potrzebuje światła. Ona rozumie: jeśli nie zdąży zakończyć zadania, to otrzyma złą ocenę.

- ▶ Dlaczego ważne jest, aby znać nie tylko temat konfliktu i pozycję uczestników, ale także ich zainteresowania i obawy?
- ▶ Gdybyś był / była na miejscu mamy Kariny i Darii, co byś jej poradził /poradziła zrobić?
- ▶ Jakie zachowanie dziewcząt pomoże konstruktywnie rozwiązać konflikt?

Spróbujcie przeanalizować za pomocą „mapy konfliktu” dowolną konfliktową sytuację, która wydarzyła się w waszym życiu lub której byłeś / byłaś świadkiem.

- 6 Połączcie siły z kilkoma koleżankami i kolegami z klasy. Stwórzcie razem plakat „Jak skutecznie rozwiązać konflikt”, korzystając z materiałów z tej lekcji i materiałów z poprzedniego tematu „Skuteczna komunikacja”.

PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

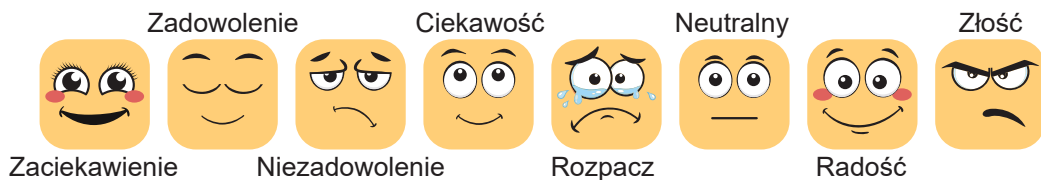
Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Rozdział 4. RÓŻNI, ALE RÓWNI!

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 1. Ulubione potrawy. Zdrowe odżywianie

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- określisz, które z twoich ulubionych potraw i produktów należą do zdrowego odżywiania;
  - zastanowisz się nad genezą różnorodności potraw i smaków współczesnej kuchni twojego regionu;
  - dowiesz się, jak ważne jest przestrzeganie etykiety przy stole.
- Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Sławek

Cześć przyjaciele! Co u was słycać? Od razu powiem, że u mnie jest wszystko dobrze – właśnie zjadłem obiad, jadłem swój ulubiony barszcz i smażone ziemniaki z galaretką mięsną – było bardzo smacznie!!!

Mariczka

Cześć! Ja też uwielbiam kartofle, ale u nas one nazywają się „barabole”. Uwielbiam też pierogi i różne sałatki.

Sasza

Ciekawe, że na Zakarpaciu nazywamy ziemniaki: „krumpil” lub „krumpla” – tato mówił, że pochodzi to słowo od zniekształconego niemieckiego słowa oznaczającego „ziemną gruszkę”. A co do pyszności, to oprócz barszczu, pierogów i miejscowych „kremzłyków” z tartych ziemniaków chętnie jem węgierski „borgacz”, rumuński „tokan”, słowackie knedle. A także podoba mi się uzbecki pilaw i dania kuchni krymsko – tatarskiej – „czebureki, jantyki, kaszyk – asz, kobete, sarma” itp.

Sofia

Dziwne, Sasza, że nazwałeś „czebureki i kobete” daniami krymsko – tatarskim, a ja zawsze myślałam, że to ulubione narodowe potrawy moich krewnych – Greków, żyjących nie-daleko Doniecka. Nazywają je „kubite” lub „szumus”, a „czebureki” – „czyr-czyrja” lub „czyrlama”. Najwyraźniej dzieje się tak dlatego, że ich przodkowie kiedyś mieszkali razem z Tatarami krymskimi. I jeszcze bardzo lubię dania kuchni ormiańskiej i gruzińskiej.

- 1 Wypiszcie z dialogu nastolatków na czatach nazwy potraw, których nie znacie. Wyszukajcie te potrawy w Internecie.
Znajdźcie w Internecie lub zapytajcie dorosłych, jak nazywają ziemniaki w waszym regionie i dlaczego dokładnie mają taką nazwę.
- 2 Przeczytaj wiersz Nadii Krasotkinej, w którym chwalony jest ziemniak, jako niezbędny produkt, podobnie jak chleb.

Мене смажать, мене варять,
Мене тушать і печуть.
На вогні великим шкварять,
Чистять, ріжуть і товчуть.
Страва ситна і відмінна,
В кожній хаті незамінна.
І смачна для всіх осіб –
Я, картопля, – другий хліб!
З мене можна готувати
І млинці, і деруни.
І до столу подавати
Пампушки і вергуни.
І вареники в сметані,

Зрази, бабки і пюре.
Різні страви, дуже гарні,
Апетит уже бере!
Без картоплі й без води –
Ні туди, і ні сюди!

- Zaprzeczcie kartofli, która chwali się w wierszu. Aby to zrobić, wybierzcie w wierszu jedną lub dwie główne tezy (stwierdzenia).
- ✎ Wybierzcie jedną z nich i sformułujcie swoją wypowiedź według schematu:

Pozycja ---> uzasadnienie ---> przykład ---> wniosek

Na przykład. Uważam, że (powiedzieć stwierdzenie) jest nieprawidłowe, ponieważ (podać przynajmniej jeden argument) w szczególności (fakty, przykłady), stąd (wniosek).

- ✎ Zapiszcie to wyrażenie: Przy doborze argumentów możecie opierać się na schemacie.

Rodzaj argumentu	Algorytm budowy
Uogólnienie	Przeliczcie fakty. Objaśnijcie o jakim wniosku świadczy każdy z nich.
Analogia	Wybierzcie zjawisko, przedmiot podobny do tego, którego przewagę chcecie udowodnić. Opiszcie go. Przekonajcie o podobieństwie.
Przyczynowo-skutkowa komunikacja	Wybierzcie dwa fakty lub zjawiska, między którymi istnieje związek przyczynowo – skutkowy. Pokażcie, że ta przyczyna nie doprowadzi do innych konsekwencji. Objaśnijcie, że ta konsekwencja nie powstanie z innych powodów. Wyciągnijcie wniosek o wzajemnym związku.
Udowodnienie użyteczności, wartości.	Opiszcie pozytywny wynik proponowanego działania. Udowodnijcie, że ten wynik jest pożądany.
Udowodnienie szkodliwości.	Opiszcie negatywny wynik proponowanego działania. Udowodnijcie, że ten wynik jest niepożądany.

Daniel

Jaki jest smaczny wasz temat! Ciekawe byłoby wypróbowanie ulubionych potraw Saszy i Sofii. A ja bardziej lubię pizzę, wszelkiego rodzaju hamburgery i frytki. Lubię też słodczyce, zwłaszcza czekoladę. Od dawna ją produkują u nas w Słobożanszczynie – zarówno w Trostiance, jak i w Charkowie.

Ksenia

Ja też lubię pizzę, lubię też dania rybne, uwielbiam kuchnię japońską i chińską – różne bułeczki, zupki. A tak przy okazji Bogdanie, zapraszam ciebie w gości, czym cię poczęstować? Pamiętam, że jesteś wegetarianinem, więc nic nie jesz oprócz warzyw i owoców?

Bogdan

Dzięki, że się pofatygowalaś, Kseniu. Nie, to weganie tak odżywiają się, a ja po prostu nie jem mięsa i mleka – natomiast jem różne kasze, warzywa, bardzo lubię też ziemniaki, nietłusty barszcz, rośliny strączkowe, ryby, jaja, owoce ... nie przejmuj się zbytnio poczęstunkiem – możemy napić się herbaty z ciasteczkami lub zamówić twoje ulubione bułeczki.

Lila

Uwielbiam też ryby i owoce morza, zwłaszcza rapany z Morza Czarnego. Nawiasem mówiąc, u nas na południu gotuje się nawet barszcz na wywarze rybnym. Lubię też nasze lokalne bułgarskie potrawy – ciasto melina lub banycia, salma, mandża. A mój dziadek Aurel fantastycznie gotuje rumuńskie i mołdawskie smakołyki – mamałygę, zamu, placzindę z serem itp. Dlatego zapraszam Was wszystkich do odwiedzenia nas!

- 3 Czy wiecie, że w niektórych miejscowościach Ukrainy ulubionym narodowym potrawom postawiono pomniki? Przyjrzyjcie się ilustracjom i spróbujcie znaleźć dokładnie, gdzie te pomniki się znajdują.

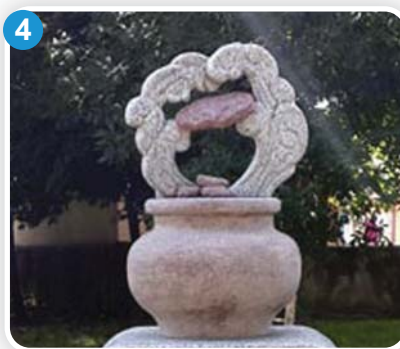
Pomnik poświęcony lodom.

Pomnik upamiętniający kluski „hałuszki”

Pomnik poświęcony suchej konfiturze.

Pomnik poświęcony plackom ziemniaczanym.

- 4 Odpowiedzcie na pytania.
- ▶ Czy w waszej miejscowości lub okolicy znajdują się pomniki poświęcone produktom żywnościowym lub potrawom?
  - ▶ Jakiemu daniu lub jakiemu produktowi żywnościowemu chcielibyście / chciałybyście postawić pomnik? Wyjaśnijcie dlaczego.
- 5 Zróbcie listę swoich ulubionych potraw.

6 W grupach zapoznajcie się ze spisem ulubionych potraw każdego z was (z grupy).

- Omówcie i zróbcie wspólną listę ulubionych potraw grupy.
- Narysujcie tabelkę na tablicy lub na dużym arkuszu papieru. Wpiszcie do niej nazwy waszych potraw zgodnie z przydzielonymi grupami.

Powszechnie spożywane dania w Ukrainie	Regionalne dania	Potrawy różnej etnokultury

- Omówcie zagadnienia: „Co sprawia, że jedzenie jest zdrowe?”, „Co to jest zdrowe odżywianie?”
- Wydzielcie wśród wymienionych potraw te, które odpowiadają zdrowej diecie.
- Przedstawcie swoją tabelkę, aby wszyscy mogli ją zobaczyć. Uzasadnijcie swój wniosek.

7 Porozmawiajcie z rodziną i ułóżcie dla siebie lub dla całej rodziny zdrowe menu na tydzień.

8 Zapytajcie dziadków o to, jak jedli, kiedy byli mali i jakie potrawy najbardziej lubili.

Porównajcie je z listą swoich ulubionych potraw. Zastanówcie się, jak zmieniły się smaki i potrawy w ciągu ostatnich 50 lat.

• CIEKAWE •

Wśród ukraińskiego nacionalnego wykazu niematerialnego dziedzictwa kulturowego dotychczas tylko dwa elementy, związane są z jedzeniem. Tak więc pod numerem 13 zapisana jest karaïmska tradycja robienia ciasta z mięsem jagnięcym – „**et ajakłak**”. Karaïmi – rdzenny i mały naród Ukrainy, który od dawna mieszkał na Krymie. W dzisiejszych czasach te pierożki są przygotowywane przez Karaïmów z Odessy i Melitopola, a kiedyś mógł ich spróbować każdy, kto przyjechał na wakacje na Krym, bo one były „wizytówką” tamtejszej kuchni. Tylko za czasów radzieckich karaïmskie pierożki nazywano po prostu „krymskimi”. Pod numerem 22 na liście wpisana jest tradycja przygotowywania i spożywania **barszczu ukraińskiego**.

9 Znajdźcie przepis na ciasto karaimskie w Internecie.

Zapytajcie krewnych, jakie przepisy na barszcz znają.

Zastanówcie się razem z dorosłymi, być może w waszej okolicy zachowały się przepisy na stare potrawy ludowe, które również warto wnieść do spisu niematerialnego dziedzictwa Ukrainy.

Smaczne jedzenie na święta jest cudowne, ale przyjmowanie gości i odwiedzanie – nie taka prosta sprawa. Ostatnio sam o tym przekonałem się. Przyszedłem do znajomego z wizytą, zaproszono mnie do stołu na obiad. Usiadłem i jak zwyczajnie w domu zacząłem sobie nakładać smakołyki – potem patrzę – wszyscy milczą. Przyjaciel wyszeptał mi, że u nich jest taki zwyczaj, że nakładać jedzenie można tylko wtedy, gdy ojciec usiądzie przy stole i wszyscy pomodlą się.

Zgadzam się z tobą! Ja właśnie niedawno nie umiałem się zachować! Przyszedłem na uroczysty bankiet wraz z rodzicami. Stół był ładnie nakryty, ale ja byłem całkowicie zdezorientowany – nie wiedziałem gdzie położyć serwetkę, która leżała na talerzu, jakim widelcem co jeść. Żałowałem, że dużo zajęć przepuściłem z savoir vivre w szkole początkowej. Musiałem prosić o pomoc dorosłych, siedzących obok.

Mój tata dużo podróżuje, więc opowiadał mi, że etykieta przy stole jest bardzo ważna, jeśli chcesz zrobić dobre wrażenie, wyglądać godnie i budować relacje z innymi ludźmi. Biesiadna etykieta dotyczy zarówno serwowania, jak i używania sztuczków przy stołowej zastawie o odpowiednim menu na różnych uroczystościach, kolejności podawania i zasad serwowania potraw, sadzania gości i pewnych rytuałów wykonywanych przez gospodarzy i gości, specjalnych tematów rozmów itp.

- 11 Pamiętajcie o zasadach etykiety i nakrycia stołu, których uczyliście się w szkole początkowej.

Obejrzyjcie rysunek i znajdźcie błędy, które zostały popełnione podczas nakrycia stołu.

- 12 Połączcie siły z koleżankami i kolegami z klasy w małą grupę.

- Wybierzcie jeden z trzech tematów wymienionych niżej.

- 1 Zasady etykiety przy stole jakiego bądź kraju Zachodniej Europy.
- 2 Zasady etykiety przy stole w ukraińskich rodzinach.
- 3 Zasady etykiety przy stole w jednej z miejscowych kultur etnicznych.

- Poszukajcie niezbędne informacje i omówcie je.

- Opracujcie notatkę, plakat lub infografikę dla swoich rówieśników.

- 13 Napisz esej lub własną wypowiedź na temat „Dlaczego, jak myślisz, wspólne jedzenie łączy ludzi?”.

PODSUMUJMY RAZEM

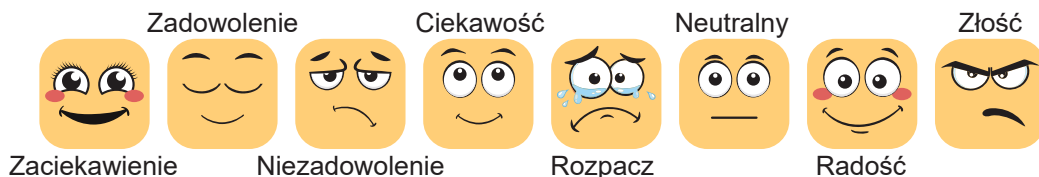
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 2. Osobliwości etycznej etykiety w rodzinach kolegów z klasy i sąsiadów

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- zastanowisz się, jakie zachowanie uważa się za etyczne w niektórych kulturach etnicznych Ukrainy;
- dowiesz się, jak czuć się pewnie, kiedy idziesz w odwiedziny;
- określisz, jak wybrać ubrania i prezenty pasujące do danej wizyty i wydarzenia.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Bogdan

Cześć przyjaciele! Naprawdę chcę się z wami poradzić. Mój kolega z klasy ma urodziny. Zaprosił kilku przyjaciół na swoje święto, a mnie nie. Czy mogę iść bez zaproszenia?

Daniel

A dlaczego nie? Weź prezent i idź!

Sofia

Koledzy, ja uważam, że nie można iść na urodziny bez zaproszenia! Będzie to bardzo niezręczna sytuacja, zarówno dla gospodarzy, jak i dla gościa.

Lila

A ja uważam, że można iść bez zaproszenia, ale tylko do bardzo bliskich przyjaciół, w przeciwnym razie lepiej poczekać na zaproszenie.

Mariczka

Moim zdaniem każda rodzina ma swoje własne zasady przyjmowania gości i nikt z zewnątrz nie ma prawa ich oceniać – czy są poprawne, czy nie. To brak szacunku dla gospodarzy i ich zwyczajów. Wystarczy dowiedzieć się o tych zasadach i dotrzymać się ich, gdy idziesz w gości.

1 Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Jak rozumiecie, czym jest gościnność?
- ▶ Co już wiecie o podstawowych zasadach zachowania się gospodarzy i gości?
- ▶ Jak wy uważacie, czy goście mogą ocenić zasady przyjmowania gości, które istnieją u gospodarzy?

SŁOWNICZEK

Przyzwoitość – uprzejmość, dobre maniery, godne zachowanie.

Takt – poczucie miary i przyzwoitości, co jest wyrażone słowami i działaniem danej osoby.

Etyka – nauka o moralności i normach lub zasadach postępowania przyjętych w określonej społeczności.

Starodawne tradycje gościnności

W ukraińskiej kulturze ludowej ukraiński dom był zawsze otwarty dla podróżnych, biednych i potrzebujących ludzi, którzy przybyli z daleka. Od najdawniejszych czasów ludzie wierzyli, że gość, który przyjdzie do domu, rozgrzeje się przy ognisku i zje, można go uznać za bliską osobę. A jeśli zjadł kromkę chleba i szczyptę soli, to już nigdy nie może urazić gościnnego właściciela, który podzielił się z nim najdroższym. Gość musiał przekroczyć próg pokoju, wejść przynajmniej na chwilę i usiąść. Najpierw przyjmowano go chlebem z solą, wodą lub kieliszkiem wina, a dopiero potem zaczęła się rozmowa, przy czym uprzejmi gospodarze nigdy nie pytali, po co człowiek przyszedł do ich mieszkania.

Krewni i wieśniacy odwiedzali się tylko na zaproszenie i w ściśle określone dni. Na przyjęcie gości przygotowywali świąteczne dania, prezenty. Było w zwyczaju, że goście też nie przy-

chodzili do domu z pustymi rękami – z chlebem, słodyczami. Podczas uroczystości goście byli umieszczani w najwygodniejszych miejscach, a szczególnie poważnych szanowanych gości – sadzano na honorowym miejscu – zwane „pokuć”. Gospodarz i gospodyni zabawiali gości i specjalnie zapraszali do spróbowania każdego nowego dania. Bez takiego zaproszenia żaden z gości nie odważył się wziąć niczego ze stołu lub wyjść z niego.

Kiedy chleb i sól zostały przyniesione do stołu, goście musieli zrozumieć, że zabawa się skończyła i trzeba się pożegnać. Słowne „dziękujemy za chleb, za sól, za kaszę i za łaskę waszą” było podziękowaniem dla gospodarzy za gościnę. Gospodarze mieli obowiązek „obdarować” gości, którzy wracali do domu chlebem, ciastem, drobnymi upominkami. Ważnym nie była wartość darów, którymi wymieniali się gospodarze i goście – ale był to znak wzajemnego szacunku i przyjaźni.

(Według A. Ponomariowa)

2 Opowiedzcie, jak w naszych czasach, w waszej rodzinie przyjmuje się gości. Zbudujcie według podanych pytań swoje opowiadanie – historię gościnności.

- ▶ Na jakie rodzinne uroczystości można przyjść na zaproszenie, a na jakie – bez zaproszenia?
- ▶ Jeśli przyjęto zapraszać gości, to jak to się robi?
- ▶ Jak twoja rodzina przygotowuje dom na przyjęcie gości?
- ▶ Czy są jakieś tradycyjne potrawy lub smakołyki, które przygotowuje się na to szczególne spotkanie?
- ▶ Kto wita gości?
- ▶ Co powinien zrobić gość przy wejściu do domu (czy trzeba zdejmować buty, powiedzieć jakieś specjalne powitanie itp.)?
- ▶ Czy jest w zwyczaju, że goście przychodzą z prezentami?
- ▶ Czy są jakieś osobliwości etykiety przy stole w rodzinie?
- ▶ Jak tradycyjnie zabawia się gości?
- ▶ Po czym gość może zrozumieć, że przyjęcie dobiega końca?
- ▶ Czy trzeba dawać prezenty swoim gościom? W jakiej formie?

- 3 Połączcie zgodnie części przysłów. Zastanówcie się nad ich treścią. Przypomnijcie sobie przysłowia o gościnności w innych językach, które znasz.

1 W gościach jest dobrze	a trzeba i do siebie zaprosić.
2 Gość nie kostka,	b nie jest wskaźnikiem.
3 Rad, nie rad,	c do drzwi, nie wrzucisz.
4 Dobry gość,	d z takim porozmawiasz.
5 Gość dla gospodarza,	e a mówi: łaskawie prosimy!
6 Jakiego gościa zaprosisz,	f dla gospodarza – honor.
7 W gości chodzić,	g ale w domu najlepiej.
8 Dla gościa – szacunek	h zawsze w porę.

- 4 Opowiedzcie, jak w waszej rodzinie tradycyjnie daje się prezenty, na przykład na urodziny. Aby przygotować historię waszych zwyczajów, skorzystajcie z niżej podanych pytań.

- ▶ Jakie prezenty w waszej rodzinie są zwykle darowane na urodziny?
- ▶ Czy można dawać kwiaty na urodziny? Jaki kolor i ilość są uważane za nieodpowiednie?
- ▶ Kiedy zwyczajowo wręcza się prezenty: na początku, przy wejściu do domu, opuszczając gościnny dom lub podczas poczęstunku przy stole?
- ▶ Co powinien powiedzieć gość podczas wręczania prezentu? Co odpowiada solenizant / solenizantka?
- ▶ Czy można przy tym dotykać, całować i przytulać się do solenizanta / solenizantki?
- ▶ Czy jest zwyczaj oglądania prezentów w obecności gości?

PRZYDATNE WSKAZÓWKI

Kiedy będziecie wybierać prezenty, zwróćcie uwagę na to, czego nie warto:

- dawać bardzo drogie prezenty;
- dawać coś, co jest mało przydatne i nie mile dla oka;
- dawać coś, co bardzo wam się podoba, ale osobie, której wybierzesz ten prezent, jest obojętne;
- darować zwierzęta;
- kiedy przyjdziecie w odwiedziny, uważajcie, co jest nieaktowne i wręczając prezent, nie opowiadajcie, jaka to ważna i droga rzecz;
- krytykować swoje i cudze prezenty;
- uprzejmie zadawać pytania, czy prezent się spodobał.

5 Wymyślcie jakiś szyfr.

- Zróbcie dla tego szyfru klucz.
- Zaszzyfrujcie nazwy prezentów, które chcielibyście / chciałybyście otrzymać na urodziny.
- Podajcie klucz, zaszyfrowane nazwy prezentów do odszyfrowania waszemu sąsiadowi / sąsiadce z ławki.
- Omówcie razem, jakie prezenty są dla was mile widziane i dlaczego.

CIEKAWY

Wybierając kwiaty, należy wziąć pod uwagę, że w niektórych kulturach jest różny stosunek do koloru bukietu lub do kwiatów wchodzących w jego skład, a nawet do ich ilości!

W szczególności białe kalie, kiedyś były kwiatem panny młodej, ale Grecy uważają je za kwiat pogrzebowy i żałobny. W Ukrainie istnieje tradycja dawania białych i różowych kwiatów młodemu dziewczętom lub narzeczonemu, jaskrawoczerwone - ukochanym, ale żółty kolor jest symbolem rozłąki. A w niektórych krajach europejskich żółty jest uważany za kolor radości, dobrobytu i bogactwa. U nas tradycyjnie na święta dajemy tylko nieparzystą ilość kwiatów, a na przykład w Gruzji – tylko parzyste, ponieważ nieparzysta liczba kwiatów symbolizuje przeciwności losu, utratę ukochanej osoby.

- 6 Przyjrzyjcie się zdjęciom i powiedzcie, co waszym zdaniem się wydarzyło. Jaka jest niedogodność tej sytuacji?

- 7 Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ W jakich ubraniach przychodzą do was goście? Jakie ubrania ubieracie sami?
- ▶ Czy są jakieś specjalne wymagania dotyczące ubioru dla gości i gospodarzy w zależności od uroczystości lub wydarzenia rodzinnego?
- ▶ Czy są jakieś wymagania dotyczące ubioru w zależności od tradycji waszej rodziny lub etnicznej kultury danej społeczności?

Najlepszym sposobem na okazanie szacunku rozmówcy jest przywitanie się w jego ojczystym języku. Jednak gesty i słowa wszystkich narodów świata są różne. Przypomnijcie sobie o czym była mowa w temacie o skutecznej komunikacji. Dlatego przed wyruszeniem w dowolne miejsce ważnym jest wiedzieć, jak się przywitać w innej kulturze.

- 8 Zapytajcie rodziców i dziadków, jakie języki znają. Poproście, aby napisali wam na osobnych kartkach ukraińskimi literami, jakie w innych narodach są tradycje składania życzeń (w jaki sposób i jak brzmią):

- grzeczne się przywitanie i pożegnanie;
- grzeczne zwracanie się do nieznajomych ludzi różnej płci i w różnym wieku;
- składanie życzeń rodzinie z okazji ślubu, z okazji uroczystego jubileuszu;
- składanie życzeń z okazji narodzin dziecka w rodzinie;
- składanie kondolencji, jeśli w rodzinie doszło do nieszczęścia.

Zapoznajcie z tymi wypowiedziami koleżanki i kolegów z klasy. Przywitajcie się w różnych językach i w różny sposób, który znacie, używając werbalne i niewerbalne formy przywitania. Użyjcie wyuczonych słów i zwrotów podczas komunikowania się z osobami, które umieją rozmawiać w danym języku.

Mariczka

Rzeczywiście, teraz pomyślałam, że znam wiele wariantów, w jaki sposób przywitać się z wami, przyjaciele, po ukraińsku – „Dobryj deń”, „Prywit”, „Sława Jesusu Chrystu”, Sława Ukraini”, „Salut” itp. Ale na przykład, jak pogratulować Saszce w jego ojczystym języku albo Lilii, czy Sofii, nie wiem. Tym bardziej jak złożyć życzenia lub współczuć.

Sasza

Dziękuję, Mariczko, bardzo mi miło, że o tym pomyślałaś. Oczywiście ukraiński też nie jest mi obcy – możesz się przywitać ze mną jak sobie zyczysz. Znam też język węgierski, jednak byłoby mi przyjemniej, żebyś przywitała się ze mną w języku mojej mamy – bo to mój pierwszy język. Możesz mi powiedzieć „Meraba” albo „Seljam” to skrót od „Seljam alejkum”, co tłumaczy się jako „Pokój wam!”.

Sofia

A u mnie pierwszym językiem był grecki, więc miło mi słyszeć pozdrowienie „Kalimera”, czyli” Dzień dobry „po polsku. A pozdrowienia na większość świąt są takie same – „Chronja polla” – to samo, co nasze ukraińskie „mnogaja lita”.

Lila

Urodziłem się w Czerniowcach, więc od dzieciństwa rozmawiałem więcej po ukraińsku i rumuńsku. Miło mi słyszeć „Buna Zija” (to też dzień dobry !) albo „Salut”! A wietnamscy krewni mojej mamy przy powitaniu wymawiają słowo „Czao”.

Daniel

Co ciekawe, krewni mojej mamy, którzy mieszkają w Izraelu, również mówią „Pokój wam”, tylko to brzmi jak „szołom!”. A teraz ja zjrzałem w Google, i chciałem się dowiedzieć, jak właściwie witają się ludzie na świecie – dziwnie! Chińczycy zwykle pytają: „Czy jadłeś dzisiaj?”, a Gruzini mówią „Gamardzoba!”, czyli „życzę zwycięstwa!” – bardzo mi się to podoba! Poszukajmy razem, jak jeszcze inaczej witają się w różnych kulturach.

9 Utwórzcie w grupie plakat informacyjny „Znaki drogowe etykiety odwiedzania rodzinnych uroczystości lub wydarzeń waszych rówieśników z klasy”. Użyjcie podanych znaków.

- Na środku arkusza odpowiedniego formularza napiszcie swoje rekomendacje.

Na przykład:

– Nie odwiedzać bez zaproszenia, a w razie pilnej potrzeby samemu poinformować gospodarzy o swojej wizycie.

– Krytykować swoje i cudze prezenty.

– Dowiedzieć się z wyprzedzeniem o kulturowych osobliwościach obchodzenia uroczystości.

- Umieśćcie je na stole lub przyklejcie je na dużym arkuszu albo przy pomocy nauczyciela na tablicy.

PODSUMUJMY RAZEM

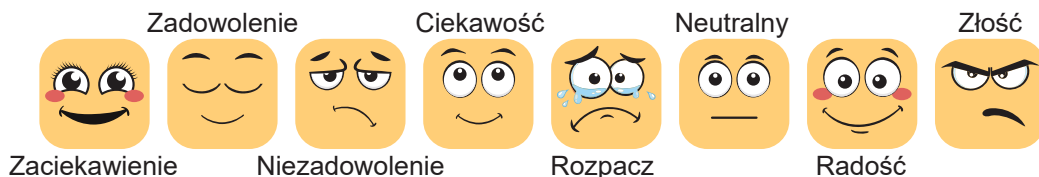
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 3. Etykieta europejska: historia i nowoczesność

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się jakie zasady powitania obowiązują w krajach Europy;
- zastanowisz się, dlaczego i jak zmieniły się zasady powitania podczas pandemii;
- określisz, jakie tradycje poczęstunku istnieją w Ukrainie i innych krajach Europy;
- przetestujesz zasady netykiety.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Cześć,
przyjaciele! Danielu, dzięki za
pomysł poszukania w Googlach różnych sposobów składania życzeń. Znalazłam wiele ciekawych rzeczy! Zwykle po powitaniu pytamy „Jak u was sprawy?”. W innych krajach podobnie mówią: Anglicy „Hello! How do you do?” (Cześć! Co robisz?), Francuzi – „Bonne joigpee! Comment ca va?” (Dzień dobry! Jak ci idzie?), a Włosi “Ciao! Come stai?” (Cześć! Jak stoisz?)

Obejrzałem pozdrowienia naszych najbliższych sąsiadów: Słowacy i Czesi po przyjacielsku witają się „Ahoj!”, Bułgarzy – „Zdrawiej!”, Rumuni – „Buna!”, Węgrzy – „Hello” lub „iy nap!”, Polacy – „Cześć!”, Białorusini – „Dzień dobry!”.

Jednym z najczęstszych gestów powitania na świecie jest uścisk dłoni, który znano od czasów starożytnych. Na przykład u starożytnych Greków był wyrazem życzliwości i gościnności. Ale w czasach średniowiecza rycerze wyciągali jeden do drugiego rękę na znak zaufania, bo w wyciągniętej ręce nie było broni. Dziś większość

Europejczyków również wita się przez wyciągnięcie ręki. Wyjątkiem mogą być Anglicy, którzy wyciągają rękę tylko do bardzo dobrych znajomych lub bliskich, a z resztą witają się przez skinienie głową. Kiedyś uważano, że uściskiem dłoni powinni się witać tylko mężczyźni, jednak w dzisiejszych czasach jest to powszechny sposób na niewerbalne powitanie i wśród kobiet. Chociaż zgodnie z zasadami etykiety biznesowej w niektórych krajach Europy Wschodniej i Południowej, kobieta sama powinna wyciągnąć rękę przy przywitaniu się z mężczyzną, natomiast mężczyźni nie powinni wyciągać pierwi ręki do kobiet.

W przeciwieństwie do Wielkiej Brytanii i Niemiec, gdzie w ogóle przyjęto jak najmniej dotykać rozmówcy, w wielu krajach Europy dopuszcza się podczas powitania obejmowanie i całowanie. Robią to nawet niezbyt bliscy ludzie, zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Tak więc w Grecji i we Włoszech witają się dwoma pocałunkami „w powietrze” lub w policzki, a także mocnymi uściskami; w Hiszpanii, Holandii i Szwecji – trzema umownymi pocałunkami „w powietrze”. We Francji znajomi (a nawet nieznanymi) przesyłają pocałunki „w powietrze”, dotykając jeden drugiego policzkami, od dwóch do pięciu pocałunków – w zależności od regionu zamieszkania. Należy jednak pamiętać, że obejmowanie się, uściski i pocałunki to sprawa dość osobista. Dlatego w innych krajach lepiej nie obejmować się pierwszymi ale należy być do tego przygotowanym!

Co ciekawe, podczas epidemii korona – wirusa etykieta powitania uległa zmianie. Ludzie na całym świecie zmuszeni byli unikać powitań przy pomocy uścisku dłoni, a tym bardziej poprzez obejmowanie i pocałunki. Ktoś zaczął się

witać, jak to ma miejsce u Japończyków – ukłonem, a ktoś – jak u Indian, łącząc przed klatką piersiową dłonie. Ktoś zaczął się witać łokciami, ale jeszcze bardziej rozeszło się powitanie w postaci stukania pięściami. Uważa się, że powitanie pięściami powstało i zaczęło być popularnym w USA w 1940 roku wśród motocyklistów. Dzisiaj, dzięki telewizji, Internetowi i ograniczeniom kwarantanny, jest znane i używane w różnych częściach świata.

2 Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Jak witasz się z rówieśnikami?
- ▶ Jak zmieniły się tradycje powitania w naszym kraju podczas pandemii i dlaczego?
- ▶ Czy znasz inne przykłady zmian w etykiecie z historii ludzkości?

CIEKAWE

21 listopada obchodzony jest Światowy Dzień Powitania. Został wymyślony w 1973 roku, kiedy na świecie miało miejsce kilka konfliktów na dużą skalę. To święto zaproponowali obchodzić dwaj bracia: Brian i Michael Maccomack.

Zapowiedzieli, że to święto będzie swoistym protestem przeciwko napiętemu stosunkom między różnymi krajami. Aby poinformować cały świat o nowym święcie, bracia rozesłali do wielu państw swoje pisemne powitania, które nie zawierały żadnych ideologii, a tylko była zawarta jedna prośba – wysłać to samo powitanie dla dziesięciu innych osób. Dosłownie natychmiast pomysł braci Maccomack został poparty w 180 krajach. Teraz święto powitania stało się wielonarodowe i niezależne od takich czynników jak zawód, religia czy przekonania ludzi, którzy to świętują.

Pozytywne, radosne emocje, wesołe buźki, przyjazne pozdrowienia w Światowy Dzień Powitania wysyłają swoim i obcym ludziom różnych narodowości, zawodów, wieku, dobrobytu materialnego. Obecnie uczestniczy w tym ponad 140 krajów na całym świecie. Treść obchodów tej daty polega na tym, żeby w ciągu dnia z całego serca powitać nie mniej 10 nieznajomych. Można to zrobić w dogodny sposób. Najważniejsza jest jednak szczerłość!

3 Połączcie się ze swoim sąsiadem /sąsiadką w ławce. Zróbcie razem kartkę z życzeniami.

Wyślijcie ją w postaci listu lub w formie zdjęcia swoim znajomym lub koleżankom, którzy mieszkają w innych częściach naszego kraju.

Lila

No cóż, przyjaciele, z powitaniem poradziłem sobie, ale w jaki sposób spotkać gościa, żeby było mu przyjemnie i komfortowo? Ojciec powiedział mi, że do nich do biura podróży powinien przyjechać turecki biznesmen na negocjacje. Sasza, ty jesteś zaznajomiony z kulturą Wschodu, czy mógłbyś mi coś doradzić?

Sasza

Nie bardzo wiem jakie są tradycje u Turków, ale u Tatarów krymskich gości należy z pewnością poczęstować filiżanką kawy z kostkami cukru lub cukierkami, a następnie można podać herbatę z ciasteczkami lub tradycyjnymi słodyczami. Głównie – należy nalewać herbatę do filiżanki lub piąty tylko do połowy lub dwie trzecie. W ten sposób goście okazują się szczególny szacunek – a herbata tak szybko nie ostygnie, natomiast gospodarze będą mogli udzielić gościom uwagę dolewając gorącą.

Ksenia

Jak ciekawie! Muszę opowiedzieć mojej babci! Kiedyś nalałem jej trochę ponad pół filiżanki herbaty, więc bardzo się na mnie obraziła – powiedziała, że to znak braku szacunku, że żałuję jej nawet wody, że trzeba ją nalewać prawie po pasek ozdobny (koronę). To niesamowite, jak w różnych kulturach jest inaczej i wyjaśniają te same działania na różne sposoby. Wydaje mi się, że w etykiecie nie ma żadnych drobnych odchyłeń – wszystko się liczy!

Sofijka

A kiedy byliśmy w Grecji, natychmiast zaproponowano nam szklanek zimnej wody, a następnie poczęstowano nas filiżanką gorącej kawy z lodem – Frappe. Także proponowano również małe kawałki ciasta z serem „tiropitakia”, słone orzechy, słodycze i różne słodkie „syropy”, które są podobne do ormiańskiej i tureckiej baklawy.

Sławek

Ten temat bardzo mi się podoba, nawet bardziej niż powitania! Proponuję kontynuować zagadnienie znajomości różnych tradycji poczęstunku i kuchni.

4 Przypomnijcie sobie, jakie są tradycje poczęstunku w twojej rodzinie.

Jakie znacie tradycje poczęstunku w innych kulturach?

5 Połączcie się w grupy, z których każda wybierze dowolny kraj na świecie.

- Poszukajcie informacje o tym, jak w tym kraju tradycyjnie spotyka się gości i jakie posiłki zwykle są w poczęstunku proponowane dla gości.
- Zróbcie wizualizację tej informacji i wspólnie przedstawcie ją.

Sławek

Nie wiem, jak wam przyjaciele, ale mi bardzo się podobało zbieranie materiałów o kuchni włoskiej. Pyszności i nie gorsze niż u nas w Ukrainie! A ludzie tam są bardzo przyjaźni i gościnni. Przykro mi, że z powodu ograniczeń kwarantanny teraz trudno jest gdzieś podróżować i możemy łączyć się z innymi ludźmi tylko przez Internet.

Bogdan

Tak, zgadzam się, że jesteśmy teraz bardziej online. Są jednak pewne zalety – można znaleźć sobie przyjaciół nie tylko wśród sąsiadów na ulicy, ale także na całym świecie. Można rozmawiać, poznawać inne kultury i nie wydawać pieniędzy na podróże.

Sofijka

Rzeczywiście, z powodu ograniczeń kwarantanny na całym świecie ludzie zaczęli się więcej komunikować za pośrednictwem sieci socjalnych. Z tego powodu bardzo ważne stało się uzgodnienie pewnych zasad postępowania – etykiety sieciowej. Zasady te są tak samo ważne jak zasady bezpieczeństwa w cybernetycznej przestrzeni, które poznaliśmy na lekcjach informatyki, dlatego muszą je przestrzegać wszyscy użytkownicy.

6 Rozwiążcie rebus.

Zasady netykiety

- Nie róbcie innym tego, czego nie chcecie od nich dostać sami/same.
- Kiedy bronicie swojej opinii, nie zmieniajcie osobowości, nie obrażajcie innych.
- Warto być bardzo ostrożnym/ostrożną i wrażliwym / wrażliwą w używaniu słów w czatach i postach – niektóre słowa i zwroty, które nie są postrzegane jako prowokacyjne lub obraźliwe podczas komunikacji na żywo, mogą być inaczej interpretowane w formie pisemnej.
- Słowo – nie wróbel: wyleci – nie złapiesz. To przysłowie bardzo dokładnie oddaje to, co dzieje się z tym, co jest napisane w sieci. Poza tym niektóre wasze słowa i zdjęcia nie tylko pozostaną w wirtualnej przestrzeni na zawsze, a jeszcze mogą i zranic was w przeszłości.
- Przestrzegajcie tych samych zasad zachowania, co w prawdziwym życiu, nie naruszajcie prawa i normy etyczne. Nie zapominajcie – w przestrzeni wirtualnej istnieje również duża szansa na złapanie i ukaranie.
- Zawsze bierzcie pod uwagę, gdzie jesteście w cyberprzestrzeni, i z kim rozmawiacie. Najpierw posłuchajcie, poczytajcie, zrozumcie kontekst, a następnie wejdźcie w wirtualną rozmowę. Szanujcie czas i możliwości innych.
- Zanim napiszecie lub wyślecie coś do kogoś, zastanówcie się czy ludzie naprawdę tego potrzebują? Czy nie będziecie kradli cenny czas innych?
- Nie wtrącajcie się w konflikty na czatach, nie ulegajcie ostrym prowokacjom i nie dopuszczajcie do nich.
- Pomagajcie innym tam, gdzie możecie to zrobić. Podzielcie się swoim doświadczeniem, wiedzą, materiałami.
- Zadaliśmy w sieci pytania, na które chcecie uzyskać odpowiedź – zawsze znajdzie się ktoś, kto może na nie profesjonalnie odpowiedzieć. Sprawdźcie otrzymane informacje, podsumujcie i wymieniajcie się odpowiedziami na swoje pytania z innymi użytkownikami.

W grupach przypomnijcie sobie zasady bezpieczeństwa w Internecie lub zapoznajcie się z nimi.

Spróbujcie zrobić komiks lub zwizualizować niektóre z tych zasad, łącząc je z zasadami netykiety.

- 1 Przeglądajcie informacje na stronach, które weszły do spisu stworzonego dla was przez rodziców / bliskich lub przez nauczycieli.
- 2 Wykorzystujcie wyszukiwarki internetowe, które polecali dla was rodzice / bliscy lub nauczyciele.
Na przykład: <http://www.googlekids.co/>
- 3 Nie pobierajcie plików bez zgody osoby dorosłej, one mogą zawierać wirusy.
- 4 Nigdy nie podawajcie danych osobowych o sobie (nazwisko, numer telefonu, adres, numer szkoły) bez zgody rodziców.
- 5 Nie otwierajcie wiadomości e-mail, plików ani strony www otrzymane od ludzi, których naprawdę nie znacie, ani nie ufacie.
- 6 Nie podawajcie nikomu swojego hasła, z wyjątkiem bliskich dorosłych.
- 7 Nigdy nie róbcie czegoś, co może kosztować pieniądze waszą rodzinę, z wyjątkiem sytuacji, gdy obok was są rodzice lub bliscy.
- 8 Nigdy nie zgadzajcie się na spotkanie z osobą, z którą poznaliście się w Internecie. Jeśli jednak jest to konieczne, to najpierw trzeba poprosić o pozwolenie rodziców, a spotkanie powinno odbyć się w publicznym miejscu i w obecności rodziców.

PODSUMUJMY RAZEM

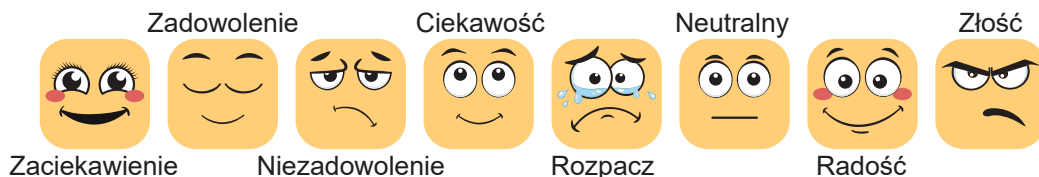
Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Temat 4. Stereotypy dotyczące płci w różnych kulturach

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się, jak stereotypy dotyczące płci wpływają na nasze życie;
- zastanowisz się, dlaczego ważne jest, aby postrzegać każdą osobę jako wyjątkową osobowość i zapewnić równość kobiet i mężczyzn.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

Daniel

Cześć przyjaciele! Mariczka, coś od dawna nie było cię słychać?

Mariczka

O, ciekawie, zastanawiam się nad tym, co oznacza praca „męska” i „kobięca”? I w ogóle – dlaczego tak mówią? Czy jest faktycznie taka praca, której nie może wykonać kobieta i czy jest taka praca, której mężczyzna nie może wykonać? Nie rozumiem.

Ksenia

Cześć! Moja mama ma teraz dużo pracy. Po tym, jak brat poszedł do wojska, ona musi pracować w naszym gospodarstwie rolnym, wykonywać pracę zarówno żeńską, jak i męską.

Bogdan

Pytania są naprawdę interesujące! Wiecie, że moja mama jest żołnierzem, pilotuje helikopter. Więc jaką pracę wykonuje – „męską” czy „żeńską”? Czy płeć osoby może stać się przeszkodą, aby zajmowała się tą sprawą, co ona lubi?

Daniel

Wydaje mi się, przyjaciele, że odpowiedzi na wasze pytania można znaleźć, jeśli spróbujecie zrozumieć, jakie różnice w stosunku do kobiet i mężczyzn istnieją w naszym społeczeństwie.

Płeć to termin, który oznacza anatomiczne i biologiczne cechy ludzi, na podstawie których ludzie są definiowani jako mężczyźni lub kobiety. Na przykład tylko kobieta może urodzić dziecko i karmić je piersią. Różnice płciowe nie zmieniają się w czasie i są niezależne od pochodzenia etnicznego, religii, statusu społecznego itp.

W każdym społeczeństwie kształtują się pewne wyobrażenia o roli socjalnej, jakości, ustalonego zachowania kobiet i mężczyzn w społeczeństwie (gender*). Genderne różnice zależą od religii, pochodzenia etnicznego, pozycji społecznej, wieku itp. Na przykład badanie 224 kultur na świecie wykazało, że w tylko 5 kulturach gotują mężczyźni, a w 36 kulturach tylko kobiety były w pełni odpowiedzialne za budowę mieszkań. W większości krajów Europy tylko w XX wieku kobiety zaczęły wybierać władzę na równym poziomie z mężczyznami, podczas gdy w niektórych innych państwach świata kobiety do dziś nie mogą głosować i ubiegać się o wybrane stanowiska.

- 1 Zastanówcie się nad proponowanymi stwierdzeniami – cechami. Powiedzcie, jakie cechy kojarzą wam się najbardziej: z kobietami, mężczyznami lub obiema płciami w równym stopniu.

Odpowiedzialny

Czuły

Mocny

Odważny

Pewny

Mężny

Słaby

Uczciwy

Wpływowy

Delikatny

Spokojny

Wrażliwy

Piękny

Mądry

Troskliwy

* Moduł „Szkolenie dla trenerów / trenerek w zakresie gendernej równości i wdrażania gendernej polityki w Ukrainie”. Zaporozje: Drukarski świat, 2011

Porównajcie swoje odpowiedzi z odpowiedziami innych uczniów / uczennic. Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Jakie cechy są typowe dla portretów kobiet i mężczyzn w naszym społeczeństwie?
- ▶ Czy jest jakaś różnica między tym, jak opisują siebie dziewczyny, a tym, jak je opisują mężczyźni i na odwrót?
- ▶ Jak i gdzie kształtuje się nasza wiedza o charakterach i zachowaniu dziewczyn i chłopców, mężczyzn i kobiet?

Ksenia

Tak, różnica między ludźmi jest znacznie większa niż różnica między płcią! Kobieta też może być odważną, silną, mądrą, a mężczyzna może być pięknym, wrażliwym, opiekuńczym! Okazuje się, że nie ma cech, zachowania ani skłonności, które byłyby charakterystyczne dla wszystkich bez wyjątku kobiet tak jak nie ma cech charakterystycznych tylko dla mężczyzn.

Bogdan

Zgadzam się, ale przeszkadzają nam postrzegać ludzi inaczej, widzieć w każdym odrębną, niepowtarzalną osobowość pewne trwałe poglądy w społeczeństwie, które nazywane są stereotypami. W dawnych czasach wierzono, że kobieta może wykonywać tylko pracę domową i wychowywać dzieci, więc na przykład prawie wszystkie nazwy zawodów są męskie. Dobrze, że teraz już zaczęto patrzeć oczyma feministek. W Dniu Obrońców Ukrainy zawsze składam życzenia obojgu moim rodzicom – zarówno mamie, jak i tacie – chirurgom wojskowym.

Ksenia

Moja mama pracuje jako pielęgniarka, więc powiedziała mi, że pielęgniarka jest prawdopodobnie jedynym zawodem, który wcześniej był oficjalnie nazywany tylko w rodzaju żeńskim. Dlatego mężczyznę, który przyszedł do pracy na to stanowisko, również zmuszeni byli do zapisania go jako pielęgniarka. Tylko od 2020 roku mężczyzn na tym stanowisku zaczęli zapisywać jako „brat medyczny”...

Sławek

Zgadzam się z Bogdanem co do stereotypów. Kiedy stereotypy zniekształcają wyobrażenia o innych ludziach, są bardzo szkodliwe.

Sławek

Pewnego razu mama kupiła mi różową koszulę. Kiedy przyszedłem w niej do szkoły, chłopcy zaczęli się ze mnie wyśmiewać, że ubrałem się jak dziewczyna. To było bardzo nieprzyjemne. Zapytałem się ich: „a jeśli dziewczyna przyjdzie w niebieskiej koszuli – będzie ubrana jak chłopiec?”. Nie wiedzieli, co odpowiedzieć, ale nadal szydzili. Więc więcej nie nosiłem tej koszuli, chociaż mi się podobała.

SŁOWNICZEK

Stereotyp (po grecku „twarde obicie”) – uproszczone, schematyczne, zabarwione emocjonalnie i bardzo stabilne wyobrażenie o czymś lub o kimś.

Genderne stereotypy – sformowane i rozpowszechnione w pewnym społeczeństwie uogólnione wyobrażenia lub przekonania o tym, jakie jest miejsce, gendernej roli mężczyzn i kobiet i jak powinni się zachowywać, aby było to społecznie akceptowane.

i

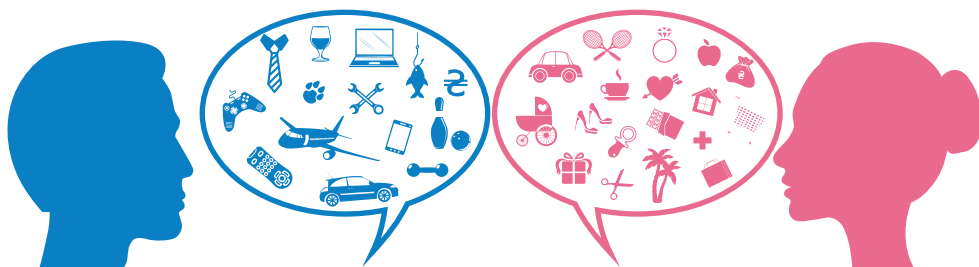
Stare niemieckie przysłowie „Eine gute Hausfrau hat f nf K zu besorgen: Kammer, Kinder, K che, Keller, Kleider” („Dobra gospodyni domowa ma pięć zmartwień: pokoje, dzieci, kuchnia, spiżarnia, ubrania”) wyraźnie wskazywało na rolę społeczną zamężnej kobiety w średniowiecznym społeczeństwie. W XIXw. wyrażenie „Kinder, Kühe, Kirche” (dzieci, kuchnia, Kościół) stało się ugruntowane i utrzymywane w niemieckim społeczeństwie przez władze jako najbardziej pożądany obraz „prawdziwej” kobiety. Walka kobiet o równe uprawnienia, szansa na prawo do głosowania, na prawo wyboru sobie zawodu itp. – to wyrażenia bardzo rozpowszechnione na całym świecie jako żywe przejawy gendernego stereotypu.

W ostatnim stuleciu status kobiety wyraźnie się zmienił. Dziś sama kobieta decyduje, jaki zawód sobie wybrać, jaki kolor ubrania nosić, zostać gospodynią domową czy nie. To samo dotyczy mężczyzn, którzy częściej biorą urlop, aby opiekować się

dzieckiem, lub wybierają zawód, który tradycyjnie uważano za „kobiecy”. Ważne jest, aby społeczeństwo nie ograniczało ani mężczyzn, ani kobiet w możliwości samodzielnego dokonywania własnych wyborów.

- 4 Zastanówcie się, czy znacie jakieś przysłowia, powiedzenia, bajki, przypowieści itp., które mówią o pewnych pożądanym rolach mężczyzn i kobiet w waszej kulturze lub kulturze waszych rodziców i dziadków. Zapytajcie o to swoich bliskich.
- 5 W połączeniu z sąsiadem / sąsiadką z ławki obejrzyjcie ryciny. O jakich współczesnych gendernych stereotypach w stosunku do roli mężczyzn i kobiet jest mowa?

CIEKAWE

- W starożytnym Egipcie kobiety miały prawo do rządzenia majątkiem, jego dziedziczenia, handlowania, zajmowania stanowisk kierowniczych, to znaczy robienia tego, czego nie wolno było robić kobietom w Egipcie na początku XX wieku.
- Jedną z pierwszych była Nowa Zelandia (1893), która wprowadziła prawo do wyboru władzy dla kobiet na równi z mężczyznami, Australia (1902) i Wielkie Księstwo Finlandii (1906). Najpóźniej prawo wyborcze dla kobiet zostało wprowadzone w Kuwejcie (2005), Zjednoczonych Emiratach Arabskich (2006) i Arabii Saudyjskiej (2011).
- W Ukrainie kobiety na równych zasadach z mężczyznami korzystają z prawa do wyboru i wyboru ich na rządzących w organach państwa. Jeśli w latach 1990 -1994 w Najwyższej Radzie Ukrainy było 12 posłanek, czyli tylko 2,5% ogólnej liczby wybranych posłów, to w 2019 r. – już 87 (20,6%).

6 Porównajcie, jak po upływie czasu zmieniały się w społeczeństwie genderne role i ograniczenia dotyczące praw i możliwości kobiet i mężczyzn.

7 Przypomnijcie sobie bajki, opowiadania lub wiersze, które wy sami / same lub rodzice czytali wam w dzieciństwie.

- Przeanalizujcie, czy w tych bajkach lub opowieściach były genderne stereotypy.
- Zastanówcie się, jak one mogły wpłynąć na wasz stosunek do roli i właściwego zachowania mężczyzn i kobiet.

8 Odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Czy kiedykolwiek musieliście coś zrobić tylko dlatego, że uważaliście / uważałyście takie działanie za właściwe dla siebie przez to kim jesteście chłopcem / dziewczyną?
- ▶ Czy musieliście powstrzymać się od jakichkolwiek działań tylko dlatego ponieważ uważaliście / uważałyście je za niedopuszczalne z powodu że jesteście chłopcem / dziewczynką?
- ▶ Czy poproszono was / zabroniono wam coś robić tylko dlatego, że jesteście chłopcem / dziewczyną?

9 Obejrzyjcie ryciny, wyjaśnijcie, jak je rozumiecie.

10 Zapoznajcie się z fragmentem Ustawy Ukrainy „O zapewnieniu równych praw i możliwości kobiet i mężczyzn”. Przejdźcie do kodu QR.

<http://vse.ee/blhd>

10

W grupach stwórzcie mapę – drogę do krainy „Gendernej Równości”. Przypomnijcie sobie, co zwykle przedstawia się na mapach (drogi, miasta, morza, rzeki, bagna, góry, równiny, wąwozy itp.). Jak na przykład tutaj.

Omówcie pytania przed utworzeniem mapy.

- ▶ Jak wyobrażacie sobie krainę „Gendernej Równości”?
- ▶ Jakie przeszkody zdarzają się na drodze do tego kraju?
- ▶ Jak pokonać wszystkie przeszkody? Co może pomóc w tym?
- ▶ Jaka wiedza i doświadczenie zdobyte na zajęciach mogą wam pomóc?

Przedstawcie i przedyskutujcie swoje mapy z koleżankami i kolegami w klasie.

- ▶ Jak przebiegała praca nad mapą? Jakie wrażenia na was zrobiła ta praca i prezentacja?
- ▶ Na jakie pytania łatwiej było narysować odpowiedź? Dlaczego?
- ▶ Co podczas wykonywania zadania przyswoiłeś dla siebie?

PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

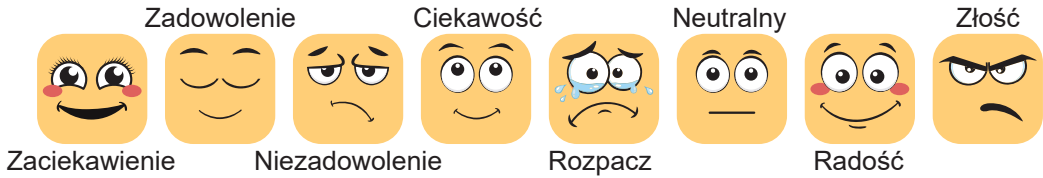
Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Cześć! Cieszymy się, że znów was widzimy! Jaki macie nastrój?

Podsumowanie roku szkolnego – wiadomości z przedmiotu «Kultura dobrego sąsiedztwa»

CO OSIĄGNIESZ

Podczas naszego spotkania ty:

- dowiesz się, czy zajęcia z „Kultury dobrego sąsiedztwa” były dla ciebie korzystne;
- zaplanujesz swoje przyszłe cele na 6 klasę;
- zastanowisz się nad tym, co warto dalej robić, a co zmienić w swoim życiu.

Przypomnij sobie co już wiesz na ten temat.

Czego dokładnie oczekujesz od tej lekcji.

- 1 Zapamiętajcie bohaterki i bohaterów naszego podręcznika. Sprawdźcie, jak dobrze ich poznaliście / poznałyście. Dla sprawdzenia zagrajcie w grę „Bingo”.

Przeczytajcie twierdzenia – cechy, które pomogą wam zrozumieć, o którym z nastolatków jest mowa.

Otwórzcie szablon do gry za pomocą kodu QR lub narysujcie go w zeszytcie.

<http://vse.ee/blhb>

Zapiszcie w polu z numerem odpowiadającym numerowi twierdzenia, imiona dzieci. Zwycięży ten / ta, kto jako pierwszy / pierwsza wypełni wszystkie pola w czasie określonym przez nauczyciela / nauczycielkę.

nr	Twierdzenie
1.	Dużo wie o Obwodzie Donieckim i kulturze Greków i Ormian
2.	Rozumie, co to są przesiedlenia wewnętrzne – migracje osób
3.	Dobrze gra w piłkę nożną, marzy o pracy trenera
4.	Dobrze zorientowany jest w kulturze Tatarów krymskich
5.	Mówi dobrze po rumuńsku
6.	Dobrze zorientowany jest w rodzajach konfliktów

nr	Twierdzenie
7.	Pomaga mamie w pracy rolniczej
8.	Bardzo ceni domowe zacisze i rodzinne tradycje Ukraińców
9.	Mieszka we wsi w Obwodzie Tarnopolskim, ale w regionie historyczno-kulturowym na Wołyniu
10.	Mieszka we wsi Piszczanka w Obwodzie Dniepropietrowskim
11.	Rozumie się na zarządzaniu czasem
12.	Zna i popularyzuje ukraińską kulturę ludową
13.	Czasami czuje nietolerancyjny stosunek do siebie z powodu koloru skóry
14.	Czasami się kłóci, ale potrafi znaleźć wspólny język z małym braciszkiem
15.	Uwielbia pomagać ojcu – menadżerowi biura podróży, interesuje się różnymi kulturami
16.	Ma domowego ulubieńca – prosiaczka Winni
17.	Potrzebuje przestrzeni bez barier
18.	Marzy o zawodzie bioinżyniera i już nawet umie programować
19.	Uwielbia sztukę, technologię, projektowanie odzieży
20.	Marzy o karierze dziennikarskiej lub pisarskiej, chce zostać gwiazdą YouTube
21.	Mieszka w stolicy Ukrainy
22.	Nie je mięsa inie spożywa mleka
23.	Ma ojca – „zarobitczanina” pracującego w Polsce
24.	Uwielbia kuchnię ukraińską i bardzo lubi jeść
25.	Uwielbia słodczy fast food i słodkości ze Słobożan
26.	Dbą o ekologię i pomaga zwierzętom
27.	Opiekuje się swoją młodszą siostrą
28.	Lubi nosić firmowe ubrania swojego gimnazjum
29.	Lubi tworzyć rękodzieła, demontować oraz naprawiać mechanizmy
30.	Proponuje ciekawe pomysły na współpracę
31.	Lubi kuchnię japońską i chińską
32.	Rapuje i tańczy, dobrze rysuje komiksy

Szablon do gry „Bingo!”

1	2	3	4	5	6	7	8
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
9	10	11	12	13	14	15	16
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
17	18	19	20	21	22	23	24
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
25	26	27	28	29	30	31	32
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____

2 Zastanówcie się i odpowiedzcie na pytania.

- ▶ Kto z nastolatków, których poznaliście / poznałyście w podręczniku, najbardziej was zaskoczył lub zainteresował? Dlaczego?
- ▶ Czy osobiste historie, problemy, przeżywania są podobne do waszych własnych?
- ▶ Z którym z nich chcielibyście / chciałybyście poznać się bliżej lub zaprzyjaźnić się?
- ▶ Jakie porady z tych, które są w podręczniku, były dla was pomocą, albo już z nich korzystacie?

3 Napiszcie list do jednego z bohaterów / bohaterek z podręcznika, w którym opowiecie o sobie i swoich marzeniach.

4 Po zapoznaniu się z tematami naszego podręcznika zastanówcie się nad odpowiedziami na pytania.

- Co przestaniecie robić?
- Co robiliście / robiłyście wcześniej i nadal będziesz robić to samo w przyszłości?
- Co zaczniecie robić lub jak będziecie postępować po nowemu?

5 Powiedzcie, jakie macie już plany na lato i następny rok szkolny.

Utwórzcie kolaż celów, które chcecie osiągnąć dla samodzielnego rozwoju.

*Dziękuję, że ty byłeś / byłaś z nami! Miłego lata!
Dziękujemy, że jesteś z nami! Udanego lata!*

*Nowych odkryć i doświadczeń!
Nouvelles découvertes et impressions!*

*Cudownych podróży i ciekawych przygód!
Călătorii minunate și aventuri interesante!*

Nowych znajomości i jazdy!
 ביירודו השדה תורכה! Neue Bekanntschaften
 und Antrieb!

Aktywnego wypoczynku i nowych
 osiągnięć sportowych!

Spokojnego nieba i osiągnięcia
 nowych szczytów!
 Békés égboltot és új magasságok elérését!
 Barışqılı kökni ve yañı
 muvafaqiyetlerni tileyim!

Nie odczuwać przeszkód i
 zawsze dochodzić tam, dokąd chcesz!
 तुम्हारे बाधाओं को न भूना और जहाँ चाहें
 वहाँ पहुँचें। Na μην αισθάνεσαι εμπόδια και
 να πηγαίνεις όπου επιθυμείς!

Do widzenia! Czekamy
 na spotkanie w przyszłym roku!
 Goodbye! We look forward to meeting
 you next year!

PODSUMUJMY RAZEM

Pokażcie na „skali emocji”, z jakim nastrojem kończycie zajęcia. Powiedzcie, czy wasze oczekiwania dotyczące zajęć zostały spełnione.

Zademonstrujcie poziom opanowania tego tematu, wskazując na rysunku góry, gdzie dokładnie jesteście.

Jakie myśli, powiedzenia lub porady bohaterów podobają się wam najbardziej, były dla was cenne? Wyjaśnijcie, dlaczego.

Słownik terminów

Genderne stereotypy – ukształtowane i rozpowszechnione w określonym społeczeństwie uogólnione wyobrażenia lub przekonania o tym, jakie jest miejsce, gendernej roli mężczyzn i kobiet oraz sposób, jak powinni się zachowywać, aby były społecznie akceptowane.

Zachowania destrukcyjne – zachowania zakłócające współdziałanie i uniemożliwiające ludziom negocjowanie.

Diagram Venna jest rodzajem schematu, w którym najczęściej używa się przecinających się okręgów. We wspólnym sektorze kół rejestrują na przykład wspólne cechy bohaterów lub pewne pojęcia, w kołach są odmienne. Zaproponował go John Venn – angielski logik i filozof.

Emocje (przetłumaczone z łaciny – faluję, podniecenie) – forma odpowiedzi/ reakcji/ człowieka lub zwierzęcia na sytuację, wydarzenie lub konkretny bodziec, która jest nieodłączna u żywych istot od urodzenia.

Etyka – nauka o moralności i normach lub zasadach postępowania, które przyjęte są w określonej społeczności.

Tożsamość – świadomość i doświadczenie osoby należącej do określonych grup ludzi lub społeczności.

Konstruktywne zachowanie – zachowanie, które przyczynia się do skutecznego wzajemnego działania między ludźmi.

Konflikt (z łac. Conflictus – zderzenie) – zderzenie przeciwstawnych interesów, poglądów, ocen, wartości, powstające między ludźmi czy społecznościami w procesie komunikacji i wspólnych działań – towarzyszą im negatywne przejawy emocjonalne.

Konflikty międzygrupowe – konflikty między jednostkami i grupami ludzi.

Konflikt interpersonalny – konflikt między dwojgiem ludzi.

Tożsamość osobista lub samo identyczność – właściwie jaźń człowieka jako osoby, zbiór jej wyobrażeń o sobie i otaczającym ją świecie.

Granice osobiste – to granica oddzielająca jedną osobę od innych.

Konflikty osobowo – grupowe – konflikty między jedną osobą a zespołem (grupą).

Podlotki – (nastolatki) to osoby w wieku przejściowym od dzieciństwa do młodości. Zgodnie z terminologią Funduszu Ludnościowego ONZ nastolatkami mogą być osoby w wieku od 10 do 19 lat.

Uczucia są specyficznymi ludzkimi uogólnionymi doświadczeniami, nabyte przez człowieka podczas socjalizacji. W przeciwieństwie do emocji, uczucia pojawiają się w odniesieniu do czegoś lub kogoś, a nie całej sytuacji.

Przyzwoitość – uprzejmość, dobre maniery, przyzwoite zachowanie.

Ród, krewni – to stowarzyszenie ludzi pochodzących od wspólnego przodka lub związanych małżeństwem, niezależnie od tego, czy wszyscy mają to samo nazwisko.

Komunikacja – wzajemne kontaktowanie się ludzi, które polega na wymianie poglądów, wrażeń, informacji i na nawiązywaniu wzajemnego zrozumienia.

Płeć – to termin oznaczający anatomiczno – biologiczne osobliwości ludzi, na podstawie których osoby są definiowane jako mężczyźni lub kobiety.

Stereotyp (po grecku oznacza „twarde odbicie”) to uproszczone, schematyczne, emocjonalnie zabarwione i bardzo stabilne przedstawienie czegoś lub kogoś.

Zarządzanie czasem – to system mający na celu dostosowanie swoich działań do czasu, jak skutecznie zaplanować jasny harmonogram pracy, nauki, odpoczynku na dzień, tydzień, miesiąc, rok lub całe życie.

Takt – poczucie proporcji i przyzwoitości wyrażone w słowach i czynach człowieka.

Tolerancja – oznacza szacunek, akceptację i zrozumienie bogatej różnorodności kultur naszego świata, form wyrażania siebie i wyrażania osobowości ludzkiej. Wyjawienie tolerancji, które jest zgodne z poszanowaniem praw człowieka, to nie oznacza tolerancyjnego stosunku do niesprawiedliwości społecznej, porzucenia własnych czy ustępstwa na cudze przekonania.

Chronofagi – w tłumaczeniu z greckiego „pożeracze” czasu, czyli wszystko, co powoduje stratę czasu.

Mocne strony człowieka

Jakim jestem UCZNIEM? Jaka jestem UCZENNICĄ?

Ja umiem wyznaczać cel i planować z wyprzedzeniem.

Ja umiem wykonywać poleczone zadanie.

Ja umiem wykonywać zadania na kilka sposobów.

Ja umiem wygodnie układać własne rzeczy, na przykład w teczce.

Ja śledzę czas podczas wykonywania zadania.

Ja umiem kontrolować swoje emocje i reagować na emocje innych.

Ja umiem robić przerwy podczas wykonywania zadania.

Ja umiem uczyć się na własnych i cudzych błędach.

Jakim jestem CZYTELNIKIEM?

Jaka jestem CZYTELNICZKĄ?

Ja uwielbiam czytać komiksy lub czasopisma.

Ja potrafię czytać w obcym języku słowa, których znaczenie mi jest nieznane.

Ja czytam pewnie, wyraźnie, ze zrozumieniem, wiem o czym czytam.

Ja umiem czytać jako aktor / aktorka.

Ja mogę przewidzieć, o czym będzie opowiadana historia.

Ja mogę zrozumieć, w jaki sposób historia przypomina prawdziwe życie.

Ja lubię chodzić do biblioteki.

Ja mam dobrą wyobraźnię i lubię opowiadać historie.

Jakie są moje mocne strony w MATEMATYCE?

Ja potrafię liczyć przedmioty w grupie.

Ja umiem odczytywać liczby.

Ja potrafię grupować przedmioty według rozmiaru, koloru i formy.

Ja potrafię obliczać w milczeniu.

Ja potrafię wykorzystywać matematykę w różnych sytuacjach.

Ja potrafię porównywać przedmioty.

Ja potrafię rozwiązywać zadania.

Ja umiem grać w gry takie jak szachy, „Minecraft” itp.

Jakim jestem ROZMÓWCĄ? Jaka jestem ROZMÓWCZYNIĄ?

Ja wiem, co powiedzieć o tym, czego chcę i czego potrzebuję.

Ja lubię rozmawiać z ludźmi.

Ja biorę aktywny udział w rozmowach w domu, szkole i z przyjaciółmi.

Ja wiem, jak zmienić intonację, kiedy opowiadam historię lub pytam o coś.

Ja opowiadam historie, które mają początek, główną część i zakończenie.

Ja mówię dobrze.

Ja lubię uczyć się i poznawać znaczenie nowych słów.

Ja lubię słuchać historie.

Jakim jestem PRZYJACIELEM?

Jaką jestem PRZYJACIÓŁKĄ?

Ja umiem dzielić się, dotrzymywać kolejności i negocjować.

Ja jestem dobrym słuchaczem / dobrą słuchaczką i prawie nie przerywam.

Ja umiem poszukać przyjaciół / przyjaciółki i nawiązywać z nimi przyjaźń.

Ja rozumiem i akceptuję cechy charakteru moich przyjaciół i koleżanek.

Ja umiem poprosić o pomoc.

Ja wiem, jak odmówić przyjaciołom i koleżankom, kiedy oni proponują coś niedopuszczalnego.

Ja jestem odpowiedzialny / odpowiedzialna za własne działania.

Ja mam dobre poczucie humoru.

Jakie mam dobre CECHY i TALENT?

Ja jestem uczciwy i niezawodny / uczciwa i niezawodna.

Ja jestem opiekuńczy i miły / opiekuńcza i miła.

Ja pomagam w domu i wykonuję swoje obowiązki.

Ja pomagam tym, którzy potrzebują mojej pomocy.

Ja jestem wierny / wierna.

Ja jestem wytrzymały / wytrzymała i potrafię się postarać.

Ja jestem energiczny / energiczna.

Ja jestem dociekliwy / dociekliwa.

Ja jestem kreatywny / kreatywna.

Ja potrafię tańczyć, śpiewać lub grać na instrumencie.

Ja uprawiam sport.

Ja lubię rozwiązywać zagadki w grach komputerowych.

Ja biorę udział w projektach wolontariatu danej społeczności (szkoły, klasy itp.).

Ja umiem obchodzić się ze zwierzętami i młodszymi ode mnie dziećmi.

Poradnik

W stosunku do czasu biznesowe kultury dzielą się na **monochroniczna** i **polichroniczne**.

W przypadku kultury monochronicznej charakterystyczna jest konsekwencja i koncentracja wysiłku na jednej rzeczy w każdym momencie. Mieszkańcy krajów o tej kulturze są punktualni i skrupulatni w szczegółach.

W niektórych kulturach duży nacisk kładzie się na czas, punktualność, rozkłady. Takie kultury nazywane są **monochronicznymi**. W tych kulturach ludzie przestrzegają ustalonych planów i rzadko się spóźniają, ponieważ nie jest to mile widziane. Niechętnie przenoszą spotkania i zwykle żyją na zasadzie „czas to pieniądz”. Rytm życia i ciągły proces zmian dyktuje konieczność swobodnego oznaczania, uwzględniania nawet małych przedziałów czasowych. Tutaj mówią: „Minuta rok oszczędza”, „Dokładność – uprzejmość królów”.

Czas w kulturach monochronicznych jest mierzony, planowany i zarządzany. Przedstawiciele tych kultur będą oczekiwać, że będziecie szanowali ich czas. Jednoczesne rozwiązanie kilku kwestii uważa się tutaj za niezdolność do zorganizowania się.

Do krajów o monochronicznej kulturze w stosunku do czasu możemy zaliczyć kraje skandynawskie, Wielką Brytanię, Niemcy, USA, a także Japonię i Koreę Południową.

W kulturach **polichronicznych** terminowe wypełnianie zobowiązań i harmonogramów spotkań ma mniejsze znaczenie. Zakłada się, że ludzie, w zależności od sytuacji, decydują, kiedy rozpocznie się lub zakończy to czy tamto wydarzenie i jak to się potoczy. Dopuszcza się spontaniczną zmianę ustaleń i terminów oraz spóźnienie, które nie jest postrzegane negatywnie. W takich kulturach czas na rozmowę jest wtedy, gdy obie strony spotykają się w tym samym miejscu (niekoniecznie w określonym czasie). Plany można zmieniać nieoczekiwanie, dlatego, że priorytetem są relacje międzyludzkie, a nie zadania, które są wykonywane.

Zgodnie z tradycjami w kulturach polichronicznych nie jest zwyczajem rozpoczynanie spotkania lub śniadania biznesowego od omówienia sprawy. Jest to uważane za niegrzeczne. Ważniejsze jest stworzenie wspólnej atmosfery do współpracy: nawiązywanie kontaktów poprzez poszukiwanie wspólnych znajomych, identyfikowanie wspólnych zainteresowań i hobby (sport, polowanie, wędkarstwo, podróże, pogoda itp.) Wiele kultur Ameryki Łacińskiej, Afryki, Azji i Afryki należą do kultur polichronicznych, zwłaszcza kraje południowe: Meksyk, Pakistan, Indie, Filipiny, Egipt i Arabia Saudyjska, Południowa Europa, a także Hiszpania i Portugalia.

Kodeks rodzinny Ukrainy* (Wyciąg)

Artykuł 6. Dziecko

2. Małoletnie jest uważane dziecko przed ukończeniem czternastego roku życia.

Niepełnoletnim uważa się dziecko w wieku od czternastu do osiemnastu lat.

Artykuł 150. Obowiązki rodziców w stosunku do wychowania i rozwoju dzieci.

1. Rodzice mają obowiązek wychowywać dziecko w duchu poszanowania praw i wolności innych ludzi, miłości do swojej rodziny, swego narodu, swojej ojczyzny.

2. Rodzice są zobowiązani do dbania o zdrowie dziecka, jego rozwój fizyczny, duchowy i moralny.

3. Rodzice są zobowiązani do zapewnienia dziecku zdobycia pełnego ogólnokształcącego średniego wykształcenia i przygotowania go do samodzielnego życia.

4. Rodzice mają obowiązek szanować dziecko.

5. Przekazanie dziecka na wychowanie innym osobom nie zwalnia rodziców z obowiązku opieki rodzicielskiej nad nim.

6. Zabronione jest jakiegokolwiek wykorzystywanie dziecka przez rodziców.

7. Zabronione są kary fizyczne wymierzane dziecku przez rodziców, a także stosowanie przez nich innych rodzajów kar poniżających ludzką godność dziecka.

Artykuł 151. Prawa rodziców dotyczące wychowania dziecka

1. Rodzice mają pierwszeństwo przed innymi osobami do osobistego wychowania dziecka.

2. Rodzice mają prawo angażować do wychowania dziecka inne osoby, przekazać je na wychowanie osobom fizycznym i prawnym.

3. Rodzice mają prawo do wyboru form i metod wychowawczych, z wyjątkiem tych, które są sprzeczne z prawem, zasadami moralnymi społeczeństwa.

Artykuł 152. Zapewnienie dziecku prawa do właściwego rodzicielskiego wychowania

1. Prawo dziecka do właściwego rodzicielstwa zapewnia system kontroli rządowej ustanowiony przez prawo.

2. Dziecko ma prawo sprzeciwić się niewłaściwemu wykonywaniu przez rodziców swoich obowiązków wobec niego.

3. Dziecko ma prawo wystąpić o ochronę swoich praw i interesów do organu opiekuńczego i innych organów władzy publicznej, jednostek samorządu terytorialnego i organizacji społecznych.

4. Dziecko ma prawo wystąpić o ochronę swoich praw i interesów bezpośrednio do sądu, jeśli ukończyło czternaście lat.

Artykuł 155. Realizacja praw rodzicielskich i wykonywanie obowiązków rodzicielskich.

1. Realizacja przez rodziców swoich praw i wykonywanie obowiązków powinno opierać się na poszanowaniu praw dziecka i jego godności ludzkiej.

2. Prawa rodzicielskie nie mogą być wykonywane wbrew interesom dzieci.

Artykuł 171. Uwzględnienie opinii dziecka przy rozwiązywaniu problemów, które dotyczą jego życia.

1. Dziecko ma prawo być wysłuchane przez rodziców, innych członków rodziny, urzędników w sprawach dotyczących jego osobiście, a także spraw rodzinnych.

2. Dziecko, które może wyrazić swoją opinię, musi zostać wysłuchane przy rozstrzygnięciu między rodzicami, innymi osobami sporu dotyczącego jego wychowania, miejsca zamieszkania, w tym przy rozstrzygnięciu sporu o pozbawienie praw rodzicielskich, przywrócenie praw rodzicielskich, a także sporu dotyczącego zarządzania jego majątkiem.

Artykuł 172. Obowiązek dziecka, pełnoletniej córki i syna do opieki nad rodzicami

1. Dziecko, pełnoletnia córka, syn są zobowiązani do opieki nad rodzicami, przejawiać i okazywać troskę o nich, udzielać im pomocy.

Artykuł 174. Prawo własności dziecka do majątku przeznaczonego na jego rozwój, naukę i wychowanie.

1. Mienie nabyte przez rodziców lub jednego z nich w celu zapewnienia rozwoju, nauki i wychowania dziecka (ubrania, inne przedmioty codziennego użytku, zabawki, książki, instrumenty muzyczne, sprzęt sportowy itp.), jest własnością dziecka.

Cytowane przez: Kodeks rodzinny Ukrainy: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

---

*Наводиться за: Сімейний кодекс України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Konwencja ONZ o Prawach Dziecka

- Ty masz prawo do życia. Nikt nie może pozbawić cię tego cennego daru.
- Ty masz prawo do opieki i troski. Oznacza to, że twoje interesy powinny być zabezpieczone w pierwszej kolejności przede wszystkim jako ze strony państwa, tak samo ze strony rodziców.
- Ty masz prawo do odpowiedniego jedzenia i dachu nad głową. O to troszczą się również twoi rodzice, a jeśli ich nie masz, to państwo.
- Ty masz prawo do rozrywki, wypoczynku i wolnego czasu. Dorośli powinni budować dla ciebie place zabaw i miejsca do spędzania wolnego czasu. Dotyczy to także teatru, w którym należy również wystawiać spektakle dla dzieci.
- Ty masz prawo do edukacji. Jeśli chcesz zostać sławną osobą, więc musisz się uczyć.
- Ty masz prawo do opieki medycznej. Jeśli jesteś chory, możesz udać się do lekarza, który na pewno ci pomoże.
- Ty masz prawo do prywatności. Nikt nie może sprawdzać twoich rzeczy, czytać twoje listy.
- Ty masz prawo wyrażać swój punkt widzenia, ale nie powinno to obrażać innych ludzi.
- Wszystkie dzieci są równe w swoich prawach bez względu na pochodzenie, kolor skóry, narodowość i majątek rodziców.

Ukraińskie przysłowia o rodzinie

- Bez rodziny i swego rodu – nie ma nacji, narodu.
- Nakarm dziada na piecu, bo i sam tam będziesz.
- Drzewo trzyma się dzięki korzeniom, a człowiek dzięki rodzinie.
- Dobrze tam się żyje, gdzie hurtem sieje się i żniwuje.
- Dobre dzieci są koroną dla rodziców, a złe dzieci są końcem.
- Przy rodzinnym stole i jedzenie smakuje lepiej.
- Młodzież jest bogata mądrością rodziców.
- Po co jest skarb, kiedy w rodzinie jest ład.
- Krewni chociaż się kłóca, ale jeden od drugiego nie stronią.
- Swój dom nie jest wrogiem, kiedy przyjdiesz, to cię przyjmie.
- W swoim domu i ściany pomagają.
- Szanuj ojca i matkę, to będzie ci wszędzie gładziutko.

Rodzinne ciepło*

***

Де сонце засинає вечорами
Під тихі колискові давніх літ,
У спогадах живе разом з піснями
Родинного тепла безмежний світ.

Примножить щастя й радість із роками
Тепло родинне, вишите добром,
Якщо плекають діти із батьками
У люблячих серцях його разом.

Літа гайнуть у вирій за птахами,
Минуле перейде у спогад-дим,
Та вічно залишатиметься з нами
Тепло, яке нам дав батьківський дім.

***

Заклопотаний день переллється у ніч
Колісковою піснею мами,
І зійдуться зірки в хоровод зусібч,
Щоб у сни завітати казками.

Знов на припічку в нас сяде сторожем кіт,
Щоб тепло не втікало із хати.
Хай зима замете всі стежки край воріт,
Буде дім наш любов зігрівати.

Тут родинне тепло із дитинством росло
І дало мріям крила зміцнілі.
Нас не зрадить воно. Як би й що не було,
Не страшні нам вітри й заметілі.

N. Pogrebniak

---

* <https://ogo.ua/articles/view/2015-07-08/64659.html>

Dobre uczynki

Data _____

Mogę rozjaśnić dzień ludzi wokół mnie dobrym uczynkiem!

Być dobrym, czułym, miłym, empatycznym, humanitarnym wobec innych pomaga czuć się _____

Osoby, którym mogę pomóc (rówieśnicy, przyjaciele, rodzina, nauczyciele/nauczycielki, sąsiedzi, bliscy):

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Każdego dnia mogę okazywać czułość, dobroć, życzliwość i humanitarność:

Odpowiedzi

s. 8, s. 3

Kultura dobrego sąsiedztwa to sztuka wspólnego życia.

s. 18, s. 3

1-B, 2-D, 3-B, 4-a, 5-d

s. 20, s. 5

Odpowiedzialność.

s. 24, Z. 1

1- hobby, 2- zawód.

s. 31, s. 3

1-B, 2-B, 3-a

s. 41, s. 3

Wiedza.

s. 48, s. 7

1- niebezpieczeństwo, 2 – nieznajomi.

s. 57, s. 9

1-B, 2-D, 3-A, 4-E, 5-B, 6-d

s. 60, s. 3

1- ludzkość, 2- dobroczynność.

s. 85, S. 5

1-m. Żytomierz, 2 – m. Połtawa, 3-M. Kijów, 4-m. Korosten.

s. 88, s. 10

s. 92, z. 3

1-g, 2-z, 3-D, 4-B, 5-B, 6-D, 7-a, 8-E

s. 102, s. 6

Gościnność.

Навчальне видання

**АРАДЖИОНІ Маргарита Анатоліївна
УНГУРЯН Ірина Корнеліївна
КОЗОРОГ Олександра Геннадіївна
ЛЕБІДЬ Неля Костянтинівна
ПОТАПОВА Валентина Іванівна**

КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА

Підручник

**для 5 класу з навчанням польською мовою
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Переклад з української мови

Перекладач *Р. Лебедь*

Польською мовою

Редактор *Р. Лебедь*

Коректор *Р. Лебедь*

Верстка *М. Лазорець-Стан*

Формат 70x100 ¹/₁₆.

Ум. друк. арк. 10,368 + 0,324 форзац. Обл.-вид. арк. 10,16 + 0,55 форзац.

Наклад 30 прим. Зам. №_____.

Видавничий центр «Академія»,
03057, м. Київ, вул. Олександра Довженка, б. 3.

Тел./факс: (044) 456-84-63.

E-mail: academia.book@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7175 від 02.11.2020 р.

Видруковано у АТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”
корпоративне підприємство ДАК “Укрвидавполіграфія”»,
вул. Різдва, 11, м. Харків, 61012.
Свідоцтво ДК № 7032 від 27.12.2019 р.

Zaciekawienie

Zadowolenie

Niezadowolenie

Ciekawość

Rozpacz

Neutralny

Radość

Złość

